

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ

BANKACILIK ANABİLİM DALI

**KATILIM BANKALARININ KULLANDIRDIKLARI KREDİLER VE
KARŞILAŞTIKLARI RİSKLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEL EŞİYOK

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. HAYATİ ERİŞ

İSTANBUL,2008

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Aşağıda belirtilen lisansüstü tez, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği hükümlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde jüri önünde savunulmuş ve jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

TEZ BAŞLIĞI :Katılım Bankalarının Kullandıkları Krediler
ve Karşılaştıkları Riskler

TURU :Yüksek Lisans

TEZİ HAZIRLAYAN : Zeynel EŞİYOK

ANABİLİM DALI : Bankacılık

SAVUNMA TARİHİ : 14.10.2008

JÜRİ ÜYELERİ

GÖREVİ

ADI SOYADI

İmza

Danışman

Yrd.Doç.Dr. Hayati ERİŞ



Üye

Prof.Dr.Hayri KOZANOĞLU



Üye

Yrd.Doç.Dr.Murat AKBALIK



ÖZET

1970'lerden itibaren uluslararası finans piyasalarında ağırlığını hissettirmeye başlayan faizsiz bankacılık sistemi birçok ülkede atıl kaynakları harekete geçirmek suretiyle ekonomik kalkınmaya sağladığı katkılar nedeniyle benimsenmiş ve giderek yaygınlık kazanmıştır. Türkiye’de 1983 yılında Kanun hükmünde Kararname ile kurulmasına izin verilen ilk adıyla Özel Finans Kurumları yeni adıyla Katılım Bankaları Dünyada özellikle son yıllarda çok büyük bir gelişme kaydetmişlerdir. Ülkemizde Katılım Bankaları özellikle 2001 yılından sonra büyük bir atılım içerisine girmiş ve diğer ticari bankalar ile rekabet edebilir hale gelmişlerdir. Bunda 1999 ve 2001 yıllarında mevzuatta yapılan değişiklik ile Katılım Bankalarının Bankalar Kanununa tabi olması ve Katılım Bankalarının ticari bankalar ile eşit haklara kavuşmasının büyük etkisi bulunmaktadır.

Katılım bankaları özel cari hesaplar ve katılma hesapları (kar ve zara ra katılma) yöntemiyle fon toplamaktadırlar. Katılma hesaplarında önceden belirlenmiş bir getiri garantisi yoktur. TL, USD ve EURO bazında vadeli hesaplarda toplanan fonlar, Kurumsal Finansman Desteği, Bireysel Finansman Desteği, Finansal Kiralama ve kâr/zarar ortaklığı yöntemleriyle değerlendirilmektedir. Ticaretin ve sanayinin ihtiyaç duyduğu, hammadde, emtia, gayrimenkul, makine ve teçhizatın temini, katılım bankacılığı prensiplerine uygun olarak, yani mal alım satımının finansmanı yoluyla sağlanmaktadır. Ayrıca katılım bankaları gayri nakdi kredi ve kredi kartı, kiralık kasa hizmeti gibi diğer bankacılık hizmetlerini de sunmaktadırlar.

Katılım bankaları kredi riski, ülke riski, operasyonel risk, sermaye yetersizliği ve likidite riskini faaliyetleri gereği üstlenirler. Katılım bankaları faizsiz bankacılık esasına göre çalıştıklarından faiz oranı riskini üstlenmezler. Döviz kuru riskini ise topladıkları mevduatın döviz cinsine ve vadesine göre kredi kullandırımı yaptıklarından kur riskini üstlenmezler. Katılım Bankaları kur riskini sadece uluslararası işlemler ve piyasalarda döviz alım satımı yaptıklarında üstlenmektedirler. Türkiye’de faiz bankacılık esasına göre çalışan kurumlar içinde tek tasfiye edilen İhlas Finans Kurumu A.Ş. tasfiyesine iten nedenler likidite riski, ortaklara kullandırılan krediler ve risk bilincinin oluşmaması olarak belirlenmiştir.

ABSTRACT

The interest-free banking system which started making its effect being felt in the international financial markets starting from 1970's is adopted in principle and became wide-spread over time by mobilizing the idle resources and thus contributing to the economic development. This system started being adapted in Turkey in 1983 with a decree which has the enforcing power and was known as Special Finance Organizations at the beginning, and later on it was known as Participation Banks. Participation Banks in our country has made big investments especially after 2001 and have come to a point where they can compete with other commercial banks. The main reason for and contribution to this was that the Participation Banks were subject to the Banking Code and that they could therefore compete with commercial banks, as they had equal rights with other banking organizations.

Participation Banks collect funds by methods of special current accounts and participation accounts (participation in profit and loss). Participation accounts have no return which is determined beforehand. The funds which are collected in time deposit accounts in terms of TL, USD, and EURO are evaluated according to such criteria as Corporate Financing Support, Individual Financing Support, Financial Leasing, and partnership of profits/losses. The purchase of raw materials, commercial commodities, unmovable assets, and machinery and equipment are obtained in accordance and compliance with the principles of participation banking, that is, by financing the sales and purchase of such commodities. Participation banks also provide such banking services for their customers as non-cash credits, credit cards, rented safes, etc.

Participation banks undertake such risks as credit risks, country risks, operational risks, insufficiency- of- capital risks, liquidity risks as a part of their activities. Because participation banks operate according to the principles of interest-free banking, they don't carry the risk of interest rate. They also don't take on the risk of foreign exchange rate, because they let their customers use the foreign exchange as a credit according to the type of the foreign exchange and the term of the credit. Participation Banks take on the risk of foreign exchange rate only when they purchase and sell foreign exchange in the international operations. The only participation bank closed in Turkey was İhlas Finans Kurumu A.Ş. And the reasons for closing this bank were liquidity risks, credits which were used by the partners, and the unconsciousness of risk.

ÖNSÖZ

‘Katılım Bankalarının Kullandıkları Krediler ve Karşılaştıkları Riskler’ adlı tez çalışmamda bana yön veren değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Hayati ERİŞ ’e ve onun şahsında tüm bölüm hocalarıma, yüksek lisans ve tez yazım aşamasında gerekli kolaylığı gösteren ve desteklerini esirgemeyen değerli iş arkadaşlarıma ve çok sevdiğim aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR LİSTESİ	VII
TABLolar LİSETESİ	VIII
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI İLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR

1.1 Katılım Bankacılığının Tanımı	3
1.1.1 Katılım Bankalarının Özellikleri.....	4
1.1.1.1 Faizsiz Bankacılık Faaliyeti Yapması.....	4
1.1.1.2 Aracı Kurum Niteliğine Sahip Olması.....	6
1.1.1.3 Güven Kurumu Niteliğine Sahip Olması.....	6
1.1.1.4 Banka Niteliğine Sahip Olması	7
1.1.2 Katılım Bankacılığının Amaçları	8
1.2 Katılım Bankacılığının Gelişimi.....	9
1.2.1 Katılım Bankacılığının Dünya'daki Gelişimi	9
1.2.2 Katılım Bankacılığının Türkiye' deki Gelişimi	16
1.2.2.1 Al Baraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	19
1.2.2.2 Asya Katılım Bankası A.Ş.	19
1.2.2.3 Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.....	20
1.2.2.4 Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.....	20
1.3 Katılım Bankalarının Ekonomideki Yeri	21
1.3.1 Aktif Yapısındaki Gelişmeler	24
1.3.2 Pasif Yapısındaki Gelişmeler.....	27
1.3.3 Toplanan Fonlar	28

1.3.4 Öz kaynaklar	29
1.3.5 Kârlılık.....	29
1.3.6 Katılım Bankalarına İlişkin Sayısal Veriler.....	30
1.3.7 Katılım Bankalarına İlişkin Hedef ve Beklentiler	31
1.3.8 Sektörün ve Katılım Bankalarının Sorunları	32
1.3.8.1 Kamu Borçlanma Senetlerinin Mevduata Alternatif Oluşturması	33
1.3.8.2 Tasarrufların Mevduata Dönüşme Oranının Düşüklüğü.....	33
1.3.8.3 Ekonomik ve Siyasi Belirsizlikler Nedeniyle Tasarrufun Sistem Dışına Kaçması.....	34
1.3.8.4 Kayıt Dışı Ekonominin Büyüklüğü Plan ve Programlara Uyum Düzeyi	34

2. BÖLÜM

KATILIM BANKALARININ FAALİYETLERİ

2.1 Katılım Bankaları Fon Toplama Faaliyetleri.....	36
2.1.1 Özel Cari Hesaplar	36
2.1.2 Katılma Hesapları ve Özellikleri.....	38
2.1.2.1 Katılma Hesaplarına Kar Dağıtımı	40
2.2 Katılım Bankaları Fon Kullandırma Faaliyetleri.....	42
2.2.1 Murabaha (Üretim Desteği) Yoluyla Finansman.....	42
2.2.2 İcara	43
2.2.3 Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı) Yoluyla Finansman.....	44
2.2.4 Müşareke (Kar-Zarar Ortaklığı) Yoluyla Finansman.....	46
2.2.5 Müşareke-i Mütenakısa (Azalan Kar-Zarar Ortaklığı) Yoluyla Finansman.....	47
2.2.6 Kiralama-Satın alma (Hire-Purchase)	47
2.2.7 Peşin Ödemeli Satış (Selem veya Selef).....	48
2.2.8 Karz Kredileri	48
2.3 Türkiye’de Katılım Bankaları Genel Kredi Uygulamaları.....	49
2.3.1 Nakdi Krediler.....	51
2.3.1.1 Bireysel Finansman Desteği.....	51
2.3.1.2 Kurumsal Finansman Desteği (Üretim Desteği)	52

2.3.1.3 Kar-Zarar Ortaklığı Yatırımı	55
2.3.1.4 Mal Karşılığı Vesaikin Alım – Satımı	58
2.3.1.5 Finansal Kiralama (Leasing)	60
2.3.2 Gayrinakdi Krediler.....	62
2.3.2.1 Teminat Mektupları	63
2.3.2.2 Akreditifler	67
2.3.2.3 Kabul – Aval Kredileri.....	68
2.3.3 Diğer Bankacılık Hizmetleri	69
2.3.3.1 Banka Kartları.	69

3. BÖLÜM

KATILIM BANKALARINDAKİ FİNANSAL RİSKLER

3.1 Risk Tanımı	71
3.2 Bankacılıkta Risk Çeşitleri.....	72
3.2.1 Kredi Riski	72
3.2.2 Ülke Riski	74
3.2.3 Piyasa Riski.....	75
3.2.3.1 Döviz Kuru Riski.....	76
3.2.3.2 Faiz Oranı Riski.....	78
3.2.3.3 Likidite Riski.....	79
3.2.4 Operasyonel Risk	81
3.2.4.1 Çalışanlar.....	82
3.2.4.2 Süreçler	82
3.2.4.3 Teknik Nedenler ve Bilgi Teknolojileri.....	83
3.2.5 Sermaye Yetersizliği	83
3.3 Katılım Bankacılığında Kriz Örneği; İhlâs Finans Krizi	86

SONUÇ	91
--------------------	-----------

KAYNAKÇA.....	94
----------------------	-----------

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e	: Adı Geçen Eser
a.g.m	: Adı Geçen Makale
ABD	: Amerika Birleşik Devleti
BDDK	: Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu
c	: Cilt
EFT	: Elektronik Fon Transferi
FKK	: Finansal Kiralama Kanunu
İKB	: İslam Kalkınma Bankası
md	: Madde
s	: Sayfa
S	: Sayı
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TP	: Türk Parası
USD	: Amerikan Doları
YP	: Yabancı Para
YTL	: Yeni Türk Lirası

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Faizsiz Bankacılığın Ülkelere Göre Bankacılık Sistemi İçerisindeki Payı	14
Tablo 2: Sermaye Niteliğine Göre Türkiye’de Kurulan Katılım Bankaları	18
Tablo 3: Ticari Bankacılık Sistemi İçindeki Yeri Aktif Toplamlar	25
Tablo 4: Kullandırılan Fonlar / Toplam Krediler	26
Tablo 5: Mevduat Bankaları Ve Katılım Bankalarının Kullandıkları Kredilerinin Mevduatına Yıllar İtibariyle Oranı.....	27
Tablo 6: Toplanan Fonlar	28
Tablo 7: Katılım Bankaları’nın Yıllar İtibariyle Toplam Özkaynakları	29
Tablo 8: Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Şube Ve Personel Sayıları.....	30
Tablo 9: İhlâs Finans Kurumu A.Ş. Kapanış Bilânçosu	89

GİRİŞ

1970'lerden itibaren uluslararası finans piyasalarında ağırlığını hissettirmeye başlayan faizsiz bankacılık sistemi; birçok ülkede atıl kaynakları harekete geçirmek suretiyle ekonomik kalkınma çabalarına sağladığı katkılar nedeniyle benimsenmiş ve giderek yaygınlık kazanmıştır. Halen, Amerika ve İngiltere gibi batılı ülkeler de dahil olmak üzere pek çok ülkede faizsiz bankacılık prensibi doğrultusunda faaliyet gösteren yüzlerce kurumun başarı ile çalıştığı gerçeğini gören batılı bankalar da; Citibank, örneğinde olduğu gibi tamamıyla söz konusu ilkelere dayalı bankalar kurma yoluna girmiştir.

Türkiye'de ise, tasarruflarını faizsiz esasa göre değerlendirmek isteyen kesime hizmet vermek amacıyla, 16.12.1983 gün ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Özel Finans Kurumları'nın kurulmasına imkân sağlanmıştır. Bu konudaki yasal çerçeve, Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 25.02.1984, T.C. Merkez Bankası'nın ise 21.03.1984 tarihli tebliğleri ile tamamlanmış ve böylelikle Özel Finans Kurumlarının faaliyete geçmesi sağlanmıştır. Bankalarla finans kurumları arasındaki yasal eşitsizlikleri giderebilmek amacıyla bu kurumlar 1999 tarihli 4389 sayılı bankalar kanunu kapsamına alınmıştır. Daha sonra Özel finans kurumları 2005 tarihli 5411 sayılı bankalar kanunu ile birlikte unvanları Katılım Bankası olarak değiştirilmiştir.

Bu çerçevede, 1985 yılında Al Baraka Türk ve Faisal Finans(Family Finans), 1989'da Kuveyt Türk Evkaf, 1992 yılında Anadolu Finans, 1995 yılında İhlas Finans ve 1996 yılında Asya Finans faaliyete geçmiştir. Ancak İhlas Finans 2001 krizinde faaliyetlerini sürdüremez hale gelmiş ve tasfiyeye alınmış, ayrıca Anadolu Finans ile Family Finans 30.11.2005 gün ve 1764 sayılı BDDK kararı ile de Türkiye Finans olarak birleşerek faaliyetlerini tek bir çatı altında sürdürme kararı almışlardır. Dolayısıyla hâlihazırda ülkemizde Al Baraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans ve Asya Katılım Bankası olmak üzere dört adet katılım bankası faaliyet göstermektedir. Kar ve Zarara Katılma Hesaplarına topladıkları fonları ise 2007 yılı itibariyle 13 Milyar YTL'nin üzerine çıkarmayı başarmışlardır. Merkez ve şubelerinde istihdam ettikleri yaklaşık 9000 kişiyle her türlü faizsiz bankacılık hizmeti veren ve bir nevi Risk Sermayesi (Venture Capital) kuruluşu niteliğindedir. Katılım Bankaları, topladıkları atıl fonları doğrudan Türk sanayicisi ve girişimcisinin ihtiyaç duyduğu hammadde, yarı mamul ve

mamul maddeler ile yatırım mallarının temininde kullanmak suretiyle ülke ekonomisine ciddi katkılar sağlamaktadırlar.

Ancak, yukarıda belirtilen bütün bu olumlu gelişmelere rağmen Katılım Bankalarının henüz bulunmaları gereken yerde değillerdir. Bu kurumların kendilerini iyi ifade edemedikleri ve özellikle faiz hassasiyeti olan halkın bu bankalara ilgisi yeterli değildir. Türkiye’de faize duyarlı kesimin elindeki tasarruf miktarı 50 Milyar Amerikan Doları üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Katılım bankaları kendilerini daha iyi tanıtmaları halinde atıl tasarrufların ekonomiye kazandırılmasının mümkün olabilecektir.

Bu alışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; katılım bankacılığı ile ilgili genel kavramlar, katılım bankalarının karşılaştırmalı olarak Türk Bankacılık sektörü içindeki yeri ve gelişimi, ikinci bölümde; katılım bankalarının kullandıkları faaliyetleri, üçüncü bölümde ise katılım bankalarının faaliyetleri sonucu karşılaştıkları riskler ve İhlâs Finans rneęi, incelenecektir.

1. BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI İLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR

1.1 Katılım Bankacılığının Tanımı

Katılım Bankaları finansal piyasalarda faaliyet gösteren faiz yerine kar ve zarara katılma esasına göre çalışan finans kuruluşlarıdır.¹

Kar ve zarara katılma esasına göre çalışan katılım bankalarının oluşturduğu sistem dünyada daha çok faizsiz bankacılık (interest-free banking) ya da İslam bankacılığı (islamic banking) olarak bilinmesine rağmen, ülkemiz mevzuatında, özel finans kurumu (special finance house) olarak yerini almıştır.² Özel Finans Kurumları (ÖFK) 5411 sayılı yasayla da isim değiştirmiş ve ‘‘Katılım Bankası’’ adını almışlardır.

Katılım bankaları yasal ve ekonomik kuruluşlardır. Yasalar çerçevesinde ve tamamen ekonomik amaçlar doğrultusunda faaliyet göstermektedirler. Katılım bankası, 19.10.2005 tarih 5411 sayılı Bankalar Kanununa göre; ‘‘özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullanırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini’’ ifade etmektedir.³

¹ Bülent ŞİMŞEK, *Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi Ve Örnek Bir Uygulama*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006,s,4

² Osman Nihat YILMAZ, *Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları (Katılım Bankalarına Geçiş)*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Nisan,2007

³ 19.10.2005 tarihli 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Madde 3

1.1.1 Katılım Bankalarının Özellikleri

Katılım bankalarının başlıca özellikleri; faizsiz bankacılık yapması, aracı kurum olması, güven kurumu olması, faaliyetlerinin imtiyaza dayanması ve banka niteliğinin olması şeklinde sınıflandırılabilir.⁴

1.1.1.1 Faizsiz Bankacılık Faaliyeti Yapması

Katılım bankalarında her türlü bankacılık ihtiyaçları faizsiz bankacılık modeli çerçevesinde, çağdaş bankacılık teknikleri kullanılarak karşılanmakta ve ortaya çıkabilecek ihtiyaçlara yönelik yeni ürün ve hizmetler geliştirilmektedir. Katılım bankaları, İslam dininin faizi yasaklaması esassından hareket ederek, bankacılık faaliyetlerini faizden uzak bir yaklaşımla yerine getirme çabası içerisinde olan mali kuruluşlardır. Bu bankalar faiz yerine kar payı kavramını esas almaktadırlar

İslam 'a göre para bir mübadele vasıtası ve kıymet ölçüsüdür. Ancak para bizzatihi ticaret metaı olarak kabul edilemez, kendi kendine artmaz ve gelir (faiz) getiremez. Piyasa şartlarının getirdiğı elde olmayan dalgalanmalar dışında paranın değerinin değişmemesi ve herhangi bir ağırlık ölçüsü gibi onun da değerinin korunması gerekir⁵. Çünkü para sadece bir ölçüdür ve mallar ona nispet edilmektedir. Yani para bir mübadele aracı olduğundan paranın üzerinden yapılan değişim (paranın ticaretinin yapılması) sonucu elde edilen gelir faiz olarak adlandırılmakta ve yasaklanmaktadır. Ticari mallar üzerinden yapılan ticaret yani finansal ürünler üzerinden elde edilen gelir ise kar olarak adlandırılmıştır.

İslami bankacılığın gelişimi paranın ekonominin büyümesi ve toplumun menfaati için kullanılması esası üzerine gerçekleşmektedir. Katılım Bankacılığı sistemi aktif esaslı bir finans sistemidir. Yani, para yatırıma dönüştürülecekse bu, maddi malların fiziki mülkiyetinin el değiştirmesi yoluyla gerçekleşmektedir. Bu değişime kar denilmektedir.

⁴ Türkiye Katılım Bankaları Birliğı, *Türkiye’de Özel Finans Kurumları*, TKBB yayınları, İstanbul 2005, s,25

⁵ Sami, USLU, *İslam’da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans*, İstanbul, 2005,s,14

Ticari bankalar toplanan belirli bir miktardaki mevduata belirli bir vade sonunda müşteri ile aralarında anlaştıkları oranda bir faiz oranı belirler. Vade sonunda müşteri anapara belirlenen oran doğrultusunda faiz getirisini elde eder.⁶ Faizli uygulamalarda her iki taraf, üzerinde anlaşılan vade geldiğinde anaparanın dışında ne kadar vereceğini ya da alacağını bilmektedir.

Faizsiz çalışma esasına dayalı kar payı ise, taraflarca belirlenen vadeye kadar ticari veya sınaî bir ekonomik faaliyette kullanılan anaparanın elde ettiği karın vadesi geldiğinde anlaşılan oranda taraflara dağıtılan kısmıdır.⁷ Bu sistemde ne kadar gelir sağlanacağı belirsizdir. Kar ve zarara katılma esasına göre fon toplandığından anapara garantisi de yoktur. Tasarruf sahibinin katılım bankalarına yatırdığı para, bu kurumlarca sağlam ve verimli projelerde kullanılmak üzere yatırımcılara piyasa şartları içerisinde oluşan kar oranları ile belirli bir vade için kullanılır. Vade sonunda elde edilen getiri, yani kar, katılım bankaları tarafından genellikle % 80'i tasarruf sahibine, % 20'si kuruma olmak üzere dağıtılır.

Kar payı esasına göre çalışan sistemde anaparanın vade geldiğinde ne kadar kazandıracağı belirli değildir. Kredilendirilen projelerden zarar edilmesi de ihtimal dâhilindedir. Faizli sistemde ise bu mümkün değildir, vade geldiğinde önceden taahhüt edilen tutar mutlaka anapara sahibine ödenmektedir.⁹ Kısaca belirtmek gerekirse, kar payı ile faiz arasındaki temel fark, faizde anaparanın vade sonundaki kazancı taahhüt edilirken, kar payında kazancın destek verilen projelerin verimliliğine göre kazanç oluşmaktadır.

⁶ Ahmet. BATTAL, *Bankalar Kanunu Şerhi Sorularla Banka Hukuku*, Ankara: Gazi Kitapevi, 2004, s, 228

⁷ Sami, USLU, a.g.e, İstanbul, 2005, s, 17

⁸ http://www.tkbb.org.tr/turkce/diger_bilgiler/Faaliyet%20Gosteren%20Bankalar=82

(Erişim Tarihi: 16.09.2008)

⁹ Selami, TUĞRUL, *Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve Klasik Bankacılığın Denetim Açısından Karsılaştırılması ve Eğitimi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004, s, 12

1.1.1.2 Aracı Kurum Niteliğine Sahip Olması

Türkiye'de ve dünyada halkın bir kesimi, faiz gelirinden uzak durmaktadır. Bu nedenle klasik bankalara gitmeyen fonlar atıl kalmaktadır.

5411 sayılı Bankalar Kanununa göre katılım bankaları banka dışı finansal aracı olmaktan çıkmıştır. Daha önceleri özel finans kurumu olarak ifade edilen ve banka kelimesinin kullanılmayan katılım bankaları yeni kanun ile birlikte bir bankacılık türü olarak ifade edilmişlerdir. Katılım bankaları finansal piyasalarda tasarruf sahibi ödünç verenlerle ödünç alanlar arasında geçiş mekanizmasını oluşturan kurumlar olduklarından katılım bankaları aracı kurum nitelendirilebilir.

Katılım Bankaları bankacılık sisteminin tamamlayıcıları olup, çeşitli sebeplerle sistem dışı kalmış atıl fonları, sisteme kazandırmayı amaçlamışlardır. Katılım bankaları kredi kullanan sanayici ve iş adamlarına alternatif finansman imkânı sağlarlar. Kâr / Zarara katılma esasına dayalı olarak çalışan Katılım Bankaları bu sistemin ve sağlıklı fon kullandırma yöntemlerinin tabii bir sonucu olarak ekonomide yaşanan mali ve ekonomik krizlerden daha az etkilenmektedirler.¹⁰

1.1.1.3 Güven Kurumu Niteliğine Sahip Olması

Özel izin ve imtiyazla çalışmaları, özel denetim usullerine tabi olmaları, devletin müdahalesine açık olmaları, özel ağırlaştırılmış sorumluluk kurallarına tabi olmaları ve özellikle mevduat hesabı sahibi müşteriler karşısındaki itibarları bankaların güven kurumu olarak anılmalarının başlıca sebepleridir.¹¹ Katılım bankaları 5411 sayılı bankalar kanuna tabi olmalarından dolayı devlet güvencesinin olması ve kanunda belirtilen yükümlülüklerin üstlenilmesi katılım bankalarının daha sağlam bir zemine oturtmuş ve katılım bankalarına olan güveni arttırmıştır.

¹⁰ Osman AKYÜZ, *Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları*, Sunum, Genel Sekreter Türkiye Katılım Bankaları Birliği İstanbul, 25 Ocak 2008

¹¹ Ahmet, BATTAL, *Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, 1999, s, 7

Ticari bankalar mevduata faiz garantisi vermektedirler. Katılım bankaları ise topladıkları fonlara böyle bir garanti vermemektedirler. Kar elde edileceğine dair bir garanti söz konusu olmamakla beraber yine de toplanan paranın verimli ve basiretli bir şekilde işletileceğine dair bir güven ve bundan doğan sorumlulukları vardır. Bu da katılım bankalarına duyulan güveni göstermektedir. Türk Bankacılık Sisteminin tamamlayıcı bankalarından olan katılım bankaları da ticari bankalar gibi güven kurumu olarak kabul edilmelidir.

Katılım bankaları, Türk Mali Sistemine yeni bir tasarruf anlayışı getirmiştir. Ticari bankalar ve kalkınma/yatırım bankaları sisteminde sabit getirili mevduat en büyük araçtır. Türk tasarrufçusunun anlayışı da 70–80 yıldır bu şekilde biçimlenmiştir. Katılım bankaları sisteme girdikten sonra yeni bir finansal yatırım anlayışı doğmuştur. Bu, anapara ve önceden belirlenmiş sabit getiri yerine kar-zarar ortaklığına dayalı bir tasarruf anlayışıdır. Sistemin en büyük özgünlüğü; tasarrufçuya önceden belirlenmiş bir kar garantisini vermeden fon toplayabilmektir¹². Bu yüzden katılım bankaları tamamen güven ve performans esasına dayalı olarak çalışmaktadır

1.1.1.4 Banka Niteliğine Sahip Olması

Katılım bankaları 2005 tarihli 5411 sayılı bankacılık kanunu ile banka niteliğine sahip olmuşlardır. Bu tarihte itibaren Türk Bankacılık Sistemi;

- Ticari Bankalar,
- Kalkınma ve Yatırım Bankaları,
- Katılım Bankaları,

olmak üzere 3'lü ayağa oturma bir sistem haline dönüşmüştür. Katılım bankaları, ticari bankalar ve kalkınma/yatırım bankaları yanında üçüncü tarz bir bankacılıktır.

¹²Adnan, BÜYÜKDENİZ, *Faizsiz Finans Kurumlarının Mali Sistem İçerisindeki Yeri Ve Çalışma Prensipleri, Türkiye'de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama*, İstanbul, Albaraka Türk Yayınları, 2000, s, 25

1.1.2 Katılım Bankacılığının Amaçları

Katılım Bankacılığın amaçları sosyal, ekonomik ve hatta siyasi yönleri olan bir yelpazede incelenebilir.¹³ Sosyal hayatta eşitlik ve adil gelir dağılımını hedefleyerek yasaklanan faizin alternatifini sunarak ayrı bir model geliştirmeye çalışmak katılım bankacılığının en temel amacıdır. Katılım bankalarının genel olarak amaçları;

a) İslami prensiplerin ekonomik hayata uygulanması: Faizsiz esasa göre çalışan bu tür kurumların, varlığı aynı zamanda modern banka işlemlerine, İslami prensipler çerçevesinde pratik çözümler geliştirmektedir. Böylece İslam Bankacılığının temel amacı İslamın prensiplerinin ekonomik hayata uygulanmasında çabaların temelini oluşturmaktadır.

b) Sosyo-ekonomik amaçlara ulaşılmasını kolaylaştırma: Bu organizasyonlar oluşturulurken en çok üzerinde durulan konu, sosyal adaleti sağlayacak şekilde gelir dağılımını düzeltmeyi hedefleyen sosyoekonomik hedeflerdir. Bunu mevduat ve tasarrufları dengeli olarak emek ve sermaye lehine yapılacak doğrudan yatırımlarla ve istihdama yönlendirmektir. İslam bankalarının başarıyla çalışmaları ve başarıya ulaşmaları faizsiz bankacılık tecrübesinin devamlı olarak ayakta durabileceğini göstermek için değil, aynı zamanda İslam dünyasının refah ve sosyal güvenliğini sağlamak amacıyla faydalı birer aracı kurum niteliği kazanma İslami bankaların amaçlarındandır.

c) Dengeli bir finansman sistemi kurma: Herhangi bir alışverişin bu arada banka ve diğer bir kurumun İslami olarak nitelendirilebilmesi için taraflar arasındaki faaliyet ve ilişkilerin İslamın öngördüğü şekilde karşılıklı tam bir rızaya dayanması gerekir. Bunun için de İslam Bankaları, taraflar arasında nimet-külfet dengesini kuracak bir finans sistemini amaçlamaktadır.¹⁴

¹³ Nazım, EKREN, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama, Değişen Çevre Koşulları ve Özel Finans Kurumları-Yeni Tercihler ve Stratejik Öncelikler, Albaraka Türk Yayınları, Yayın no:17, İstanbul 2000, s,44

¹⁴ ÖZCAN, M. Emin/ HAZIROĞLU, *Temel, Bankacılıkta Yeni bir Boyut: Katılım Bankacılığı*”, Türkiye’de Özel Finans Kurumları – Teori ve Uygulama, İstanbul, 2006,s,30

d) Kar: Faizsiz bankacılık için kar elde etmek tek ve asli amaç olmasa da, bu bankaların yaşayacağı şartlar içerisinde canlı ve başarılı bir yapıyı tutturabilmeleri için kar fırsatlarının elverdiği ölçüde istifade etmek zorundadır.

e) Diğer amaçlar: İslam bankalarının diğer amaçlarını şöyle sıralamak mümkündür.¹⁵

- Faizsiz banka hizmetlerinin yaygınlaştırılması yoluyla bankacılık sektörü ile olan ilişkilerinin çerçevesini genişletme,
- Çeşitli sektörlerin ihtiyacı için gerekli fonların karşılanması.

1.2 Katılım Bankacılığının Gelişimi

Dünyada faizsiz bankacılığın (İslâmî bankaların) ortaya çıkışı, gelişimi ve uygulaması Türkiye'ye göre daha önce olmuştur. Bu kısımda dünyada ve Türkiye'de faizsiz bankacılık sisteminin tarihsel gelişimi üzerinde durulmaktadır.

1.2.1 Katılım Bankacılığının Dünya'daki Gelişimi

Dünyada bilinen ilk faizsiz banka uygulaması milattan önceki döneme kadar gitmekte iken İslami banka uygulamaları ise İslamiyet'in doğusundan sonra gündeme gelmiştir. Faizsiz bankacılığın başlangıcı M.Ö. 2123–2081 arasında Babil'de hüküm süren Hammurabi'ye kadar uzanmakta olup, Hammurabi Kanunlarının 100-107'inci bölümü ikraz işlemlerinin nasıl düzenleneceğini göstermektedir.¹⁶ Eski Babil'deki banka mabetlerinde, faizsiz yatırımın ilk örneklerine geniş ölçüde yer verildiği görülmektedir. Babillilerdeki uygulamadan hareketle ilk bankaların tapınaklar, ilk bankacıların din adamları olduğu ileri sürülmektedir. Daha sonraki yüzyıllarda bankacılık hizmetleri, mabetlerin tekeline çıkmış, ticaretle meşgul olan bazı zengin Yahudi ailelerinin eline geçmiştir. Bunların en meşhurları M.Ö. 500- 465 yıllarında

¹⁵ Nazım, EKREN, *a.g.e*, İstanbul 2000, s,47

¹⁶ Ahmet TABAKOĞLU, *İslam Dünyasında Para ve Bankacılık Tecrübesi*, Türkiye'de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama Sempozyumu, İstanbul, 2006, s,149

Fırat kıyılarında yaşayan Egibi ve Murahsu aileleridir. Yapılan araştırmalar sonucunda görülmüştür ki bu Yahudi aileler çevredeki halka faizsiz kredi vererek dönemin banka ihtiyacını gidermişlerdir.

M.S. 1118 yılında Hristiyan hacıların mal ve canlarını korumak için tesis edilmiş olan Temple mezhebi mensubu olan “Templier”ler, yapılan bağışlarla büyük ölçüde servet ve nüfuz sahibi olmuşlardır. Avrupa’da 1000’den fazla şubeleri olan bu gizli kuruluş ticari ve askeri maksatlar için faizsiz kredi vermiştir.¹⁷

Rönesans ve reform hareketleri, mali kapitalizmle birlikte kilisenin etkisini azaltmış ve faizi mali işlemlerin ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Sonraki dönemlerde ise yardım ve dostluk cemiyetleri ortaya çıkmıştır. Üyelerinden faizin alınmadığı, tasarruf bankalarının temelini teşkil eden dostluk ve yardım cemiyetleri 17.yy.da batı Avrupa’da yaygın olarak görülmüştür.¹⁸

Modern İslâm bankalarının kurulmasında, çağdaş toplumlarda bankaların ekonomi içine yerine getirdikleri işlevleri ve bu kurumların iktisadi açıdan önemlerini kavrayan bazı düşünürler büyük rol oynamıştır. Bu düşünceler ilk olarak 1960 ve daha sonraki yıllarda tasarruf sandıkları ile hayata geçirilmiştir. Tasarruf sandıkları; faizsiz bankacılığın Ahmet En-Necar’ın önderliğinde Mısır’da kurulan ve faiz yerine kar ve zarara katılma-mudaraba (emek-sermaye ortaklığı) yöntemini uygulayan kurumlardır.¹⁹.

Bir finansman müessesesi olarak İslami bankacılığının modern anlamda dünyada ilk uygulaması Mısır Arap Cumhuriyeti’ndeki Mit Gamr kasabasında Saving Bank adında 1963 yılında kurulmuştur. Eski devlet başkanı Cemal Abdül Nasır döneminde bütün bankaların devletleştirilmesi akımına alternatif olarak geliştirilen bir deneme sonucunda ortaya

¹⁷ Ekrem, PAKDEMIRLI, Türkiye’de Faizsiz Finans Kurumlarının Kuruluş Serüveni, Türkiye’de Özel Finans Kurumları, Teori ve Uygulama, İstanbul, 2005,s,41

¹⁸ Ahmed El-ASKER: *Egypt: En Evaluation of Major Islamic Banks,(Islamic Financial Markets, 1990, s.59-60)*’dan aktaran Mikail ALTAN, *Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık*, Ankara, 2003, s,311

¹⁹ Münire KONDAY, *Özel Finans Kurumlarının Türkiye’deki Gelişimi Ve Bir Uygulama*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Projesi, 2006, s,28

çıkıştır.²⁰ Bu kurum Mısır köylüsünün tarımsal ve ticari ihtiyaçlarını karşılayan ve bunu yaparken “müteselsil kefalet” felsefesine dayanan, daha çok risk sermayesi ile para vakfı karışımı özgün modelde çalışan kuruluştur.

İslâmî bankalarının ortaya çıkışı, klasik bankacılık sisteminin bir uzantısı olarak görülebilir. Ancak petrol gelirlerinden oluşan Arap sermayesinin rolünü göz ardı etmemek gerekir. Bilindiği gibi günümüzün en yaygın enerji kaynağı olarak petrol bilinmektedir. Petrol ise Arap ve körfez ülkelerinde, yoğun olarak bulunmaktadır. Petrolün yaygın kullanımı, bu ülkelerin zenginleşmelerine ve ellerinde bol miktarda sermaye birikimine neden olmuştur. Ortaya çıkan bu sermayenin kullanımı aşamasında bir arayışa gidilmiştir. Müslüman olan bu ülkelerin dini inançlarına uygun olarak, faizsiz sistemle çalışan kurumlar ortaya çıkmıştır. Gelirlerini daha da artırmak isteyen bu ülkeler 70’li yıllarda bir araya gelerek OPEC’i kurmuşlardır. Bugün, dünyada üretilen ham petrolün fiyatını kontrol eden OPEC, Arap ülkelerinin petrol gelirlerinin daha da artırmalarına sağlamıştır. Arap yarımadasında faaliyet gösteren petrol zengini birçok şirket elde etmiş oldukları gelirleri birçok farklı alanda kullanmaktadır. Bu gün bu şirketler petrolden elde etmiş oldukları gelirlerin büyük bir kısmını batı bankalarına yatırırken, diğer taraftan da fakir İslam ülkelerinin kalkınmalarına yardımcı olmayı ve karşılıklı işbirliğini sağlamayı amaçlamışlardır.

1970 yılında Cidde’de toplanan İslâm devletleri dışişleri bakanları toplantısı tüm İslam ülkelerini İslam prensipleri çerçevesinde ekonomik işbirliğini teşvik ve güçlendirmeye, ilmi ve kültürel alanlarda karşılıklı yardımlaşmaya yapılan bir davetle sona ermiştir.²¹ Karachi’de toplanan bundan sonraki konferansta Mısır ve Pakistan, milletlerarası bir İslâm bankasının kurulmasının uygun olduğu görüşünü ileri sürülmüştür.

²⁰ Sabri, ORMAN, *Para, Faiz, Banka*, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992,s,17

²¹ Münire KONDAY, *a.g.e.* Yüksek Lisans Projesi, 2006, s,29

Bu aşamadan sonra bir dizi İslam bankasının kurulmuştur. 1971’de Mısır hükümetince kurulan Nasır Sosyal Bankası ve 1975’te kurulan Dubai İslam Bankası bu İslami bankacılığı gelişimin örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.²²

1973 Aralık’ta ise Cidde’de yapılan İslam ülkeleri maliye bakanları toplantısında İslam Kalkınma Bankası’nın kurulmasına karar verilmiştir. ABD’de Dünya Bankası modelinde çalışacak birkaç büyük bölgesel banka kurdurarak bu oluşuma önayak olmuştur. Bu amaçla Asya ve Afrika kalkınma bankalarının kuruluşuna paralel olarak 20 Ekim 1975’te ise Türkiye’nin de içinde bulunduğu 29 İslam ülkesi ile birlikte uluslararası düzeyde ilk İslam bankası İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur. Daha sonraları, 1977 yılında Mısır’da Mısır Faysal İslam Bankası kurulmuş 1977’de kurulan Kuveyt Finans Evi, 1977 de kurulan Mısır ve Sudan Faisal İslam Bankası ve 1982 yılında kurulan Al Baraka grubu kurulmuştur.²³ Türkiye 1984 yılında İslâm Kalkınma Bankası Yönetim Kurulu'nda devamlı üye bulundurma hakkını elde etmiştir.²⁴

1977 yılında İslam Konferansı Dışişleri Bakanlığı sponsorluğunda faizsiz bankaları ve finansal kurumları koordine etmek ve faizsiz bankacılığı tanıtmak için Uluslararası İslam Bankaları Teşkilatı kurulmuştur.

Ekonomik sistemi, İslâmi esaslar doğrultusunda geliştirme çabaları, bankacılık dışında diğer ekonomik sahalara da sıçramış ve bunun sonucu olarak İslâmî esaslara uygun yatırım ve sigorta şirketleri tasarlanmıştır. Bunlardan en önemlisi de Bahama Adaları’nda 27.7.1981 tarihinde kurulan “Dar Al-Maal Al İslâmî” holding ve bünyesinde bulunan yatırım ve sigorta şirketleridir. Bugün uygulayıcıları arasında Citibank, Barclays Bank, Commerzbank gibi

²² Ahmed El-ASKER: *Egypt: An Evaluation of Major Islamic Banks*, (*Islamic Financial Markets*, 1990, s.59-60) ’dan aktaran Mikail ALTAN, *Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık*, Ankara, 2003, s,311

²³ Münire KONDAY, *a.g.e.* Yüksek Lisans Projesi, 2006, s,29

²⁴ http://www.kuveytturk.com.tr/tr/content/kturk_faizsiz.asp (Erişim Tarihi: 16.05.2008)

klasik bankaların da yer aldığı faizsiz bankalar; Güney Afrika'dan Kazakistan'a ABD'den Pakistan'a uzanan bir coğrafyada ve sayıları 60'a ulaşan ülkede faaliyet göstermektedirler.²⁵

Faizsiz esasa göre çalışan bankalar veya klasik bankaların bu esasa göre çalışması için oluşturduğu ayrı birimler – şubeler veya fonlar- bu gün dünyada birçok ülkede faaliyette bulunmaktadır. Faizsiz mali kuruluşların coğrafi ve işlemsel gelişimi daha çok İslam ülkelerinde gerçekleşmiştir. Avrupa'da nispi olarak bir canlılık görülürken, ABD' de bu gelişme zayıf olmuştur. Faizsiz bankaların bu ülkelerdeki uygulama biçimleri her ülkede farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde faizsiz banka olarak kurulan birimler bazı coğrafyalarda sadece oluşturulan fonlar aracılığıyla faaliyetini sürdürmektedir.

Bugün dünyada faizsiz bankacılık uygulamaları çeşitli ülkelerde çeşitli şekillerde müşterilerin hizmetine sunulmaktadır. Bilinen, faizsiz bankacılık uygulamalarının olduğu ülkeler şunlardır: Arnavutluk, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Bahama, Bahreyn, Bangladeş, Birleşik Arap Emirlikleri (Abu Dabi, Dubai, Sharja), Virgin Adaları, Brunei, Cayman Adaları, Cezayir, Cibuti, Endonezya, Fas, Fildişi Sahilleri, Filipinler, Filistin, Fransa, Gambiya, Gine, Güney Afrika, Hindistan, Hollanda, Irak, İran, İngiltere, İsviçre, İtalya, Kanada, Katar, Kazakistan, Kuveyt, Kuzey Kıbrıs, Lübnan, Lüksemburg, Malezya, Mısır, Moritanya, Nijer, Nijerya, Pakistan, Rusya, Senegal, Sri Lanka, Sudan, Suudi Arabistan, ve Tobago, Tunus, Türkiye, Umman, Ürdün ve Yemen'dir.²⁶

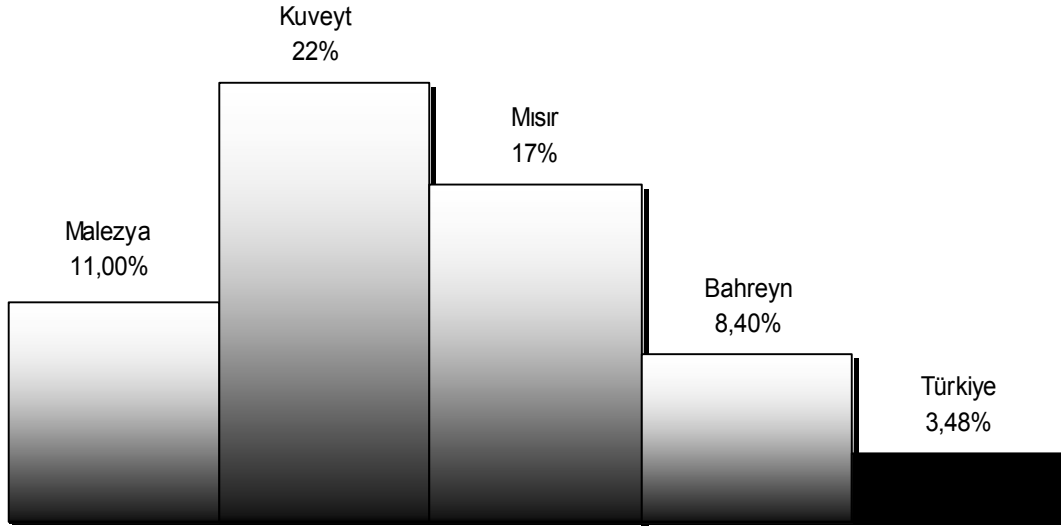
Katılım Bankaları bankaların alternatifi değil onları tamamlayan ve finans sektörüne derinlik ve çeşitlilik kazandıran kuruluşlardır. Bugün Dünya'da bu esasa göre çalışan finans sistemi yaklaşık 360 milyar USD lık bir parasal hacme ulaşmıştır. Ancak ulaşılan bu büyüklüğün pazarın 4 trilyon dolarlık potansiyeli yanında çok düşük bir seviyede kaldığına bir gerçektir. ²⁷ Tablo 1 'de faizsiz bankacılığın ülkelere bankacılık sistemi içindeki payı belirtilmektedir; tabloda İslami bankacılığın Kuveyt, Mısır ve Malezya'da bankacılık sistemi içerisindeki payı oldukça yüksektir. Türkiye de ise bu oran yaklaşık olarak % 4 civarındadır.

²⁵ http://www.kuveytturk.com.tr/tr/content/kturk_faizsiz.asp (Erişim Tarihi: 16.05.2008)

²⁶ <http://www.islamic-banking.com/terms/c/capm.asp> (Erişim Tarihi: 16.05.2008)

²⁷ Kerem ALKIN, *Katılım Bankacılığı*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Konferansı, Nisan,2007

Tablo 1: Faizsiz Bankacılığın Ülkelere Göre Bankacılık Sistemi İçerisindeki Payı



Kaynak: http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_doqment&cid=4&Itemid=105 (Erişim Tarihi: 15.10.2008)

Finans sektörünün en hızlı gelişen alt dallarından biri olan Katılım Bankacılığının gelişmesini sürdürebilmesi için bazı unsurlara dikkat edilmesi önerilmektedir. Katılım Bankacılığı sektörüne karşı ön yargı ve uygulamadaki zorlukların aşılabilmesi gerekmektedir. Katılım bankalarının daha etkin olabilmeleri için;²⁸

- ✓ Gelecek piyasa potansiyelleri Katılım Bankacılığı alanında etkin kullanılmalıdır. Yani finansal ürünler katılım bankacılığı prensipleri doğrultusunda geliştirmelidirler.
- ✓ Çok taraflı finans kuruluşu olarak İslam Kalkınma Bankası'nın (İKB) rol ve fonksiyonları etkinleştirilmelidir.
- ✓ Dünya bankacılık topluluğunun, alternatif bankacılık sistemine entegrasyonu için işbirliği yapılmalıdır.

²⁸ Adnan BÜYÜKDENİZ Faizsiz bankacılığın Global Sistemdeki Payı Giderek Artıyor, *Dünya'da ve Türkiye'de Faizsiz bankacılık*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, 2005, s, 29

- ✓ Hem fıkıh hem de finans konusunda uzmanlaşmış ve sektörün karşılaşılabileceği yeni durumlar karşısında fetva verebilecek din âlimleri yetiştirilmelidir.
- ✓ Müşteriler farklı finansal ürünler konusunda bilinçlendirilmelidir.
- ✓ Finansal ürün ortaya çıkarmada öncülük ederek dikkat çekmelidirler.

Mudiler, yatırımlarını cari hesaplara kısa dönemli yatırdıkları için faizsiz bankalar bu likiditeyi faizden uzak kalacak kısa dönemli enstrümanlara yatırmak zorunda kalmaktadırlar. Ancak faizsiz bankalar bu ihtiyaçlarını gidermek için tecrübe ve ilişki noksanlığından yüzünden batılı kurumlardan yardım almışlardır. Batılı bankalar ise bu talebe ayak uydurmada çabuk davranmışlardır. Faizsiz bankalar ilk dönemlerde mudilerine ya hiçbir nema sunmamaları ya da çok az bir getiri sağlamaları nedeniyle, batılı kurumlar için ucuz bir fon kaynağı durumundaydılar. İlk başlarda batılı bankaların müşterileri, genelde Arap dünyasının kurumları ve petrol zenginleri iken, son zamanlarda faizsiz bankacılık ürünlerine artan talebin, batıda yaşayan orta gelirli Müslümanlardan da geldiği görülmektedir.

Günümüzde faizsiz bankacılık ürünlerine giderek artan bir talep olduğu gözlenmektedir. Bu talepler doğrultusunda Dow Jones gibi dünya çapında önemli bir borsa bile bu artışı dikkate alıp Dow Jones İslami Endeksi (DJIM) adı altına bir fon oluşturmuştur²⁹.

Bünyelerinde faizsiz bankacılık birimi kuran batılı kurumlar arasında Kleinwort Benson, ANZ Grindlays, United Bank of Kuwait, UBS, HSCB, Morgan Stanley, Standart Chared, Banque National de Paris, ABN Ambro, Bank of America, Key Global, Sociate Generale, Goldman Sachs, Arab Banking Corporation ve Citicorp gibi büyük sermaye grupları sayılabilir. Toptan ve uluslararası bankacılık yapan bu bankalardan bazıları son zamanlarda kar ve zarar ortaklığı esasına dayalı bankacılık enstrümanı, pazarlayan birimler oluşturmuşlar ve önemli miktarda fon çekmeyi başarmışlardır.³⁰

²⁹ http://www.activline.com.ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=2949 (Erişim Tarihi:16.05.2008)

³⁰ http://www.activline.com.ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=2949 (Erişim Tarihi:16.05.2008)

1.2.2 Katılım Bankacılığının Türkiye’deki Gelişimi

1980’li yıllara kadar ithal ikameci büyüme politikaları izleyen Türkiye bu tarihten sonra dünyaya açılmayı hedef alan ihracatla büyüme stratejisi izlemeye başlamıştır. Bu dışa açılma stratejisi dünyada var olan yeniliklerin finans alanında da ülkemize kazandırılmasını sağlamıştır. 28.7.1981 tarihinde Türkiye’de 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu kabul edilmiş, 1983 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası kurulmuş ve Borsa’nın kurulmasıyla birlikte bütün sermaye piyasası araçları birer birer uygulamaya konulmuştur.³¹ Aynı şekilde T.C. Merkez Bankası bünyesinde para piyasası kurulmuş, İnterbank piyasası, dövizdeki liberalizasyonla birlikte döviz büroları, leasing, factoring şirketleri sermaye piyasası aracı kurumları gibi birçok yeni kurum mali sisteme dahil edilmiştir.

Bu dışa açılma döneminde dünyada 1960’lı yıllardan beri başarıyla uygulanan faizsiz bankacılık uygulaması 16.12.1983 gün ve 83/7506 sayılı kararname ile faizsiz bankacılık esasına göre faaliyet gösteren özel finans kurumlarının kurulmasına izin verilmiştir. Daha sonra 19 Aralık 1999 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan Bankalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına ilişkin 4491 sayılı Kanun ile 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile Özel Finans Kurumları, Bankalar Kanunu kapsamına alınmıştır.³²

19 Aralık 1999’dan itibaren özel finans kurumları, bankalar yasasına tabi tutulmuşlardır. Böylece daha sağlam zemine oturmuşlardır. Diğer bir önemli gelişme de özel finans kurumlarının katılım bankası olmasıdır. TBMM’nde 19.10.2005 tarihinde kabul edilen 5411 nolu Bankacılık Kanununun Resmi gazetenin 1 Kasım 2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı nüshasında yayımlanması ile “Özel Finans Kurumları” hizmetlerini “Katılım Bankası” adıyla sürdürmeye başlamışlardır.³³ Özel Finans Kurumları Birliği yeni kanun ile Türkiye Katılım Bankaları Birliği olarak düzenlenmiştir.

³¹ <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/bölümII.pdf> (Erişim Tarihi: 16.05.2008)

³² Fahri ÖZTOP, *Özel Kurumlarının Vergilendirilmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans, 2006,s,36

³³ 5411 sayılı Bankalar Kanunu Geçici Madde 3

5411 sayılı Bankalar kanunu ile katılım bankalarında tasarrufların 50 Bin YTL' ye kadar olan kısmını Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesine güvence altına alınmıştır.³⁴ Güvence fonunun Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmesinin bir sonucu olarak katılım bankaları da diğer bankalar gibi faaliyet izni kaldırılmadan önce TMSF' ye devredilebilecektir. Böylelikle daha önce Özel Finans Kurumları Birliği "Tasfiye Kurulu" tarafından yürütülen Özel Finans Kurumlarının tasfiyesi görevi artık TMSF'nin görevleri arasına girmiştir.³⁵

5411 Sayılı Bankacılık Kanununa göre Katılım Bankaları;

- ✓ Bankalar Kanuna tabi olarak faaliyet göstermektedir.
- ✓ BDDK kontrol ve denetimindedir.
- ✓ Cari ve katılım hesapları TMSF güvencesindedir.
- ✓ Katılım Bankaları Birliği ile sektörel birliktelik sağlanmıştır.
- ✓ Sistemin çalışma prensipleri fon yatırımcılar için başlı başına bir güvencedir. Toplanan fonların tümü tabana yayılı risk mantığı ile yatırıma dönüşmektedir³⁶

³⁴ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu Madde 63

³⁵ Mustafa KARA, *Katılım Bankalarında Personel Eğitimi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006,s,21

³⁶ Yunus, NACAR, *Katılım Bankaları Ve Finansal Çözümleri*, İstanbul Ticaret Odası, Kasım,2007

Türkiye’de kurulan katılım bankaları, kuruluş tarihleri ve sermaye yapısı tablo 2’de gösterilmiştir;

Tablo 2: Sermaye Niteliğine Göre Türkiye’de Kurulan Katılım Bankaları

Katılım Bankası	Kuruluş Tarihi	Sermayesi: Yerli / Yabancı
Faisal Finans Kurumu A.Ş.	05.09.1984	Yabancı
Al Baraka Türk A.Ş.	12.11.1984	Yabancı
Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurum A.Ş.	09.10.1988	Yabancı
Anadolu Finans Kurumu A.Ş.	03.10.1991	Yerli
İhlâs Finans Kurumu A.Ş.	13.02.1995	Yerli
Asya Finans Kurumu A.Ş.	24.10.1996	Yerli
Türkiye Finans Kurumu A.Ş.	30.12.2005	Yerli

Kaynak:http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_doqment&cid=4&Itemid=105(Erişim Tarihi:15.10.2008)

Genel olarak Türkiye de 7 katılım bankası kurulmuştur. Bu 7 bankadan 4’ü yerli ser maye 3 tanesi ise yabancı sermayeli olarak kurulmuştur.

Faisal Finans Kurumu A.Ş., 11.05.2001 tarihinde ismini Family Finans Kurumu A.Ş. olarak değiştirmiştir. 25 Mayıs 2005 tarihinde finans sektöründe Anadolu Finans ve Family Finans kurumları 01.01.2006 tarihi itibariyle birleşme çalışmalarını tamamlamışlardır. 1 Ocak 2006 tarihinden itibaren tek bir banka olarak faaliyetlerini sürdürecek kurumun yeni ünvanı Türkiye Finans Katılım Bankası olmuştur.³⁷

İhlas Finans Kurumu A.Ş.’nin faaliyet izni 11 Şubat 2001’de 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 20. maddesinin 6 numaralı fıkrası hükmüne istinaden mali bünyesi ile ilgili problemlerini çözemediği için kaldırılmıştır.

³⁷ <http://www.turkiyefinans.com.tr/tr/turkiyefinans/tarihce.asp>(Erişim Tarihi: 16.05.2008)

Türkiye’de 2008 yılı itibariyle faaliyet gösteren 4 katılım bankası bulunmaktadır. Bunlar;

- ✓ Al Baraka Türk Katılım Bankası A.Ş.
- ✓ Asya Katılım Bankası A.Ş.
- ✓ Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.
- ✓ Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

1.2.2.1 Al Baraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye’de faizsiz esasta finansal kuruluşların ilki ve öncüsü olan Albaraka Türk Katılım Bankası, 1984 yılında kuruluşunu tamamlayarak 1985 yılının başından itibaren faaliyete geçmiştir. Ortadoğu’nun önde gelen gruplarından Albaraka Bankacılık Grubu (ABG), İslam Kalkınma Bankası (IDB) ve Türk ekonomisine yarım yüzyıldan fazla hizmet veren yerli bir sanayi grubunun öncülüğünde kurulan Albaraka Türk’ün mevcut ortaklık yapısı içinde yabancı ortakların payı % 66,51, yerli ortakların payı ise %12,47 ve 21,02’i halka açıktır.³⁸

1.2.2.2 Asya Katılım Bankası A.Ş.

Asya Katılım Bankası A.Ş. Türkiye'nin altıncı özel finans kurumu olarak 24 Ekim 1996 tarihinde, Altunizade'deki Merkez Şubesi ile faaliyetlerine başlamış ve 20.12.2005 tarihinde "Asya Finans Kurumu Anonim Şirket"i olan şirket unvanı "Asya Katılım Bankası Anonim Şirketi" olarak değiştirilmiştir. Asya Katılım Bankası A.Ş. Türkiye'nin altıncı özel finans kurumu olarak 24 Ekim 1996 tarihinde, Altunizade'deki Merkez Şubesi ile faaliyetlerine başlamış ve 20.12.2005 tarihinde "Asya Finans Kurumu Anonim Şirket"i olan şirket unvanı "Asya Katılım Bankası Anonim Şirketi" olarak değiştirilmiştir. % 23'ü halka açık, çok ortaklı (264) bir yapısı vardır. ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi Belgesi'ne sahip ilk katılım bankası olan Bank Asya; 2006 yılında halka açılmış ve borsada işlem görmeye başlamıştır.³⁹ Asya Katılım Bankası A.Ş. Türkiye’de katılım bankaları arasında 2008 yılı itibariyle lider konumdadır.

³⁸ http://www.albarakaturk.com.tr/ALBA/?P=BTN_A (Erişim Tarihi: 26.06.2008)

³⁹ <http://www.bankasya.com.tr/hakkimizda/> (Erişim Tarihi:26.06.2008)

1.2.2.3 Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

Özel Finans sektörünün okulu olarak kabul edilen ve Türkiye'nin ilk finans kurumu olan Faisal Finans 1985 yılında İstanbul'da kuruldu. 2001 yılında kurumun adı Family Finans olarak değişti. 1991 yılında Ankara'da %100 yerli sermaye ile kurulan ilk finans kurumu olan Anadolu Finans ise 1999 yılında Boydak Grubu'na geçti. Mobilya, ev tekstili ve kablo sektörünün önde gelen kuruluşlarının sahibi Boydak Grubu'na ait Anadolu Finans Kurumu ile bisküvi, çikolata ve çeşitli gıda ürünlerinde dünya devi Ülker Grubu'na ait Family Finans'ın birleşmesine Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 28.12.2005 tarih ve 1764 sayılı kararı ile onay verildi. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 30.12.2005 tarih ve 1747 sayılı kararı ile Banka unvanının Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olarak değiştirilmesine onay verildi. 147 şubesi ve 2.800'ü aşkın çalışanıyla 1 milyondan fazla müşterisine hizmet veren Türkiye Finans'ın yüzde 60 hissesi 31 Mart 2008 tarihinde Ortadoğu'nun en önemli bankalarından ve Suudi Arabistan'ın en büyük bankası olan The National Commercial Bank (NCB) tarafından satın alınmıştır.⁴⁰ Yeni ortaklık ile Boydak ve Ülker Grupları'nın yanına eklenen bu büyük güç sayesinde daha da güçlenmiştir.

1.2.1.4 Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

Kuveyt Türk, 16.12.1983 gün ve 831/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın tespit ettiği esaslara uygun olarak faaliyet göstermek üzere 1989 yılında Özel Finans Kurumu statüsünde kurulmuştur. Özel Finans Kurumları'nın faaliyetleri, 1999 yılında Bankacılık Kanunu kapsamına girinceye kadar geçen süreçte bir yanda Bakanlar Kurulu Kararı, diğer yanda Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı'nın tebliğleri ile yürütülmüştür. 1999 yılı Aralık ayından itibaren diğer Özel Finans Kurumları gibi Kuveyt Türk de 4389 sayılı Bankacılık Kanunu'na tabi hale gelmiştir. Mayıs 2006'da unvanı Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olarak değişmiştir. Kuveyt Türk'ün sermayesinin %62'si Kuveyt Finans Kurumu'na (Kuwait Finance House), %9'u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kurumu'na, %9'u İslam Kalkınma

⁴⁰ <http://www.turkiyefinans.com.tr/tr/turkiyefinans/tarihce.asp> (Erişim Tarihi: 26.06.2008)

Bankası'na, %18'u Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, %2'i de diğer ortaklara aittir.⁴¹ %62'lik sermaye payı ile, Kuveyt Türk'ün en büyük ortağı konumundaki Kuveyt Finans Kurumu (Kuwait Finance House) milyarlarca dolarlık toplam fonuyla ve sunduğu çağdaş bankacılık hizmetleriyle Kuveyt'in dev bir finans kuruluşu olmasının yanısıra faizsiz finans kurumları arasında dünyada ilk sıralarda yer almaktadır.⁴²

1.3 Katılım Bankalarının Ekonomideki Yeri

Türk bankacılık sisteminde mevcut ticari bankaların, kalkınma ve yatırım bankalarının yanında bir de katılım bankalarının kurulması Türk bankacılık sistemini üçlü ayağa oturan bir sistem haline getirmiştir. Katılım bankaları Türk Bankacılık Sisteminde bankalara alternatif değil, onları tamamlayıcısı olan kurumlar haline gelmişlerdir

Katılım bankaları uygulaması ile hedeflenen, Türkiye'de düşük olan özel tasarrufların teşvik edilmesi özellikle inançlarından dolayı "yastık altı"nda, atıl olarak ekonominin dışında gayrimenkul, döviz, altın gibi alanlara kayan tasarrufların ekonomiye kazandırılması olmuştur. 2004 yılında PIAR'ın yaptığı Bankacılık Araştırması'na göre, Türkiye'de inançlarından dolayı klasik bankalara mevduat yatırmayan kişilerin oranı % 15'tir. Ayrıca Özel finans kurumlarının kuruluşunda diğer bir amaç Suudi Arabistan ve Kuveyt gibi körfez ülkelerinden ülkemize yabancı kaynak teminidir ⁴³

Diğer taraftan klasik bankaların verdiği aracılık hizmetlerinin çoğunluğunun faizle ilgisi olmamasına rağmen, belirleyici nitelikteki temel işlemlerinde faiz kullandıkları gerekçesi ile bu tür hizmetleri almak amacıyla klasik bankalara müşteri olmamakta veya isteksiz davranmaktadır. Neticesinde ise atıl kalan tasarruf veya müteşebbis güç nedeniyle ekonomik sistem de etkilenmektedir.

⁴¹ http://www.kuveytturk.com.tr/tr/default.asp?dire=kuveyt_hakkinda&page=kuveyt_turkun_tarihcesi (Erişim Tarihi: 03.04.2007)

⁴² <http://www.islamic-banking.com/terms/c/capm.asp> (Erişim Tarihi: 13.08.2008)

⁴³ http://www.activline.com.ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=2949 (Erişim Tarihi:13.08.2008)

Katılım bankaları faizle çalışan klasik bankaların yanına alternatif organizasyonlar oluşturarak bu kişilerin bankaya olan ihtiyaçlarını karşılamaktır. Diğer bir ifade ile katılım bankaları klasik bankaların alternatifi değil, klasik bankaların tamamlayıcıları olan kurumlardır. Katılım Bankaları, Türk bankacılık sektöründe, ticari bankalar ile kalkınma/yatırım bankalarının yanında üçüncü çeşit finansal kurumu olarak son yirmi üç yıldır faaliyetlerini sürdürmektedir.

1983–2000 yılları arasındaki 17 sene boyunca katılım bankalarının ciddi bir gelişim gösterdiği söylenemez. Bu kurumların kendi iç dinamikleri de dışa ve rekabete açılmaksızın faaliyetine devam etmiş, klasik bankaların kullandığı faizsiz enstrümanları kullanmak ve müşterilerine bir bütün olarak finans hizmeti vermek hususunda çok yetersiz kalmışlardır.⁴⁴

2000 yılından itibaren bir taraftan Bankalar kanununa tabi olmanın verdiği avantajlar diğer taraftan ekonomideki gelişmeler ve rekabet etme gayreti katılım bankalarının faaliyet sahalarını genişletmeye sebep olmuştur.⁴⁵ Örneği bir zamanlar kredi kartının bir enstrüman olarak Katılım bankalarının sunabileceği bir hizmet olup olmadığı tartışılırken, halihazırda tüm katılım bankaları söz konusu hizmeti vermektedir.

Katılım bankalarının stratejik amacı ülke ekonomisi için gerekli olan ekonomi dışında kalmış tasarrufları ekonomiye kazandırmak ve ülkenin yatırım, üretim ve istihdamına katkıda bulunmaktadır. Bunun için son yıllarda şubeleşmeye, reklâm faaliyetlerine ağırlık vermeye, bankacılık bilgi ve teknolojilerini yakından takip etmeye başlamış, müşteri memnuniyetini temel ilke edinerek çalışma prensiplerini geliştirmeye ve kaliteli hizmet sunmaya başlamışlardır.

Katılım Bankaları, 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerden sonra % 50'ye varan fon çıkışına rağmen varlıklarını sürdürebildiler ve daha da önemlisi, krizlerden kendi iç dinamikleri sayesinde çıkmayı başararak, ekonomiye ve kamuya herhangi bir ek yük

⁴⁴ Türkiye Katılım Bankaları Birliği, *Türkiye’de Özel Finans Kurumları*, TKBB yayınları, İstanbul, 2005

⁴⁵ Türkiye Katılım Bankaları Birliği, *a.g.e*, TKBB yayınları, İstanbul 2005

getirmediler. 2000 ve 2001 yılları arasında 20’den fazla faaliyeti dururken katılım bankalarından sadece bir katılım bankası faaliyetini durdurmuştur.

Bankalara göre daha dar bir alanda hareket etmek durumunda olan ve operasy onları daha karmaşık yapıda olan Katılım Bankalarının finans sektöründeki payını sürekli büyütüyor olması, çalışma prensiplerindeki farklılıklar, müşterilerin özellikle bu farklılıkları tercih edişi, tanıtımlarının daha iyi yapılıyor olması ve mevzuatta yapılan yenilikler ile ilişkilidir.

Bankacılıkta bilânçoların pasifinde yer alan ve halktan toplanan tasarrufların oluşturduğu yükümlülüklerde, kâr ve zarara katılma yöntemi, sabit oranlı yükümlülüğe nazaran kurumlara rahatlık sağlayarak, krizlerin aşılmasına yardımcı olmuştur.⁴⁶ Katılım bankaları faiz riskini yüklenmedikleri için kriz döneminde faizdeki büyük değişimlerden etkilenmediler. Mevduat sahiplerinin mevduatlarında kendi kar ve zararına göre değişim olduğundan bu dönem de banka ne kadar kar elde etmişse mevduat sahipleri de mevduata katılma oranında o kadar getiri elde etmişlerdir.

Bilânçonun aktifinde yer alan kredilerde de Katılım Bankalarının izlediği prensipler kriz dönemlerinin diğer mali kurumlara nazaran daha kolay atlatılmasını sağlamıştır. Katımlı bankaları topladığı fonların ortalama % 90’nına varan kredi plasmanı ile reel sektördeki büyümeyi daha çok destekleyen kurumlar durumundadır.⁴⁷ Katılım Bankalarının çalışma prensipleri gereğince, kredilerin mutlaka bir proje veya ekipman tedariki karşılığında kullanılması ve kredi bedelinin kredi müşterisine mal ve hizmet temin eden satıcıya ödenmesi, hem bu kredilerin veriliş amacı dışında kullanımını önlemekte hem de kredinin ve firmanın kontrolünü kolaylaştırmaktadır. Üretime yönelik kredi kullanıldığından kredi geri ödemeleri daha sağlam olmaktadır.

⁴⁶ Osman AKYÜZ, *Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları*, Sunum, Genel Sekreter Türkiye Katılım Bankaları Birliği, İstanbul, 25 Ocak 2008

⁴⁷ Selami, TUĞRUL, a.g.e, Ankara, 2004,s, 56

Katılım Bankaları, kredi kullandırma yöntemlerinden biri olan finansal kiralama yöntemi sayesinde, fon kullanan firmaların, nakit akımlarına uygun tarzda kredilendirilmesini sağlar. Kullanılan finansal kiralama yöntemiyle, kurumların kullandığı kredilerin emniyetini artırarak, aktif kalitesini yükseltmektedir. Dolayısıyla Katılım Bankacılığı, sadece faizsiz olma özelliğine sahip bir bankacılık türü değil, aynı zamanda bilânçonun pasifindeki yükümlülüklerin riskini azaltıcı, aktifteki kredilerin emniyetini ve dolayısıyla aktif kalitesini arttırıcı özellik taşıyan bir bankacılık türü olarak mali sistemde önemli bir rol oynar.⁴⁸

1.3.1 Aktif Yapısındaki Gelişmeler

Katılım Bankalarının bilânçoları toplamı yıllar itibariyle ticari bankacılık sistemi içerisindeki payı, 1995 yılında yüzde 1.87 seviyelerinde 2000 yılında yüzde 2.13'ten 2001 yılında ekonomik kriz nedeniyle yüzde 1.08 düşmüş ancak 2002 yılından itibaren oluşan güven ve istikrar ortamıyla birlikte 2002 yılında yüzde 1.83'e yükselmiştir. Daha sonra 2003 yılı sonundaki yüzde 2,1 seviyesinden, Aralık 2004 itibariyle yüzde 2,34'e yükseldi. 2005 itibariyle yüzde 2,54 ve 2006 yılı itibariyle yüzde 2,83 'e 2007 itibariyle de 3.90 ulaşmıştır. Bankacılık sektörü içindeki payı seneler itibariyle giderek arttığı görülmektedir.

Katılım Bankalarının toplam aktif büyüklüğü rakamsal olarak 1995 yılında 78.07 milyon YTL 2000 yılında 2,26 milyar YTL 2001 yılında 2.36 milyar YTL 2002 yılında 3.96 milyar YTL' ye ulaşmıştır. 2004 yılında bir önceki yıla göre reel olarak yüzde 24 artış göstererek 7,3 milyar YTL' ye yükselirken, 2005'te bir önceki yıla göre reel olarak yüzde 36 artışla 9,9 milyar YTL' ye ve 2006 'da da bir önceki yıla göre reel olarak yüzde 38 artışla 13,7 milyar YTL yükselmiştir. 2007 yılı itibariyle aktif toplamı 19.4 milyar YTL'ye ulaşmıştır.

⁴⁸ Osman AKYÜZ, *Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları*, Sunum, Genel Sekreter Türkiye Katılım Bankaları Birliği İstanbul, 25 Ocak 2008

Tablo 3: Ticari Bankacılık Sistemi İçindeki Yeri Aktif Toplamlar (Bin YTL)

Dönem	Bankalar	Katılım B.	Toplam	Katılım B./Toplam
1995	4.102.384	78.070	4.180.454	% 1,87
2000	104.283.106	2.266.000	106.549.106	% 2,13
2001	216.507.617	2.365.000	218.872.617	% 1,08
2002	212.675.488	3.962.000	216.637.488	% 1,83
2003	249.692.000	5.112.934	254.804.934	% 2,01
2004	304.524.090	7.298.601	311.822.691	% 2,34
2005	382.241.594	9.945.431	392.187.025	% 2,54
2006	470.622.000	13.729.720	484.351.720	% 2,83
2007	482.509.579	19.435.676	497.332.255	% 3,90

Kaynak:http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_docment&cid=4&Itemid=105(Erişim Tarihi:15.10.2008)

Tablo 4’de Katılım Bankalarının kullandığı fonlar, 1995 yılında 62,5 milyon YTL, 2000 yılında 1.72 milyar YTL, 2001 yılında ise ekonomik kriz nedeniyle 1.07 milyar YTL, 2002 yılında krizin atlatılması ile birlikte 2.10 milyar YTL oldu. 2003 yılında 3 milyar YTL’den 2004 yılında reel olarak yüzde 37 artarak 4,9 milyar YTL seviyesine ulaştı. 2005 sonu itibariyle kullandırılan kredilerin ise önceki yıla göre de yüzde 51 artış kaydettiği ve 7,40 milyar YTL’ye ulaştığı, 2006 itibariyle kullandırılan kredilerin ise önceki yıla göre de yüzde 42 artış kaydettiği ve 10,49 milyar YTL’ ye ulaştığı görüldü. 2007 yılında bu oran %5.02 çıkmış ve toplam kredi miktarı 11.54 milyar YTL olmuştur. Tabloya göre katılım bankalarının bankacılık sektöründeki kredi payının giderek arttığını ve gelecekte bankacılık sektöründe önemli bir paya sahip olacağına söz edebiliriz.

Tablo 4: Kullandırılan Fonlar / Toplam Krediler (Bin YTL)

Dönem	Bankalar	Katılım B.	Toplam	Katılım B./Toplam
1995	1.743.685	62.560	1.806.245	% 3,46
2000	34.213.480	1.726.000	35.939.480	% 4,80
2001	57.341.438	1.072.000	58.413.438	% 1,84
2002	56.370.271	2.101.000	58.471.271	% 3,59
2003	48.018.584	3.001.313	51.019.897	% 5,88
2004	89.900.000	4.894.665	94.794.665	% 5,16
2005	143.969.486	7.407.508	151.376.994	% 4,89
2006	202.469.000	10.492.453	212.961.453	% 4,93
2007	218.425.459	11.532.482	229.957.941	% 5,02

Kaynak:http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_doqment&cid=4&Itemid=105(Erişim Tarihi:15.10.2008)

Bankacılık anlayışları paralelinde devlet tahvili ve hazine bonusu gibi finansal araçlara yatırım yapmayan Katılım Bankaları, topladıkları fonları daha çok reel sektörün fonlanmasında kullanıyor. Bu nedenle de ticari ve katılım bankalarında kullandırılan kredilerin toplam mevduatlara oranı tablo 5’de gösterilmiştir. 1995 yılında ticari bankalar topladıkları mevduatların %65’ini kredi olarak kullandırırken katılım bankalarında bu oran %97, 2000 yılında ticari bankalarda %50, katılım bankalarında %93 olarak gerçekleşmiştir. 2001, 2002, 2003, 2004 ve 2005 yıllarında ticari bankalarda oran sırasıyla %39, %40, %42, %47 ve %59 oldu katılım bankalarında ise seneler itibariyle 2001 yılında %56 2002’de %66 2003’te %75 2004’te %88 2005’te % 88 olarak gerçekleşti. 2006 yılında ticari bankalar %68 kredi olarak kullandırırken katılım bankalarında bu oran %93 2007 yılında ise ticari bankalarda oran değişmezken katılım bankalarında bu oran %99 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranın % 99 olması katılım bankalarının topladıkları tüm mevduatları krediye dönüştürdüğü göstermekte ve atıl kaynak kullanımının olmadığını göstermektedir. Ancak katılım bankalarının mevduat yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için kredi geri dönüşleri çok sıkı takip etmeleri gerekmektedir.

Tablo 5: Mevduat Bankaları Ve Katılım Bankalarının Kullandıkları Kredilerinin Mevduatına Yıllar İtibariyle Oranı(%)

Dönem	Mevduat Bankaları(%)	Katılım B.(%)
1995	65	97
2000	50	93
2001	39	56
2002	40	66
2003	42	75
2004	47	82
2005	59	88
2006	68	93
2007	68	99

Kaynak:http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_doqment&cid=4&Itemid=105(Erişim Tarihi:15.10.2008)

1.3.2 Pasif Yapısındaki Gelişmeler

Katılım Bankalarının özkaynaklar dışındaki temel kaynaklarını, cari hesaplar ile kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplarda toplanan fonlar oluşturuyor. Cari hesaplar ve katılma hesabı şeklinde toplanan fonlar, ağırlıklı olarak yabancı para cinsinden sağlanıyor. 2003 yılsonu itibariyle Katılım Bankaların toplam pasiflerinin yüzde 37'si YTL, yüzde 63'ü yabancı para cinsinden oluşurken, bu dağılım 2004 yılsonunda sırasıyla, yüzde 47 ve yüzde 53 olarak gerçekleşti. Aynı dönemde toplam pasifler içinde toplanan fonların payı yüzde 78'ten yüzde 81'e, özkaynakların payı ise yüzde 12,8'den yüzde 12,9'a yükseldi. 2006 ve 2007 yıllarında toplam pasiflerin % 46'sı YTL %54 yabancı paradan oluştu. Özkaynak oranı ise 2006 yılında %13.87 olurken 2007 döneminde %16.34 oranına ulaşmıştır.

1.3.3 Toplanan Fonlar

Katılım Bankalarının 1995 yılında topladığı fonlar, reel olarak yüzde 66 milyon YTL seviyesinde gerçekleşti. 2000 yılında 1.83 milyar YTL 2001 yılında 1.91 milyar YTL 2002 yılında 3.20 milyar YTL 2003 yılında 4 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında topladığı fonlar, reel olarak yüzde 28 artarak 6 milyar YTL seviyesinde gerçekleşti. Söz konusu artışta Türk Lirası'na olan güvenin de etkisiyle, yerli para cinsinden katılma hesaplarında ortaya çıkan reel bazda yüzde 85'lik artış belirleyici oldu. Toplanan fonlar, söz konusu dönemde Türk Lirası'nın dolar karşısında değer kazanmasının da etkisiyle, dolar bazında yüzde 51,6 artarak 4,5 milyar USD' ye ulaştı. 2004 yılı sonu itibariyle, toplanan fonların yüzde 76,8'i katılma hesaplarından, yüzde 21,7'si cari hesaplardan ve yüzde 1,5'i özel projeler için sağlanan fon hesaplarından oluştu. Toplam tutarı 4,6 milyar YTL olan katılma hesaplarının yüzde 38,8'i YTL, yüzde 61,2'si döviz cinsinden hesaplardan oluşuyor. 2005 yılında ise bu rakam 8.39 milyar YTL olmuştur. Katılım Bankaları toplanan fonlar 2006 itibariyle 11,24 milyar YTL 'ye ulaşarak bankacılık sektörü içindeki payını yüzde 3,65 'e yükseltmiştir. 2007 yılında ise katılım bankaları topladıkları fonların miktarı 13.44 milyar YTL ' ye yükselirken bankacılık sektörü içindeki payı 4,2'ye çıkmıştır.

Tablo 6: Toplanan Fonlar (BİN YTL)

Dönem	Bankalar	Katılım B.	Toplam	Katılım B./Toplam
1995	2.664.936	66.376	2.731.312	2,43%
2000	68.442.406	1.863.000	70.305.406	2,65%
2001	147.520.532	1.917.000	149.437.532	1,28%
2002	142.387.988	3.206.000	145.593.988	2,20%
2003	147.350.714	4.004.306	151.355.020	2,65%
2004	190.996.041	5.992.159	196.988.200	3,04%
2005	243.066.274	8.369.155	251.435.429	3,33%
2006	296.495.000	11.237.284	307.732.284	3,65%
2007	321.275.257	13.441.197	334.716.454	4,20%

Kaynak: http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_docment&cid=4&Itemid=105(Erişim Tarihi: 15.10.2008)

1.3.4 Özkaynaklar

Katılım Bankalarının ödenmiş sermaye, dönem kârı ve yedek akçeler kalemlerinde gerçekleşen artışlar ile toplam özkaynakları 1990 yılında 47 milyon USD 1995 yılında 72.4 milyon USD 2000 yılında 240 milyon USD 2001 yılında kriz nedeniyle özkaynaklarda %41 düşüşle 141 milyon USD' ye düşmüştür. 2002 yılında ekonomideki toparlanmayla birlikte katılım bankaları özkaynakları %74 artışla 245 milyon USD ye ulaşarak 2000 yılındaki özkaynak miktarını yakalamıştır. 2003 yılında reel olarak yüzde 39 artarak 478 milyon USD' ye ulaştı. 2004 yılında bu rakam 664 milyon USD ye ulaşmıştır. Özkaynaklardaki 2005 yılında ki USD bazında yüzde 6 artışla 705 milyon USD 'ye 2006 yılındaki yüzde 57 artışla da 1.104 milyon USD 'ye ulaşmıştır. 2007 yılında bu rakam %52 artışla 1.678 milyon USD' ye ulaşmıştır.

Tablo 7: Katılım Bankaları'nın Yıllar İtibariyle Toplam Özkaynakları

Dönem	Özkaynaklar(Bin TL)	Özkaynaklar (Bin \$)	Dolar bazında %değişim
1985	-	-	
1990	140	47.839	114%
1995	4.298	72.468	51%
2000	161.000	240.000	231%
2001	203.000	141.000	- 41%
2002	400.000	245.000	74%
2003	670.000	478.000	95%
2004	891.851	664.222	39%
2005	951.089	705.398	6%
2006	1.559.717	1.104.303	57%
2007	2.364.241	1.678.326	52%

Kaynak:http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_doqment&cid=4&Itemid=105(Erişim Tarihi:15.10.2008)

1.3.5 Kârlılık

Son beş yıl baz alındığında 2003 yılında 74,5 milyon YTL net dönem kârı açıklayan Katılım Bankaları, bu tutarı reel olarak yüzde 24,5 arttırarak, 2004 yılında 106 milyon YTL kâr elde etti. 2005 yılında ise sadece ilk altı ayda geçen yılın neredeyse tüm yılında elde edilen rakama ulaşıldı ve 98 milyon YTL net kâr elde edildi. Katılım Bankaları, 2005 sonunda

250 milyon YTL ‘ye 2006 yılında ise bir önceki yıla göre yüzde 56 artışla 391 milyon YTL ‘ye ulaşmıştır. Katılım bankaları bu yüksek karlılık oranlarını 2007 yılında da sürdürmüş ve 2007 yılında %38 artışla katılım bankaları net karı 518 milyon YTL olmuştur

1.3.6 Katılım Bankalarına İlişkin Sayısal Veriler

Katılım Bankalarının gelişme yolunda attıkları emin adımlar, şube ve personel sayısındaki istikrarlı artıştan da izlenebiliyor. Bu bankaların 1985 yılında sadece 2 olan şube sayısı, 10 yılın sonunda 60’a çıkarken, 1995’ten 2005’e kadar geçen sürede de yaklaşık yüzde 350’lik bir artışla 290’a çıktı. Bu rakam 2005 ‘e göre yüzde 22 artışla 355 ‘e ulaşmıştır. 2007 yılı sonunda 401 olmuştur. Benzer bir seyir personel sayısında da izlendi ve sadece son üç yılda personel sayısındaki artış yüzde 80’i buldu. 2006 sonu itibariyle de personel sayısı 7.114 olmuştur. 2007 yılında ise bu rakam 8.688 olmuştur. Bu rakamlar katılım bankalarının istihdam ve şube sayılarını düzenli bir şekilde artırdığını göstermektedir.

Tablo 8: Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Şube Ve Personel Sayıları

Dönem	Şube Sayısı	Artış (%)
2000	110	
2003	188	71%
2004	255	36%
2005	290	14%
2006	355	22%
2007	401	18%
Dönem	Personel Sayısı	Artış (%)
2003	3.520	
2004	4.789	36%
2005	5.740	20%
2006	7.114	24%
2007	8.688	22%

Kaynak: http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_doqment&cid=4&Itemid=105(Erişim Tarihi:15.10.2008)

1.3.7 Katılım Bankalarına İlişkin Hedef ve Beklentiler

Petrol fiyatlarının artmasıyla birlikte körfez ülkelerinde gelir artışıyla birlikte Katılım Bankaları Körfez sermayesinin Türkiye'ye çekilmesinde önemli bir rol oynayabilirler. 11 Eylül'den sonra ABD'den geri dönen sermaye ile petrol fiyatlarındaki hızlı yükselişten kaynaklanan gelir artışı, körfez bölgesinde önemli ölçüde sermaye artışı sağladı. Varlığa dayalı menkul kıymet ve gelir ortaklığı senetlerini bir an önce ihraç ederek, tasarruf açığı bulunan Türkiye'nin, bu bölgeden önemli miktarda sermaye çekmede önemli rol oynayabilirler. Aynı zamanda kendilerini daha iyi tanıtmaları ve finansal ürün çeşitliğinin sağlanması hakkında Türkiye'deki faize karşı duyarlı kesimin elindeki kısaca yastık altındaki tasarrufları piyasaya aktarabilirler.

Katılım Bankalarının 2006 yılında yönettikleri fonlar, 2005 sonuna göre yüzde 34 artarak 11,2 milyar YTL' ye ulaştı. 2007 yılında bu rakam 13.44 milyar YTL 'ye ulaşmıştır. Bu büyüme performansı, gelecek iki yıl içinde de 18 milyar dolarlık büyüklüğe ulaşılması söz konusu olabilecek. Katılım Bankalarının göstermiş olduğu bu performans, kuşkusuz son yıllarda yakalanan ekonomik istikrar ortamıyla yakından ilişkilidir. Artan ekonomik faaliyet ve büyüme, ticari faaliyetler sonrası elde edilen kârların ve tasarrufların artmasına neden olurken, Katılım Bankaları da bu gelişmelerden azami ölçüde faydalanmaktadır.⁴⁹

Her yıl elde ettiği kaynağı yüzde 90'lara varan oranda reel sektöre kullanarak tasarrufların tekrar ekonomiye kazandırılmasını ve ülke ekonomisinin büyümesini sağlarlar. Ekonomik anlamda büyüme genişledikçe katılım bankalarının da aynı ölçüde büyümesini devam ettireceğinden söz edebiliriz.

Gösterdikleri performansla mali sistemde önemli bir oyuncu olduklarını kabul ettiren Katılım Bankalarının gelecekteki faaliyetlerinin, sundukları finansal ürünlerin ve etkinliklerinin artarak devam edeceği görülmektedir. Katılım Bankaları, 2007 yılı itibariyle toplanan fonlardaki yüzde 4,2 olan paylarını, 2008 sonuna kadar yaklaşık yüzde 5'e çıkarmayı

⁴⁹ Yunus NACAR, Katılım Bankacılığı Vizyonu, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Haziran,2008

hedefliyor⁵⁰. Şube Sayıları 2008 yılında 483 2012 yılında 670 214 yılında da 746 ulaşması, Personel Sayıları da 2008 yılında 7,416(personel sayıları 2007 itibariyle 8.688 olmuştur⁵¹) 2012 yılında 9,538 2014 yılında 10,515 olması beklenmektedir. ⁵²

- Katılım Bankaları 10 yıl içinde şube ağını bankacılık sektörünün %10'larına çıkaracaktır.
- Personel sayısını 10 yıl içerisinde bankacılık sektörünün %7,7'sine çıkaracaktır.
- Toplam KB sektörü aktif büyüklüğü, 10 yıl içerisinde bankacılık sektörünün %10'una ulaşacaktır.⁵³

1.3.8 Sektörün ve Katılım Bankalarının Sorunları

Ekonomi bir bütün olarak düşünüldüğünde katılım bankalarını da içine alan Türk finans sektörünün en önemli sorunu hacim olarak yeterli büyüklüğe sahip olamamasıdır. Nitekim Türk Bankalarının aktif toplamalarının Amerikan veya gelişmiş Avrupa ülkelerinin bankaları ile karşılaştırıldığında bütün bankalarımızın orta büyüklükteki bir Amerikan veya gelişmiş Avrupa ülkesinin Bankasına eşit hacimde olduğu görülmüştür. Diğer taraftan gelişmiş ülkelerde bankaların aktif toplamalarının milli gelirlerine oranı % 150 dolayında iken Türkiye'de bu oran % 70 dolayındadır. Bu yetersizliğin en önemli nedenleri aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

⁵⁰ [http://www.tkbb.org.tr/turkce/duyurular/iktisat_kongresi/Ek 4 özel finans kurumlar.pdf](http://www.tkbb.org.tr/turkce/duyurular/iktisat_kongresi/Ek_4_ozel_finans_kurumlar.pdf)

(Erişim Tarihi: 17.09.2008)

⁵¹ [http://www.tkbb.org.tr/turkce/duyurular/iktisat_kongresi/Ek 4 özel finans kurumlar.pdf](http://www.tkbb.org.tr/turkce/duyurular/iktisat_kongresi/Ek_4_ozel_finans_kurumlar.pdf)

(Erişim Tarihi: 17.09.2008)

⁵² Ufuk UYAN, *Türk Finans Sisteminin Ve Reel Sektörün Hizmetinde 21 Yıl; Katılım Bankaları*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 5. Geleneksel Kurul Sunumu Mayıs 2006

⁵³ Ufuk UYAN, *a.g.e.* 5. Geleneksel Kurul Sunumu Mayıs, 2006

1.3.8.1 Kamu Borçlanma Senetlerinin Mevduata Alternatif Oluşturması

Türkiye özellikle 1995 yılından sonra hızlı bir iç borçlanmaya giderek kamu borç stokunu milli gelirin çok yüksek oranlarına çıkarmış, yeterli vergi tahsil edilememesinin de etkisiyle kamu finansman açığının yıllar itibariyle hızla artması sonucunda zaman zaman %40 lara varan reel faizler ödemek zorunda kalmıştır. Bu kadar yüksek reel faizler tasarrufların önemli bir bölümünü kamuya çekerek finans sektörünü zayıflatmış ve böylece devlet kâğıtları uzun yıllar mevduatın en önemli rakibi ve alternatifi olmuştur. Son zamanlarda ekonominin her alanında görülen iyileşmeler sonucunda 2003 yılının Mart- Nisan aylarında % 30 ‘lara kadar tırmanan reel faizler son zamanlarda % 10’ lara düşmüştür. Devlet borçlanma senetleri ilk defa banka faizlerinin brüt düzeyine düşürülebilmiştir. Ekonomideki iyileşme ve istikrarın devam etmesi halinde reel faizlerin daha da düşürülmesi imkân dâhilindedir. Bu düşüşe paralel olarak kamu borçlanma senetlerinin mevduata alternatif olma özelliği azalacaktır.

1.3.8.2 Tasarrufların Mevduata Dönüşme Oranının Düşüklüğü

Gelişmekte olan ülkemizde tasarruf oranı düşük olduğu gibi bu tasarrufun finans sektörüne yönelme oranı da düşüktür. Yapılan araştırmalar sonucunda tasarrufların yöneldikleri konular itibariyle dağılımında mevduat 4. ya da 5 inci sırada yer almakta ve oran olarak % 12 ila % 14 arasında kalmaktadır⁵⁴. Tasarrufların en fazla yöneldikleri alanlar arasında sırasıyla döviz, gayrimenkul, altın ve daha sonra mevduat gelmektedir. Halkımızın altına olan eğilimi geleneksel nedenlerden, döviz ve gayrimenkul tercihi ise daha ziyade tasarruf ya da servetin değerini muhafaza etme, başka bir ifade ile enflasyondan korunma saikinden kaynaklanmaktadır. Tasarrufların gayrimenkul ve dövizden bankalara yönelmesi büyük ölçüde enflasyonun tek haneli rakamlara inmesi ve milli paranın değerli hale gelmesi ile mümkün olacaktır.⁵⁵ Nitekim son yıllar içerisinde enflasyon oranlarında görülen kayda değer düşüş halkımızın dövizden TL. na geçme eğilimini arttırmıştır. Ayrıca gayrimenkule olan eğilimin de azaldığı ve son 1 yıldır yatırım amaçlı gayrimenkul alımlarının büyük ölçüde

⁵⁴ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp> (Erişim Tarihi. 17.09.2008)

⁵⁵ KARAPINAR. Aydın. *SPK Lisanslama Sınavlarına Hazırlık*. Gazi Yayınları. İstanbul 2005,s,52

gerilemesi nedeniyle fiyatların sabit kaldığı görülmektedir. Özetle, enflasyonun düşerek milli paranın değer kazanması sonucunda gayrimenkul ve dövize gidecek tasarrufların bir bölümünün finans sektörüne yönelmesi mümkün olacaktır. Bu da kredi olanaklarını genişletecek ve piyasalara derinlik kazandıracaktır.

1.3.8.3 Ekonomik ve Siyasi Belirsizlikler Nedeniyle Tasarrufun Sistem Dışına Kaçması

Özellikle son 10 yılda ekonomik ve politik istikrarın sağlanamaması nedeniyle yurt dışından doğrudan ya da dolaylı yabancı sermaye gelmediği gibi yerli tasarruf sahiplerinin bir bölümünün de tasarruflarını ya evlerinde kasada tuttukları ya da yurt dışına transfer ettikleri bilinmektedir.⁵⁶ Bu durum 2001 şubat krizinde doruğa çıkmış ve gerek yerli gerekse yabancılar yurt dışına önemli ölçüde para transfer etmişlerdir. Belirtilen yerlere giden bu ürkek paranın tekrar ekonomik sisteme dönüşü bir hayli zor olmuş özellikle 2003 yılının ikinci yarısından itibaren ekonomik verilerde ve siyasi istikrarda görülen iyileşme üzerine hem yurt dışına çıkan hem de kasalarda saklanan tasarrufların bir bölümü sisteme girmiş ve bu durum 2003 yılından itibaren TL nin hızlı değer kazanmasında başlıca etken olmuştur. Ekonomik ve siyasi ortamın daha da iyileşmesi ve kalıcı hale gelmesi tasarrufların sisteme girmesine sebep olmuştur. Görüldüğü gibi tasarrufların sisteme girmesi veya sistemden çıkması büyük ölçüde siyasi ve ekonomik istikrara bağlı bulunmaktadır.

1.3.8.4 Kayıt Dışı Ekonominin Büyüklüğü ve Plan ve Programlara Uyum Düzeyi

Yapılan araştırmalara göre ekonominin % 50 den fazlasının kayıt dışında olduğu belirlenmiştir. Bu durum büyük bir ekonomik faaliyetin finans sektörü dışında da kaldığını göstermektedir. Kayıt dışı ekonomiyle mücadele edilmeli ve tüm ticari ve finansal faaliyetler kayıt altına alınması gerekir. Böylece daha aktif bir bankacılık sistemine sahip olunabilir.

2001–2005 yıllarını kapsayan 8 inci beş yıllık kalkınma planının gerçekleşen ilk üç yılının ilk yılı olan 2001 yılında milli gelirde meydana gelen % 9'luk daralmaya paralel olarak finans sektöründe aynı yılda yaşanan önemli sarsıntı nedeniyle Katılım Bankaları verilerinde de

⁵⁶ KARAPINAR. Aydın. *SPK Lisanslama Sınavlarına Hazırlık*. Gazi Yayınları. İstanbul 2005,s,54

nispeten olumsuz gelişmeler meydana gelmiştir.⁵⁷ 2002 yılında ise bu olumsuzluk fazlasıyla telafi edilerek tüm verilerde sektörün üzerinde bir iyileşme sağlanmıştır. Planın, DPT tarafından üzerinde durulan 2003 ve sonrası senelerinde de kurumlarımızın genel ekonomik ortalamadan daha iyi bir performans gösterdiği görülmektedir. 9. kalkınma planı da aynı kararlılıkla devam ettirilmeli belirlenen ekonomik hedefler tutturulmaya çalışılmalıdır.

⁵⁷ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp> (Erişim Tarihi. 17.09.2008)

2. BÖLÜM

KATILIM BANKALARININ FAALİYETLERİ

Katılım bankalarının faaliyetleri fon toplama faaliyetleri ve fon kullandırma faaliyetleri olarak iki grupta incelenecektir.

2.1 Katılım Bankaları Fon Toplama Faaliyetleri

Katılım bankalarının faaliyetleri bankalar gibi fon toplamak ve bu fonları kullandırmaktır. Mevduat bankalarından farklı olarak ise bu işlemleri yaparken faiz yerine kar esas alınmaktadır. Katılım bankalarının fon toplama işlemleri, mahiyet itibariyle bankalardaki mevduat toplama işlemlerinin tam karşılığıdır. Fon toplamanın amacı kullandırılan fonlara kaynak sağlamaktır. Katılım bankaları Kamu ve Özel Tüzel Kişiliklerden, bankalardan ve fertlerden sağlamış oldukları kaynakları özel cari hesap veya katılım hesabı şeklinde değerlendirirler.

2.1.1 Özel Cari Hesaplar

Türk lirası ve döviz cinsinden açılabilen ve talep anında kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan, karşılığında hesap sahibine kar veya her ne nam altında olursa olsun bir bedel ödenmeyen hesap türüdür.⁵⁸ Bu tanıma göre Özel Cari hesaplar, mevduat bankalarındaki “vadesiz mevduata” benzemektedirler. Özel cari hesaplar, kar ödemesi olmayan bir tür vadesiz mevduat olarak tavsif edilebilir.⁵⁹ Cari hesaplarda biriken fonların işletilmesinden doğan kar veya zararı katılım bankaları kendi hesaplarına intikal ettirirler.

⁵⁸ Ekrem ŞAHİN, *Türkiye’de Dünden Bugüne Katılım Bankaları*, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007,s,65

⁵⁹ Murat TOSUN, *Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK’ların Türk Banka Sistemi içindeki Yerleri Üzerine, Türkiye’de Özel Finans Kurumları – Teori ve Uygulama*, İstanbul, 2000, s,180

Yukarıda verilen tanım dışında cari hesapların şu özellikleri vardır;

- Cari hesaplar, kurumun hesaplarında katılma hesaplarında ayrı olarak izlenir,
- Cari hesaplar kendi içinde TL ve döviz hesapları şeklinde ayrı ayrı tutularak ve muhasebeleştirilerek işletilir.
- Cari hesaplar sahibine geri ödeme garantisi taşır.
- Özel cari hesaplar sadece nama açılabilir. Hamiline özel cari hesap açılması mümkün değildir.
- Cari hesap sahipleri, hesaplarına YTL nakit, havale, EFT veya çek veya döviz ile para yatırabilir. Cari hesaptan şube, internet ve ATM kanalıyla işlem yapılabilir. Cari hesap sahipleri ayrıca katılım bankaları üzerine keşide edilmek üzere çek defteri alabilirler. Yani cari hesaplar çek kullanımına müsait olan hesaplardır. Ayrıca bu hesap, sahiplerine, kendi nakit akışlarını yönetmelerini kolaylaştırma, diğer bankacılık ürün ve hizmetlerinden daha kolay yararlanma ve nakit bulundurma riskinden kurtulma gibi kolaylıklar ve avantajlar sağlar.
- Özel Cari hesaplardaki fonlar, Bankacılık Kanunu hükümleri çerçevesinde TMSF kapsamındadır.
- Özel cari hesaplarda biriken fonlar için Merkez Bankası tebliğleri çerçevesinde munzam karşılık ayrılması ve ayrılan karşılığın Merkez Bankası nezdinde katılım bankaları adına açılan hesaplara yatırılması zorunludur.
- Bu hesapların işletilmesi neticesinde meydana gelen kâr ya da zarar kurumun kendi hesabına yansıtılır.⁶⁰

Cari hesap alacakları yatırmış oldukları fonların tamamı için bu fonu kabul etmiş olan kurumun sermaye ve ihtiyatları ile cari hesaplar karşılığı aktifleri üzerinde birinci sırada imtiyazlı alacaklardır.

Katılım Bankalarında açtırılan cari hesaplarla bankalardaki cari hesaplar arasında hukuki olarak herhangi bir fark bulunmamaktadır.

⁶⁰ Ekrem ŞAHİN, a.g.e. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007,s,65

Cari hesaplar, hesapla ilgili son muamele tarihinden veya hesap sahibinin herhangi bir şekilde en son yazılı talimatı tarihinden itibaren 10 yıl geçmiş olması halinde kapatılır. Katılma hesaplarında ise ilk vade bitiminden itibaren 10 süre ile hesap sahibince bir işlem yapılmayan veya aranmayan hallerde kapatılır. Hesap tutarı, hesap sahibinin isim, kimlik ve adresini içeren bir belge ile birlikte, Hazine hesabına geçirilmek üzere Merkez Bankası'na devredilir.⁶¹

2.1.2 Katılma Hesapları ve Özellikleri

Katılım bankasına 'kar ve zarara katılma hesabı' akdi karşılığında Türk lirası veya döviz cinsinde yatırılan fonların kullanılmasından doğacak kar ve zarara katılması sonucunu doğuran gerçek ve tüzel kişilerce yatırılan fonlardır.⁶²

Katılma hesabının sahibine faiz veya sabit bir gelir ödenmediği gibi anaparanın aynen geri ödeneceği de taahhüt edilmez. Hesap sahibinin talep hakkı ve Katılım bankasının hesap sahibine karşı mükellefiyeti 'birim hesap değeri'ne tekabül eden miktardan ibarettir.

Katılım bankalarında katılma hesabı sahipleri lehine tahakkuk ettirilecek gelirler vergi mevzuatı açısından mevduat geliri sayılmaktadır.⁶³ Bu hesaplar vadelerine göre 30/60/90/180/360 gün ve daha uzun vadeli olmak üzere gruplara ayrılır ve her grup kendi içinde bir bütün teşkil eder ayrı ayrı muhasebeleştirilerek işletilir.⁶⁴

Katılım Bankaları tarafından konvertibl tüm dövizler için Cari hesap, YTL, USD ve EUR dövizleri içinde katılma hesapları açılabilir. Katılma hesaplarına para cinsi, tutar ve

⁶¹ Servet, TAŞDELEN, *Bankalar Kanunu Şerhi, Bankalar – Özel Finans Kurumları*, Özbay Ofset Matbaası, Ankara, 2002, s. 722

⁶² Bilal, ÖZKAYA, *Özel Finans Kurumunda Ticari Faaliyetler*, Kuveyt Türk Bülteni, Yıl:5 Sayı:17 Temmuz: 2002

⁶³ BDDK, Özel Finans Kurumlarının kurulması hakkındaki yönetmelik, 20.09.2001 tarih 24529 sayılı Resmi Gazete, madde 19/a

⁶⁴ BDDK, Özel Finans Kurumlarının kurulması hakkındaki yönetmelik, 20.09.2001 tarih 24529 sayılı Resmi Gazete, madde 19/b

vade grupları itibariyle ayrı ayrı kâr/zarara katılım oranı belirlenmekle birlikte genel olarak %80-%20 kâr/zarara katılım oranı uygulanmaktadır. Yani hesabın işletilmesinden doğan karın veya zararın %80'ni hesap sahibine %20'si ise bankaya kalmaktadır.

Katılma hesaplarının işletilmesinden doğacak tüm masraflar Katılım bankası tarafından karşılanır. Katılım bankasının bu hesapların işletilmesinden doğacak kar ve zarardan alacağı pay % 50'den fazla olmamak kaydıyla, para cinsi, tutar ve vade grupları itibariyle ayrı ayrı belirleyebilir.⁶⁵

Katılım bankasından alacaklı olan üçüncü şahısların sadece katılım bankasına ait sermaye ihtiyat ve dağıtılmamış karlar üzerinde talep hakkı vardır. Bu hesaplarda biriken fonlar üzerinde alacaklıların herhangi bir talep hakkı yoktur.⁶⁶

Katılma hesapları aracılığı ile yatırılan paraların biriktirildiği hesaplara havuz denir. Bu havuzlar vadeye göre, para cinsine göre ve açıldığı tarihe göre çeşitlenmektedir.

Katılma hesapları, vadeli banka mevduatlarında olduğu gibi tasarrufların, ticaret ve yatırımların finansmanında kullanılmasını sağlamaktadır. Bu arada hesap sahibi de parasını nemalandırmış olmaktadır. Katılma hesapları vadeli olduklarından kullandırılan fonlar için güvenli bir kaynaktır. Bankalara faiz sebebiyle para yatırmayan kişilerce katılma hesaplarına para yatırılması durumunda atıl kalmış tasarrufların kullanılması ve dolayısıyla kullanılacak kaynakların artması sağlanmış olmaktadır.

⁶⁵ BDDK, Özel Finans Kurumlarının kurulması hakkındaki yönetmelik, 20.09.2001 tarih 24529 sayılı Resmi Gazete, madde 19/e

⁶⁶ BDDK, Özel Finans Kurumlarının kurulması hakkındaki yönetmelik, 20.09.2001 tarih 24529 sayılı Resmi Gazete, madde 19/d

2.1.2.1 Katılma Hesaplarına Kar Dağıtımı

Kar ve zarara katılma hesabı sahiplerine kar dağıtımı 01 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Mevduat Ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine Ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet Ve Alacaklara İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 3 üncü” maddesi hükümlerine göre yapılmaktadır. Hesabın açılması fonun kurumca işletilmesi ve sonunda kar veya zarar ile çekilmesi safhalarında ayrı ayrı değer ölçüleri kullanılır. Bu değer ölçüleri şunlardır;

- Birim değer,
- Hesap değeri
- Birim hesap değeri

Birim değer: Katılım bankasının katılma hesaplarına fon kabul ettiği ilk gün için 100 olarak kabul edilen ancak kâr veya zarar edildiğinde değişen, kâr veya zarar kayıtlarının yapıldığı günlerde, vadelerine göre ayrılmış her bir fonun toplam değerinin fonun bir önceki günkü toplam hesap değerine bölünmesi suretiyle hesaplanan, kâr veya zarar kaydı yapılmayan günlerde ise bir önceki günün birim değerine eşit olan katsayıyı,⁶⁷

Birim hesap değeri: Katılma hesabının cari değerini belirleyen ve birim değeri ile hesap değerinin çarpılması suretiyle hesaplanan, katılma hesabı sahibinin, üzerinde hak iddia edebileceği tutar,⁶⁸

Hesap Değeri: Katılım bankasının katılma hesaplarına fon kabul ettiği ilk gün, hesap sahibince yatırılan tutarın 100 olarak kabul edilen birim değere bölünmesi suretiyle, müteakip günlerde ise, para yatıran veya çeken kişiye ait hesap değerine, hesap sahibince yatırılan veya çekilen miktarın birim değere bölünmesi ile bulunacak tutarın, para yatırılmışsa eklenmesi,

⁶⁷ BDDK, Özel Finans Kurumlarının kurulması hakkındaki yönetmelik, 20.09.2001 tarih 24529 sayılı Resmi Gazete, madde 19/d

⁶⁸ BDDK, Özel Finans Kurumlarının kurulması hakkındaki yönetmelik, 20.09.2001 tarih 24529 sayılı Resmi Gazete, madde 19/d

para çekilmişse çıkarılması suretiyle hesaplanan ve katılma hesabı sahiplerinin fon mevcuduna katılma oranını gösteren katsayıyı ifade etmektedir.⁶⁹

Hesabın açıldığı gündeki birim-hesap değeri, haliyle hesabın kendisine eşittir. 1 milyon YTL'lik bir katılma hesabı açtıran kişinin yatırdığı gündeki birim-hesap değeri yine 1 milyon YTL'dir.

Fonun işletilmesi sonucu kâr elde edildiğinde birim değer yükseldiğine göre bu yeni birim değer, hesap değeri ile çarpımı sonucu bulunan yeni birim-hesap değeri, fon sahibinin vade sonunda hak iddia edebileceği meblağı yani yatırdığı para artı kârını gösterir.

Paranın yatırıldığı gün geçerli olan birim değeri 100 olsun. Hesap değeri yatırılan paranın o günkü birim değere bölünmesiyle bulunduğu göre, 1 milyon YTL'nin hesap değeri,
 $1\ 000\ 000/100 = 10\ 000$ 'dir

Yatırıldığı günde paranın birim-hesap değeri, birim değerle hesap değerinin çarpılmasıyla elde edildiğine göre, $10\ 000 \times 100 = 1\ 000\ 000$ YTL, yani paranın kendisine eşittir.

Fonun işletilmesi sonucu kâr ettiğini düşünelim. Dolayısıyla birim değer yükselir. Yeni birim değer 105 olduğunu kabul edersek, vade sonunda yeni birim-hesap değeri, yani fon sahibinin eline geçecek meblağ,

$$10.000 \times 105 = 1.050.000 \text{ YTL'dir.}$$

Kâr, 50.000 YTL olur.

Birim değeri 95 olduğunu düşünelim vade sonunda yeni birim-hesap değeri, yani fon sahibinin eline geçecek meblağ,

$$10.000 \times 95 = 950.000 \text{ YTL'dir.}$$

Zarar, 50.000 YTL olur.

⁶⁹ 01 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete Mevduat Ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine Ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet Ve Alacaklara İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliği madde 3.

2.2 Katılım Bankaları Fon Kullandırma Faaliyetleri

Faizsiz bankalar fon sahiplerinden topladıkları fonları fona ihtiyaç duyan müteşebbislere kullandırmaktadırlar. Bu kullandırma kimi zaman ortaklık yoluyla olduğu gibi, kimi zaman ihtiyaç duyulan malın satışı veya kiraya verilmesi yoluyla gerçekleşmektedir.

Faizsiz bankalar kredi verdiği kişilerle ortak olduğunda, fonların kullanımından doğan karlardan pay alır. Satıcı durumunda olduğunda sattığı mal, teçhizat, makine veya hammaddenin üzerine alıcı ile anlaştıkları miktarda bir kar marjı koyar. Bu kar bankanın gelirini oluşturur. Bu şekilde kasasında oluşan karları Katılım bankası kendisine para yatıran fon sahipleri ile önceden belirlenmiş bir oran üzerinden paylaşır.⁷⁰ Faizsiz bankalarda uygulanan fon kullandırma yöntemleri;

1. Murabaha (Üretim Desteği) Yoluyla Finansman
2. İcara
3. Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı) Yoluyla Finansman
4. Müşareke (Kar-Zarar Ortaklığı) Yoluyla Finansman
5. Müşareke-i Mütenakısa (Azalan Kar-Zarar Ortaklığı) Yoluyla Finansman
6. Kiralama-Satın alma (Hire-Purchase)
7. Peşin Ödemeli Satış (Selem veya Selef)
8. Karz Kredileri.

2.2.1 Murabaha (Üretim Desteği) Yoluyla Finansman

Murabaha; işletmenin (kredi müşterisi) ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, gayrimenkul ve hizmet bedellerinin katılım bankasınca işletme adına satıcıya ödenmesi ve bunun karşılığında işletmenin borçlandırılması işlemidir. Bir nevi işletme sermayesi ihtiyacının karşılanmasıdır.⁷¹

⁷⁰ İsmail ÖZSOY, *Özel Finans Kurumları*, Asya Finans Kültür Yayınları, İstanbul, 1997, S.90

⁷¹ Türkiye Katılım Bankaları Birliği, *Türkiye’de Özel Finans Kurumları*, TKBB yayınları, İstanbul 2005, s.39

Bu sistemde malın maliyet fiyatı üzerine alıcı ile anlaşılan oranda bir kâr ilavesi yapılarak satışı yapılmaktadır.⁷²

Murabaha işleminde malın fiziki olarak mevcut olması ve bankanın malı satın aldıktan sonra satması gerekmektedir. Malı satın almak isteyen müşterinin sonradan vaadinden cayması banka için ciddi bir risk doğuracağından bunu önlemek için müşterinin bankaya başvurusunun veya talimatının yazılı olması istenmektedir. Vadeli olarak satılan malın bedelinin tahsili bir defada veya taksitler halinde olabilir

Sistemin teorik oluşumunda daha çok “Kâr ve Zarara Katılma” yöntemi ile fon kullandırılması amaçlanmış olmasına rağmen söz konusu yöntemle fon kullandığının düşük oranda kalması, buna karşılık “üretim desteği” yönteminin ön plana çıkması, bu yöntemin kolay uygulanabilir olmasındandır. Gerçekten de uzun vadeli bir yatırım türü olması, ortak olunan şirketlerin denetiminde çeşitli sorunlarla karşılaşılması ve projede öngörülen kârlılık hedeflerinin gerçekleştirilememesi gibi zorlukları bulunan “kâr ve zarara katılma” yöntemine kıyasla, kısa vadeli fon kullandırmaya elverişli, yüksek risk gerektirmeyen ve hesaplamaları gayet kolay olan “üretim desteği” yönteminin ön plana çıkması katılım bankaları açısından anlaşılır bir durumdur.⁷³

2.2.2 İcra

Uzun vadeli bir finansman yöntemi olarak kabul edilen icrada faizsiz bankanın müşterinin talep ettiği ekipman, bina v.b. mülkün anlaşmaya varılan kira bedelleri karşılığında finanse edilmesi söz konusudur⁷⁴

Faizsiz bankalar bugün leasing de denilen kiralama yoluyla da müşterilerine fon kullandırmaktadırlar. Kiralama usulünün günümüzde gittikçe önem kazandığı bilinmektedir.

⁷² İsmail ÖZSOY, *İslam İktisadı*, İstanbul, 2004,s,72

⁷³ Nihat ARABACI, *Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri İşleyişi ve Performans Analizi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, Şubat, 2007, s,49

⁷⁴ Servet Bayındır, *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*, Rağbet Yayınları, İstanbul,2005,s,76

Kiralama, daha çok orta ve uzun vadeli bir finansman metodudur. Kiralama, kiraya veren ile kiralayan arasındaki anlaşma üzerine kurulmaktadır.

Anlaşmada kiranın bedeli ve süresi belirtilir. Kiralanan malın mülkiyeti malın sahibi olan faizsiz bankadır. Kiralayan müşteri maldan faydalanmaktadır. Buna karşılık bir kira bedeli ödemektedir. Kiralama müddeti malın kullanılabilirlik ölçüsüne göre 5 ila 15 yıllık olarak değişebilir. Menkul ve gayrimenkul finansmanında kullanabilen kiralama yöntemi, günümüz ekonomilerinde daha çok modern teknolojiye daha kolay yollarla sahip olabilmek amacıyla kullanılmaktadır. Faizsiz banka bir gayrimenkulü, bir tezgahı müşterisine kiraya verebileceği gibi, modern teknolojinin yeni bir ürününü, örneğin bilgisayarı müşterisine verebilir. Normal olarak kendi imkanlarıyla bilgisayara sahip olmayan müşteri böylece kolay ve ucuz bir şekilde bilgisayarı elde etmiş olmaktadır

2.2.3 Mudaraba (Emek- Sermaye Ortaklığı)Yoluyla Finansman

Faizsiz bankalarının en fazla kullanabileceği mudaraba finans metodunda banka, projenin bütün masraflarını karşılar. Başka bir ifadeyle, yapılan yatırımdaki tüm sermayenin sahibi bankadır. Fon kullanan müşteri ise, işe emek ve ustalığının koyar.⁷⁵

Faizsiz Bankaların üçüncü kişilere fon kullandırması müşterek mudaraba anlaşması içinde gerçekleşir. Bu anlaşma içinde üçüncü kişilerle mudaraba anlaşması kurduğunda İslam bankası rabbü'l-mal (sermayedar), fon kullanan ise mudarib durumundadır. Mudarib işte sadece emek ve ustalığını kullanır.⁷⁶

Mudaraba yönteminde fon kullandırmak ve mali destek sağlamak, proje uygulama alanına, başka bir ifadeyle piyasaya yeni giren, yetenekli fakat mâli kaynaktan mahrum girişimci kimselerin bu yeteneklerinden istifâde etme amacına en uygun düşen yoldur.

⁷⁵ Murat, TÜRKER, *Faizsiz Bankacılık Fonlarının Ülkemiz Ekonomisine Kazandırılması: Tavarruk ya da Uluslararası Murabaha*, Ankara, 2006,s,51

⁷⁶ Orhan GUDİL, *Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Katılım Bankalarının Getirisi İle Alternatif Yatırım Araçları Getirilerinin Analizi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2007,S,21

Yetenekli ve başarılı kişiler, kredibilitesi yüksek, emin ve güvenilir olmaları halinde İslam Bankalarından mudaraba usulüyle fon kullanabilirler. Mudaraba usulü daha çok ticaretin finansmanında kullanılır. Teşebbüs sonucu elde edilen kâr daha önceden belirlenen oranlarda banka ile müşterileri arasında paylaşılır.⁷⁷ Fonu kullanacak müşterisiyle mudaraba anlaşmasını yaptığı sırada Katılım bankası isteyeceği kâr oranını da müşterisine bildirir. Kullanılacak fonun miktar ve şartlarına göre banka müşterilerden değişik kâr payları isteyebilir.

Kâr ve zararın nötr olması halinde banka sermayesini aynen geri alır. Bu durumda ne bankaya ne de müşteriye kâr düşer. Zarar halinde ise, bu zararı banka tazmin eder. Müşteri geçen süre içinde boşa çalışmış olmakla zaten yeterli derecede zarara uğradığından, onun da zararı emeğiyle telafi etmesi yeterli görülmüştür. Fakat zararın meydana gelmesinde müşterinin kasıt ve ihmali varsa, bu zarar kendisine tazmin ettirilir.

Bununla beraber banka, zarar ihtimallerini ortadan kaldırmak veya asgariye indirmek için gerekli tedbirleri alır.⁷⁸ Bu amaçla, sermayeye muhtaç bir şekilde elindeki projesiyle gelen müşterinin bu projesini çok yönlü olarak etütlere tabi tutar, yani fizibilitesini yapar. Projeye uygun ve kârlı görmesi halinde banka müşterisine fon kullandırır. Kötüye kullanma ihtimallerine karşı banka müşterisinden alım-satım işlerinin düzenli bir şekilde hesabının tutulmasını istemektedir. Ayrıca müşterilerin kötüye kullanma eğilimlerini ortadan kaldırmak için müşteriyle teminatlı çalışılır. Beklenen miktarda kâr yapamayan kişilere proje sonrasında bir daha fon kullandırmama yoluna başvurulabilir.

⁷⁷ İsmail ÖZSOY, *a.g.e*, İstanbul, 1997,s,90

⁷⁸ Murat, TÜRKER, *a.g.e*, Ankara, 2006,s,53

2.2.4 Müşareke (Kar- Zarar Ortaklığı) Yoluyla Finansman

Fon kullanacak olan gerçek ve tüzel kişilerin tüm faaliyetinden veya belirli bir malın alım satımından doğacak kâr ve zarara katılmak üzere bu kişilere fon kullandırılması işlemidir. Müşareke yöntemi genellikle sanayinin finansmanında kullanılır.⁷⁹ Teçhizat ve makine sağlanmasında müşareke yöntemi başarıyla uygulanabilir. Bu yöntem ticaretin finansmanında da kullanılabilir. Kâr zarar ortaklığı yatırım yöntemi ile fon kullandırılmak için Katılım bankasının fon kullandırılacak gerçek ve tüzel kişilerle “Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi” imzalaması gerekir.

Müşareke’ye İslam hukukunda şirketi’-inan denmektedir. Mudaraba anlaşmasında bir taraftan sermaye, diğer taraftan emek konulurken, müşarekede taraflar işe hem emek hem sermayelerini beraber koyarlar⁸⁰.

Müşarekede ortaklığa katılanlardan bir veya birkaçının işi yapmasıyla ortaklardan her biri, işin yapılmasına katılmayanlar da dahil, kâra önceden üzerinde anlaştıkları oranda hak kazanırlar.⁸¹

Kârın belirlenmesinde tarafların rızaları esastır. Yani sermayeler eşit olduğu halde kâr payları farklı olabilir veya tersine, sermayeler farklı olduğu halde kâr payları eşit olabilir. Bu farklılık ortaklığa katılanlardan bazılarının işi daha fazla yapmaları veya daha kabiliyetli olabilmelerinden dolayıdır. Hanefi ve Hanbeli mezheplerinin kabul ettiği bu görüşün aksine Şafii ve Maliki mezhepleri, tarafların, kâr sermayeye tabi olduğu için, sermayeleriyle orantılı olarak kârdan pay almaları gerektiğini savunurlar. Katılım Bankaları ise, müşareke metoduyla bankadan fon alan ortakların, şirket işlerinin yürütülmesinde daha fazla emekleri geçmesi

⁷⁹ Wilson, Rodney: “*Kuwait: Islamic Banking For a Consumer Society*”, *Islamic Financial Markets*, Routledge Pres, London 1990,s,129

⁸⁰ Orhan GUDİL, *a.g.e*, Yüksek Lisans Tezi,2007,s,21

⁸¹ Muhammad SHABBİR, Adequacy of Disclosure in Islamic Financial Institutions
Bank Analyst, Capital Intelligence, 2007

sebebiyle sermayelerine oranla daha fazla kâr payı almalarını kabul ederek Hanefî ve Hanbelî mezheplerinin görüşlerini uygulama yoluna gitmişlerdir.⁸²

Müşareke finans yöntemi kısaca şöyle uygulanır: Banka, ortağı durumundaki müşterisi tarafından istenilen sermayenin bir kısmını sağlama sorumluluğunu üzerine alır. Müşteri ise kendi mâli imkanları ve projenin özelliğine uygun olarak proje sermayesinin geri kalanını sağlar.⁸³ Müşteri kendi uzmanlığı nedeniyle istenilen ve alınan mâli yardımın idare, denetim ve gözetiminin sorumluluğunu üzerine alır. Bu sorumlulukların müşterinin üzerine kalması ona kârdan daha fazla pay alma hakkını kazandırır.

2.2.5 Müşareke-i Mütenakısa (Azalan Kar- Zarar Ortaklığı) Yoluyla Finansman

Bu finansman bankanın müşarake akdini kurmasından ve projenin gelir sağlamaya başlamasından sonra uygulanır. Genellikle gayrimenkul projelerinde uygulanan bir metoddur.

Bir projeyi desteklemek için banka ve müşterilerinin ortaklıktaki payı belirlenir ve taraflar iştirakleri oranında pay alır. Eğer müşteri projeye konu mülke sahip olmak istiyor ise yıllık olarak banka hisselerini talep eder ve bankanın ortaklıktaki hisseleri gittikçe azalır. Ortaklık hisseleri azalan bankanın gelirdeki payı da gittikçe azalır, böylece müşteri gayrimenkulün sahibi olur.⁸⁴ Bu yöntem Ürdün İslam Bankası tarafından başarı ile kullanılmaktadır.⁸⁵

2.2.6 Kiralama-Satın Alma (Hire- Purchase)

İslam Bankasından menkul veya gayrimenkul bir üretim aracını kiralayan müşteri ona sahip olmak istediği zaman kiralama- satın alma yöntemine başvurur. Müşteri geliri arttığı ve mali imkanları genişlediği takdirde, banka ile anlaşarak kiralama- satın alma yoluna başvurur,

⁸² İsmail ÖZSOY, *a.g.e*, İstanbul, 1997,s,90

⁸³ Nihat ARABACI, *a.g.e*, Eskişehir, Şubat, 2007, s,48

⁸⁴ Servet Bayındır, *a.g.e*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2005, s,82

⁸⁵ <http://www.tamimi.com.lawupdate/2008-04/Banking.htm>.(Erişim Tarihi:15.08.2008)

ve kiraladığı üretim aracının mülkiyetini tamamen ele geçirir.⁸⁶ Müşteri malın taksitlerini ödedikçe bankanın aldığı kira bedeli de ödemeye ters orantılı olarak düşer, sonunda mal müşterinin olur.

Kiralama – satın alma ile leasing arasındaki fark leasing sözleşmesinin başında finansal ürünün sözleşme sonunda kiracıya bir iz bedelle devri yer alırken hire-purchase de sözleşmenin başında böyle bir devirden söz edilmez. Eğer müşterinin mali durumu düzelirse banka ile görüşerek finansal ürünün bedeli hesaplanır müşterinin durumu göz önüne alarak taksitlendirilir ve taksit ödemelerini müteakip kiracı üzerine devredilir.

2.2.7 Selem veya Selef (Peşin Ödemeli Satış)

Üretimin finansmanında kullanılan bir yöntemdir. Katılım Bankası peşin ödeme yaparak gelecekte üretilecek olan malı satın alır. Ürün üretildikten sonra piyasa fiyatı doğrultusunda banka malı satın alır. Sonrasında yine ürünün piyasa şartlarında üzerine kar'ını koyarak ürünü satar. Kredili müşteride ürününün üretimi ile katılım bankasına satımı arasındaki kar'ı elde eder.⁸⁷ Genellikle bir yıl vadeli olan bu işlemde Katılım bankası malın fiziki mülkiyetini ele geçirmeden satamaz ve malın fiyatı piyasa fiyatını aşamaz.

2.2.8 Karz Kredileri

Katılım Bankalarının sosyal karakterlerinden doğmaktadır. Sosyal kredi olarak nitelendirilen bu krediye iyi niyetli borç (karz-ı hasen) denilir. Ödünç olarak ihtiyaç sahiplerine Katılım Bankaları tarafından karsız olarak verilen bu krediler;

1-SSK, vergi aylık ücret ödemeleri gibi ay sonu ödemelerinde,

⁸⁶ Abbas, GÜNEŞ, *Özel Finans Kurumlarının Performans Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2006,s,72

⁸⁷ Mustafa Mürsel EKİCİ, Katılım Bankaları, Süleyman Demirel Üniversitesi,2007,s,72

2-Evlenme, hastalık, çocukların eğitim ve öğretimi, felaketler ve olağanüstü hallerde verilen sosyal amaçlı ödünçler,⁸⁸

3-Küçük sanayi erbabının projelerini başlatmak ve teknik uzmanlıklar için üretime yönelik olarak verilen kredilerdir.

Ödünç verilen bu iki kredide de Katılım bankası kar istemez, para bankaya bir defada ödenir. Genellikle 1 günlük ve en fazla 1 haftalık vadeli olarak kullanılır. Katılım bankalarının gelir sağlamayı düşünmedikleri bu ödünçlerde borçluya gerekli her türlü kolaylık sağlanır. Eğer borçlu borcunu meşru sebeplerle ödeyemeyecek duruma düşmüş ise bu borç Katılım Bankasının kendi kaynaklarından karşılanır ve zarar kaydedilir. Ancak karz kredileri kredibilitesi yüksek müşterilerine kullanılmaktadır. Bu yüzden ödenmeme durumu çok düşüktür.

Genel Olarak;

İslami bankaların kullandığı belli başlı bu finans metodlarından en esaslı ve islamın ruhuna uygun olanları kar ve zarara ortak olmayı gerektiren mudaraba ve muşaraka yöntemleridir. Çünkü riskin en adil biçimde paylaşıldığı durum bu iki yöntemle gerçekleşmektedir. Diğer yöntemler daha çok bu iki yöntemin kullanılmadığı zamanlarda geçiş döneminde kullanılmalıdır.

2.3 Türkiye’de Katılım Bankaları Genel Kredi Uygulamaları

Katılım bankaları da mevduat bankaları gibi tasarruf sahibi ile yatırımcı arasında bir köprü görevi gören aracı kuruluşlardır. Ancak bu iki grubu bir araya getirirken kullandıkları esaslar mevduat bankalarından tamamen farklıdır. Katılım bankaları hiçbir şekilde nakit fon kullandırmazlar. Nakit kredi verip yatırımın sonucuna bakılmaksızın yatırımcının fon ihtiyaçlarının giderilmesini ve belirli bir faizle bunu geri ödemesi katılım bankaların temel mantığına aykırıdır. Katılım bankaları için fona ihtiyaç duyan yatırımcının bu fona niçin ihtiyaç duyduğu, nasıl kullanacağı ve bunun bir getirisi olup olmadığı önem taşımaktadır.

⁸⁸ Muhammad SHABBİR, *a.g.e*, Capital Intelligence, 2007

Katılım bankalarında fona niçin ihtiyaç duyduğu belirlenen yatırımcının bu ihtiyacı giderilmektedir.

Bankacılık Kanunun 48. maddesinde , “ Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayri nakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayri nakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.” hükmüne yer verildikten sonra, **Bankacılık Kanunu 48. Maddenin 2. Fıkrasında** “kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.” düzenlemesine yer verilmiştir. Bu hükümle katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri, yeni Kanun’da da aynen yer almış olmaktadır.

Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri;

- Nakdi krediler,
- Gayri nakdi krediler,
- Diğer bankacılık hizmetleri olarak üç başlık altında incelenecektir

Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri; Kurumsal Finansman Desteği (Üretim Desteği), Bireysel Finansman Desteği, Kar – Zarar Ortaklığı Yatırımı, Finansal Kiralama ve Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı olarak ayrılmaktadır⁸⁹. Bu tür fon kullandırma yöntemlerinde, katılım bankası bir malın alımına, satımına veya üretimine destek olmaktadır ve burada katılım bankası ödemeyi kredi talebinde bulunan kişiye değil, malın alındığı satıcıya yapmaktadır. Mevduat bankalarındaki gibi kredi talebinde bulunan kişiye nakit para verilmemektedir.

Fon kullandırma anında katılım bankasının herhangi bir ödeme yapmasını gerektirmeyen ancak katılım bankasının müşterisi lehine belli şartların tahakkuku halinde ödeme taahhüdünde bulunmasını sonuçlayan krediler ise gayri nakdi krediler olarak adlandırılır. Bu fon kullandırma yöntemini de 3 grupta inceleyebiliriz: Teminat mektupları, Akreditif ve Kabul-Aval kredileridir.

2.3.1 Nakdi Krediler

2.3.1.1 Bireysel Finansman Desteği:

Bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcıdan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, Katılım Bankası tarafından alıcı adına satıcıya ödenmesi karşılığında, alıcının borçlandırılması işlemidir. 1999 yılında önce katılım bankaları müşterileri adına satın aldıkları müşterilerin ihtiyacı olan ürünler için fatura keserek ürünler müşterilere devir edilmekteydi. Ancak alıcı(kredili müşteri) ve satıcı arasında bir sözleşmenin yapılmış olması gerekir. Gerçek kişilerin konut, taşıt gibi ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak mevzuata giren bu yöntemde, katılım bankalarının 1999 yılında bankalar kanuna tabii olmalarıyla faturalı sistem terk edilmiştir. Böylece nihai tüketiciler için ilave maliyet oluşturan mükerrer KDV mükellefiyeti ortadan kalkmıştır. Gerçek bir malın bulunması koşuluyla, bankalardaki tüketici finansmanına paralel bir tarzda bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması mümkün hale gelmiştir.

⁸⁹ [http://www.tkbb.org.tr/turkce/duyurular/iktisat_kongresi/Ek 4 özel finans kurumlar.pdf](http://www.tkbb.org.tr/turkce/duyurular/iktisat_kongresi/Ek_4_ozel_finans_kurumlar.pdf)
(Erişim Tarihi: 29.05.2008)

Ancak buradaki temel nokta, finansmanı gerçekleştirilen işlemin reel olmasını sağlamak açısından, finansman bedelinin finanse edilen malın satıcısına ödenmesidir. Ticari işlerin finansman metodu olan üretim desteği sisteminde olduğu gibi, bireysel finansmanda da kredi bedeli krediyi kullanana nakit olarak verilmez, alıcı yani krediyi kullanan tüketici adına satıcıya ödenir.⁹⁰

Bireysel Krediler;

- ✓ Taşıt Kredisi
- ✓ Konut Kredisi
- ✓ Tüketici Kredisi

olarak kullanılmaktadır.⁹¹

2.3.1.2 Kurumsal Finansman Desteği (Üretim Desteği)

Katılım Bankası ile fon kullanacak işletme arasında imzalanacak sözleşme dâhilinde ticari işlemlerin finansmanında kullanılmak kaydıyla, her türlü emtia, gayrimenkul ve hizmet bedelinin işletme adına satıcıya ödenmesi, bunun karşılığında işletmenin borçlandırılması işlemidir. Bu yöntemle kullanılacak fonlar karşılığında teminat alınması ve alım satıma ilişkin belgenin bir suretinin Katılım Bankası tarafından muhafaza edilmesi zorunludur.⁹² Kredi bedeli kredi bedeli müşteri(alıcı) yerine direkt satıcı hesaplarına gönderilir. Bu sayede reel anlamda alım satıma aracılık edilir.

⁹⁰ BDDK, Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik, 20.09.2001 tarih 24529 sayılı Resmi Gazete,

⁹¹ http://www.bankasya.com.tr/bireysel/bireysel_krediler.jsp (Erişim Tarihi: 29.05.2008)

⁹² BDDK, Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik, 20.09.2001 tarih 24529 sayılı Resmi Gazete,

Sanayi, ticaret ve hizmet işletmelerinin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyulan hammadde, yarı mamül, mamül, makina, techizat, gayrimenkul vb. malların/ürünlerin satın alınarak bedelinin satıcıya ödenmesi ve alıcının vadeli olarak borçlandırılmasıdır.⁹³

Katılım bankaları ülkemizde faaliyete başladıkları 1984 yılından bugüne kadar kullandığına hazır fonlarının yaklaşık yüzde 75 -80 civarında kısmını bu yöntemle finanse etmektedirler.⁹⁴

Murabaha (Üretim Desteği)'nin uygulama aşamaları aşağıdaki gibidir:

- Müşteri, yurtiçinden veya yurtdışından almak istediği ve işletmesi için gerekli olan malla ilgili olarak, özelliklerini belirlediği malı satan firma ile ön anlamsa sağlar ve katılım bankasının kendisine tahsis ettiği kredi limiti çerçevesinde (Müşteri ile banka arasında imzalanan çerçeve niteliğindeki Genel Kredi Sözleşmesi ile⁹⁵) mal alım talebini bankaya iletir
- Katılım Bankası ile müşteri arasında geri ödeme planı ve uygulanan kar marjı konularında mutabakat sağlanır. (Burada işlem için belirlenen kar marjı, müşteri için nihai maliyet olup, herhangi bir munzam maliyet söz konusu değildir. Ayrıca maliyetin fiyata dahil edilmiş olması, müşterinin ürünün birim maliyetini daha kolay hesaplamasına imkan sağlamaktadır.) Katılım bankası, müşteriden aldığı teminatlara göre, malın satın alınacağı firmaya sipariş verir ve malın peşin fiyatını müşteri adına direkt satıcıya öder.
- Satıcı, bankadan malın bedelini aldıktan sonra faturayı alıcı adına keser ve malı müşteriye teslim eder. Burada iki devir borcu tek bir devir muamelesiyle gerçekleşmektedir.⁹⁶ Yani

⁹³ Shahid HASAN SİDDİQUİ, *Islamic Banking: True Modes of Financing Eminent Pakistani Banker & Economist*.2007

⁹⁴ Mustafa, BOYDAK, *Özel finans Sektöründe Birleşme*, Anadolu Finans 3 aylık İletişim Dergisi, sayı 3, 2005

⁹⁵ http://www.bankasya.com.tr/ticari_kurumsal/index.jsp(Erişim Tarihi: 29.05.2008)

⁹⁶ Serdar, KUŞÇU, *Vergi Mevzuatı Açısından Bankalarla Karsılaştırmalı Olarak Özel Finans Kurumları ve Mevzuattaki Değişikliklerin Eğitim Sürecinde Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2005,s,81

malın mülkiyeti önce katılım bankasına devredilip katılım bankası tarafından da alıcıya nakledilmemekte, doğrudan satıcı tarafından alıcıya nakledilmektedir. Çünkü katılım bankası ile müşteri olan nihai alıcı arasındaki satım akdinde, işbu satım akdinin satıcı ile katılım bankası arasındaki akde tabi olduğu yönünde bir bölüm bulunduğundan, mülkiyet Katılım Bankası'na geçtiği anda akitteki bölüm gereği mülkiyet otomatikman alıcıya geçmektedir.⁹⁷ Burada katılım bankası ile nihai alıcı, satılan malın üçüncü bir şahsa ait olduğunu bildiğine göre kurumun üzerine aldığı borç, garanti taahhüdü şeklinde de vasıflandırılabilir. Burada önemli olan, satıcının temlike rıza göstermesidir. Bu rızadan sonra mülkiyetin doğrudan ya da dolaylı olarak alıcıya nakledilmesinin yani naklin formatının bir önemi yoktur. Daha sonra müşteri, mal alımından doğan borcunu banka ile anlaştıkları miktar üzerinden ve mutabık kalınan şekilde (tek ödeme ya da taksitle) bankaya öder.

Bu yöntemin özellikleri ise şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ Kullandırım YTL veya Döviz üzerinden olabilir.
- ✓ Müşterinin yurtiçinden veya yurtdışından yapacağı alımlar için kullanılabilir
- ✓ Kredi, kullandırım yeri ve amacına göre vadelenir. Genellikle ortalama vade bir yılı aşmaz. Ancak proje bazında bir yıldan uzun vadeli de kullanılır. Genelde eşit taksitli (aylık, üç aylık gibi) kullanılmakla birlikte işletmelerin nakit akışına uygun olarak ödemesiz dönemi olan veya tek ödemeli gibi geri ödeme planına da bağlanabilir.
- ✓ Bu yöntemde müşteriye nakit para verilmez, mutlaka alım satımına konu olan bir mal vardır.

⁹⁷ Cengiz, KOSTAKOĞLU, *Banka Kredi Sözleşmeleri ve Kredi Kartlarından Doğan Uyuşmazlıklar - Akreditif*, Beta Yayınları, 1. Bası, İstanbul, 2006,s,52

- ✓ Katılım Bankası'nın faizsiz çalışma prensiplerine aykırı olduğu için hazine bonusu, devlet tahvili gibi menkul değerlerin alım satımının finansmanında kullanırlmaz.
- ✓ Bu yöntem, yeni müşteri edinmede ve Katılım Bankasının diğler ürünlerde ve hizmet gelirlerinde hedeflediğı rakamlara ulaşmasında büyük önem arz etmektedir.
- ✓ Bu yöntemin, işletme sermayesi finansmanının yanı sıra, yatırım mallarının finansmanında da kullanılması müşteri açısından önemli bir avantajdır.
- ✓ Ödeme süresince kredi maliyeti sabit olup ekonomik değışikliklerden etkilenmez.
- ✓ Faturalı işlemler, KDV kaçağını önler,
- ✓ Ekonomik faaliyetlere hız verir, Ortalama vade dikkate alınarak firmalara esnek ödeme planları çıkarılabilir.

2.3.1.3 Kar – Zarar Ortaklığı Yatırımı

Kar –zarar ortaklığı yönteminde anahtar düşünce, biri sermaye diğeri know –how yani emek, bilgi ve tecrübe sahibi girişimci iki tarafın bir araya gelerek bir projeyi gerçekleştirmeleridir.⁹⁸ Kar – Zarara katılma şeklinde fon kullanımı, tüm faaliyetlerden doğacak kar ve zarara katılma şeklinde olabileceğı gibi, proje bazında doğacak kar ve zarara katılma şeklinde de olabilir.

Katılım Bankası ile yatırımcı veya tasarruf sahibi arasında yapılacak anlaşmada sabit bir kar tutarı belirlenemez, ancak kar paylaşımı oranları önceden belirlenir. Proje sonuçta kar ederse önce Katılım Bankasının başlangıçta yatırdığı sermaye ödenir daha sonra kar anlaşılan

⁹⁸ Ünal, KABACA, “*Katılım Bankaları, Rekabette Yeni Bir Döneme Girerken*”, Türkiye Katılım Bankaları Yayınları, İstanbul, 2006

oranda paylaşılır.⁹⁹ Bazen Katılım Bankasının kar ve zarardan alacağı pay ilgili ülkenin yönetmelikleri çerçevesinde belirlenir.

Netice olarak katılım bankaları tasarruf sahiplerinden fon toplarken emek sahibi, yatırımcıya fon kullanırken sermaye sahibi sıfatıyla bu yöntemin çift katlı olarak uygulanmasını sağlamaktadırlar. Bu yöntemle fon kullanırmak ve mali destek sağlamak, proje uygulama alanına, başka bir ifadeyle piyasaya yeni giren, yetenekli fakat mâli kaynaktan mahrum girişimci kimselerin bu yeteneklerinden istifâde etme amacına en uygun düşen yoldur.

Yetenekli ve başarılı kişiler, katılım bankalarından kar – zarar ortaklığı yatırımı usulüyle fon kullanabilirler. Katılım Bankalarının temel kuruluş felsefeleri çerçevesinde en fazla uygulanması gereken ve faizsiz bankacılığın özünü oluşturan bu yöntem, uygulamada son derece düşük oranlarda kullanılmaktadır. Bunun nedenleri arasında, fonların basiretli bir şekilde ve riskin dağıtılması ilkeleri göz önüne alınarak kullanılması gereği, tasarruf sahiplerinin beklentileri doğrultusunda daha kısa süreli ve karlı proje ve yöntemlerin kullanılması, bu yöntemde paranın geri dönme süresinin uzun olması ve fakat fonların vadelerinin kısa olması hususları gösterilebilir.¹⁰⁰ Ayrıca bu yöntemle plase edilen fonu kullanan teşebbüsün hileli yollarla kar'ını düşük göstermesi ya da fiktif zararlar göstererek kar payını düşürmesi ve böylece Katılım Bankası'nı zarara uğratması da imkan dahilindedir.

Katılım bankalarının portföy yapısında kar zarar ortaklığı yatırımı ya da sermaye ortaklığı yönteminin az yer tutmasının diğer nedenleri arasında, katılım bankalarının yönetici performansları diğer bankalar gibi “az risk - çok kar” kalıbında değerlendirildiğinden, katılım bankası yönetiminin daha riskli olan kar zarar ortaklığı yatırımı yöntemine yönelmemeleri ve yine vergisel yapının bu yatırım türünü ya da Anglo - Saxon terminolojisiyle Venture Capital (Risk Sermayesini) teşvik etmekte yetersiz kalması hususları da zikredilebilir.¹⁰¹ Katılım

⁹⁹ BDDK, Özel Finans Kurumlarının kurulması hakkındaki yönetmelik, 20.09.2001 tarih 24529 sayılı Resmi Gazete,

¹⁰⁰ Mustafa, BOYDAK, *a.g.e.* Anadolu Finans 3 aylık İletişim Dergisi, sayı 3, 2005

¹⁰¹ Serdar, KUŞÇU, *a.g.e.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2005,s,83

bankalarının bu yöntemleri daha fazla kullanmasını temin için; kar zarar ortaklığı yatırımlarından sağlanan karlar üzerindeki verginin düşürülmesi, devletin zorlayıcı tedbirlerle bu yöntemin kullanılmasını ve portföydeki payının artmasını sağlamalıdır.¹⁰²

Kar – zarar ortaklığı yöntemi ile fon kullandırma işlemine benzeyen bir kredi sistemi bankalarda mevcut değildir. Çünkü bankadan kredi kullanan kişi kar da etse zarar da etse, kullandığı krediyi faizi ile birlikte bankaya nakit olarak ödemek zorundadır.

Kar – zarar ortaklığı yönteminin isleyişi şu şekildedir:

* Müteşebbis, katılım bankasına müracaatla Kar – zarar ortaklığı yatırımı yapmak istediğini beyan eder.

* Katılım Bankası ile müteşebbis arasında Kar – Zarar Ortaklığı Yatırım akdi imzalanır. Bu akitte, akdin tarafları, sözleşmenin konusu, tanımlar, proje tutarı, proje kar –zararı, üzerinde mutabık kalınan diğer şartlar, kar yüzdeleri, alınacak teminatlar ve genel olarak işbirliğinin şartları yer alır.

* Katılım Bankası, faaliyet konusu sermayeyi müteşebbise öder. Müteşebbis, bu sermayeyi, anlaşma şartlarına uygun olarak idare etmekle yükümlüdür. Gerekli görülürse, Yatırım akdindeki şartlar dâhilinde Katılım Bankası müteşebbisi kontrol eder.

* Faaliyet sonucunda oluşan kar – zarar (kar'ın gerçek olup olmadığı ve miktarı denetlendikten sonra), yatırım akdinde belirlenen oranlarda Katılım Bankası ile müteşebbis arasında paylaşılır.

Kar – zarar ortaklığı yönteminin özellikleri ise şu şekilde sıralanabilir:¹⁰³

¹⁰² Hakan, BEROĞLU, *Nakit Yönetimi “Özel Finans Kurumları Açısından Teorik ve uygulamalı Bir Yaklaşım”*, Doktora Tezi, İstanbul,2002,s,56

—Banka hissesine düşen katılım oranını müteşebbise nakden öder. Ödeme karşılığında ödeme makbuzu dışında bir belge talep etmez. Herhangi bir mal – alım satımı söz konusu olmadığı için fatura kesme ve KDV sorumluluğu oluşmaz.

—Satıcı firma yoktur ve belli bir kar marjı uygulanmaz.

—YTL veya herhangi bir Döviz cinsi üzerinden ortaklık kurulabilir.

—Yurtiçi ve yurtdışı işlemler söz konusudur. Yatırımcının yurt içinde yerleşik olması halinde yurt içi, yurt dışında yerleşik olması halinde yurt dışı kar – zarar ortaklığı söz konusudur.

—Kar –zarar ortaklığı belli bir süre ile sınırlıdır ve bu süre Katılım bankası ile müteşebbis tarafından belirlenir.

—Bu yöntem’de müteşebbisin niteliği ve projenin durumu ile ilgili istihbarat çok önemlidir.

—Kar – zarar ortaklığı yöntemi, bankaların iştiraklerine ve iştiraklerine kullandırdıkları kredilere benzemektedir. Fakat aralarında şu tür farklılıklar vardır:¹⁰⁴

* Kar – zarar ortaklığının tüzel kişiliği bulunmadığı ve dolayısıyla adi şirket statüsünde olduğu halde; banka iştiraklerinin tüzel kişiliği vardır ve uygulamada tamamı anonim ortaklık statüsündedir.

* Bankalar, iştiraklerinin yönetimine normal ve devamlı olarak katıldıkları halde; katılım bankaları kar – zarar ortaklığının yönetimini işlerin kötüye gitmesi durumunda üstlenirler.

* Banka iştiraklerinin sermayesinin tamamı banka tarafından konulmadığı halde; kar – zarar ortaklığı sermayesinin tamamı nakit olarak katılım bankası tarafından verilmektedir.

2.3.1.4 Mal Karşılığı Vesaikin Alım – Satımı

Bu yöntem mevduat bankalarında uygulanan ihracat vesaik iştirası ve akreditif ödemesi gibi işlemlerinin Katılım Bankaları’ndaki karşılığıdır. Bu yöntemde, katılım bankalarının kurumsal finansman desteği sağlaması faaliyeti yurt dışından gerçekleştirilmektedir. Bu

¹⁰³ Ünal, KABACA, “*Katılım Bankaları, Rekabette Yeni Bir Döneme Girerken*”, Türkiye Katılım Bankaları Yayınları, İstanbul, 2006

¹⁰⁴ Güven, SAYILGAN, *Finansal Piyasalar ve Finansman Yöntemleri*, Ankara, 2004,s,96

nedenle bu sisteme “ yurt dışı murabaha “ da denmektedir.¹⁰⁵ Mal Karşılığı Vesaik’in alım satımı işlemi, dış ticaret ve kambiyo mevzuatına uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Bu yöntem, akreditif karşılığı kredinin faizi ortadan kaldıran ve kar unsuru ile işlemlerini sağlayan bir şeklidir.

Bu yöntemin işleyişi genel olarak şu şekildedir:

* Dış ticaret ve kambiyo mevzuatı çerçevesinde bu yöntemden yararlanmak istediğini beyan eden fon kullanacak gerçek ve tüzel kişi arasında “Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı” sözleşmesi imzalanır.¹⁰⁶ İmzalanan sözleşme çerçevesinde, işletmesi için makine, ekipman, ham ya da mamul madde ihtiyacı olan ve bu ihtiyacını yurtdışından ithal etmek isteyen fon kullanacak gerçek ya da tüzel kişi, Katılım Bankası’na ithal etmek istediği malları temsil eden belgeleri (vesaiki) kendi namına satın alması (yani peşin olarak satın alıp kendisine satması) için talimat verir.

* Katılım bankası bu belgeleri muhabir banka aracılığıyla peşin olarak satın alıp, akreditif açtırana vadeli olarak satar.

* Daha sonra fon kullanan kişi, sözleşmede öngörülen şekilde ödemek zorunda olduğu vesaik bedelini (vadeli satış bedeli) Katılım Bankasına öder. Böylece Katılım Bankası hem yaptığı hizmet hem de vade farkından gelir elde ederken, ithalatçı da işletmesi için ihtiyaç duyduğu mala kavuşmuş olur. Bu yöntemde katılım bankası malı temsil eden senedin bedelini ödeyerek malın vasıtalı ve asli zilyetliğini kazanmaktadır. Daha sonra ise malı temsil eden senet, fon kullanana katılım bankası tarafından satılmak suretiyle devredilmekte ve böylece malın asli ve vasıtalı zilyetliği de fon kullanana geçmektedir. Fon kullanan ise elindeki malı temsil eden senedi vasıtasız fer-i zilyede ibraz ederek malı teslim almaktadır. Malı temsil eden emtia senetlerinde, senedi elinde bulunduranın vasıtalı ve asli zilyetliği, malı elinde bulunduran bu zilyetliği tanıdığı sürece devam eder yani senedin eşyayı temsil niteliği bu süre

¹⁰⁵ Aydın, KARAPINAR, *Özel Finans Kurumları ve Muhasebe Uygulamaları*, Gazi Yayınevi, Ankara, 2003,s,63

¹⁰⁶http://www.bankasya.com.tr/ticari_kurumsal/dis_ticaret_ve_finansmani_jsp(ErişimTarihi:29.05.2008)

için geçerlidir. Eşyayı temsil eden senet, üçüncü şahsa devredildikten sonra, eşyanın vasıtasız fer-i zilyetliği de bir başkasına devredilmişse, bu durumda MTO hükümleri çerçevesinde eşyaya iyi niyetle zilyet olanın durumu, malı temsil eden belgeyi elinde bulundurana karşı korunmuştur.¹⁰⁷

2.3.1.5 Finansal Kiralama (Leasing)

3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanununa göre; Finansal Kiralama (Leasing), bir yatırım malının mülkiyeti finansal kiralama şirketinde kalarak, belirlenen kiralara karşılığında kullanım hakkının kiracıya verilmesi ve sözleşmede belirlenen değer üzerinden kiracıya geçmesini sağlayan bir finansman yöntemidir. Yatırım mallarının satın alınması yerine, kiralanarak kullanılmasını sağlayarak firmaların işletme sermayelerini diğer ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılması ile verimliliğin ve karlılığın atmasında önemli rol üstlenir. Sözleşme süresince leasing şirketi yatırım malının hukuki mülkiyetini, kiracı da ekonomik mülkiyetini üzerinde taşır¹⁰⁸

Bu yöntemin işleyişi şu şekildedir:

- * Leasing yöntemi ile bir malı satın almaya karar veren firma, satın alınacak malı kendisi seçer. Daha sonra satıcı ile fiyat ve teslim koşullarını içeren bir ön satış sözleşmesi imzalar.
- * Firma, bulduğu bu malın özelliklerini ve fiyatını gösteren belgeleri leasing şirketine (katılım bankası) götürerek bir ön anlaşma yapar.
- * Katılım Bankası, firmanın mali yapısını inceledikten sonra, yatırım malının özelliklerini göz önüne alarak firmaya bir teklif yapar.

¹⁰⁷ Bilal, ÖZKAYA, *Özel Finans Kurumunda Ticari Faaliyetler*, Kuveyt Türk Bülteni, Yıl:5 Sayı:17 Temmuz: 2002

¹⁰⁸ <http://www.bankasya.com.tr/leasin/index/jsp> (Erişim Tarihi: 02.06.2008)

* Firma Ve katılım Bankası arasında, mutabık kalınan koşullar çerçevesinde FKK'nın amir hükümlerine aykırı olmamak üzere hazırlanan Finansal Kiralama Sözleşmesi imzalanır ve bu sözleşme Sözleşmenin Sekli ve Tescili başlıklı FKK. Md. 8. çerçevesinde notere tescil ettirilir.

* Katılım bankası, satıcı firmaya mal bedelini öder ve fatura katılım bankası adına kesilir.

* Leasing konusu mal, firmaya teslim edilir. Kiralama süresince, BK' da yer alan kira akdine benzer şekilde, malın hukuki mülkiyeti Katılım Bankası'nda kaldığı halde, kullanım hakkı kiracı firmaya aittir. (Ancak finansal kiralamada, sözleşme süresi sonunda kiracının malı kiralayandan satın alabilmesine imkan tanıyan bir kloz konabilir. Buna satın alma opsiyonu denir.) Kiracının leasing konusu malın zilyetliğini başkasına devretmesi yasaktır.

* Kira dışındaki sabit giderler, sigorta, noter masrafları kiracıya ait olmak üzere firma, sözleşme ile saptanan kira bedellerini kira süresi boyunca öder. Ayrıca kira süresi boyunca malın bakım – onarım ve tamirat giderleri kiracıya aittir. Katılım Bankası'na kira faturası karşılığı ödenen kira bedelleri firma tarafından gider olarak yazılabilir.

* Sözleşme bitiminde firma, katılım bankasına sembolik bir iz bedel ödeyerek mala sahip olur. (Mülkiyetin sözleşme süresi sonunda kiracıya geçmesi kararlaştırılmışsa) Sözleşme'de mülkiyetin geçmesi kararlaştırılmamışsa, kiracı kiraladığı malı geri vererek sözleşmeyi sona erdirebilir.

Finansal Kiralamanın (Leasing) özellikleri,¹⁰⁹

- Projelere %100 finansman Leasing yöntemiyle finanse etmek istenen yatırımlar için tüm satın alma masrafları eklenerek projenin %100'üne veya belirli bir kısmına finansman imkânı sağlanır.

¹⁰⁹ <http://www.albarakaturk.com.tr/KRMSL/?P=FKR> (Erişim Tarihi: 02.06.2008)

- Esnek ve sabit ödeme planı seçenekleri, nakit akışına uygun esnek kira ödeme planları ile yatırımların zorlanmadan gerçekleştirilebilir ve sözleşme süresi boyunca kiraların sabit kalmasının avantajını kullanarak ileriye dönük planlamalar yapılabilir.
- Leasing ile yapılan işlemlerde KDV İstisnalar dışında uygulanacak KDV oranı %18'dir.¹¹⁰
- Ayrıca, kira bedeli dâhilinde ödediği kar paylarını gider olarak göstererek vergi avantajı sağlanır.
- Kira süresi sonunda sembolik bedelle mülkiyet devri kira süresi sonunda kiralanan mal veya ekipmanı, dönem sonunda sembolik bir bedelle satın alabilir.
- Amortisman Leasing ile alımı gerçekleştirilen ekipmanlar için amortisman kiracı tarafından ayrılır. Kiracı bu yolla bir vergi indirim avantajı kazanır.¹¹¹

2.3.2 Gayrinakdi Krediler

Katılım Bankalarının işlemleri çeşitli açılardan sınıflandırılabilir. Tasarrufların toplanıp yatırıma yönlendirilmesi bu sınıflandırmada en fazla dikkate alınan hususlardır. Katılım Bankaları, tasarrufları toplama ve yatırıma yönlendirme faaliyetine ek olarak teminat mektubu verme, akreditif açma, banka kartı, kredi kartı ve çek kullandırma, döviz alım-satımı, çek, senet ve fatura tahsili, hisse senedi, havale ve transfer işlemleri gibi birçok bankacılık hizmetini de yaparlar.

Katılım Bankaları birikimleri toplama ve değerlendirme sürecinde olduğu gibi, diğer bankacılık hizmetlerinde de kuruluş ilkelerine bağlı kalmak durumundadırlar. Bir kısmı yukarıda zikredilen ve genel olarak bankacılık hizmetleri olarak anılan bu işlemler ücret veya komisyon karşılığı yapılır.

¹¹⁰ http://www.albarakaturk.com.tr/KRMSL/?P=GNK_AK (Erişim Tarihi: 02.06.2008)

¹¹¹ İlker, PARASIZ, *Para, Banka ve Finansal Piyasalar*, İstanbul, 2005,s,71

Katılım Bankaları nakdi kredilerin yanında müşterilerine gayrinakdi kredi hizmeti de sunarlar. Bu hizmetler,¹¹²

- Teminat Mektupları (Harici garantiler, geçici, kesin, gümrük v.b)
- Akreditifler,
- Kabul Aval Kredileri,

2.3.2.1 Teminat Mektupları

Bankalar gibi Katılım Bankaları da güven kurumlarıdır; insanlar para ve kıymetli evraklarını bu kurumlarda muhafaza ettikleri gibi bir işin yapılması, bir malın teslimi veya bir borcun ödenmesi gibi başkalarıyla olan hukuki ilişkilerinde de bu kurumların güvencesine ihtiyaç duyarlar. Teminat mektubu aracılığıyla verilen güvenceye bankacılıkta gayri nakdi kredi denir.

Bu kredi türünde ödünç para verilmesi, yani nakit çıkışı söz konusu olmayıp, bir teminat verilmesi (yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde ödeme taahhüdü) söz konusudur. Gayri nakdi kredilere faiz veya kar payı yürütülmez, sadece komisyon alınır. Gayri nakdi kredilerin tazmin olması (banka tarafından ödenmesi) durumunda, bankalar mektubu verdikleri kişilerden mektup bedelini tazmin ederler.¹¹³ Müşterinin tazmin bedelini ödeme gücü yok ise kanuni takibe gidilir. Müşteri teminat mektubu sayesinde bankanın isim ve itibarından faydalanarak nakit teminat vermekten kurtulur; banka ise, vermiş olduğu teminat mektubu karşılığında gelir sağlar.

Türkiye'de Yargıtay Hukuk Genel Kurulu banka teminat mektuplarının kefalet sayılmayıp garanti sözleşmesi olduğunu kararlaştırmış, Türk mahkemeleri de 1969 yılından itibaren ilk talepte tazmin garantisi taşıyan teminat mektuplarını kefaletten farklı olarak başkasının fiilini taahhüt niteliğinde ki garanti sözleşmesi kabul etmiştir.

¹¹² http://www.bankasya.com.tr/ticari_kurumsal/gayri_nakdi_krediler.jsp (Erişim Tarihi: 15.07.2008)

¹¹³ Seza, REİSOĞLU, *Banka Teminat Mektupları ve Kontrgarantiler*, Gözden geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara, 2003,s,29

Teminat Mektupları

Bir gayrinakdi kredi türü olan teminat mektupları, "faizli bankaların ve Katılım Bankaları'nın yurt içinde ve yurt dışında bulunan gerçek ve tüzel kişiler lehine, bir malın teslimi, bir isin yapılması veya bir borcun ödenmesi ve benzer konularda muhatap kuruluşa hitaben verdikleri ve söz konusu yüklenimin lehtar tarafından yerine getirilmemesi durumunda mektup tutarının kayıtsız şartsız ödenmesi taahhüdünü içeren 'GARANTİ BELGELERİ'DİR¹¹⁴

Teminat Mektubu türleri;

Vade Bakımından Teminat mektupları; vadeli olup olmadıklarına göre, vadesiz teminat mektupları ve vadeli teminat mektupları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

—Vadesiz Teminat Mektupları: Üzerinde bir vade veya geçerlilik süresi gösterilmeyen teminat mektupları vadesizdir. Vadesiz teminat mektupları süresiz olarak yürürlükte kalmaktadır.

—Vadeli Teminat Mektupları: Teminat mektupları vadeli olarak da düzenlenebilir. Ancak, vade sonunda teminat mektubu hükümsüz olmayıp, riskin vade içerisinde dogması kaydıyla vade sonundan itibaren genel zaman asımı süresi sonuna kadar (10 yıl) bankanın sorumluluğu devam etmektedir.

Limit Bakımından Teminat Mektupları: Teminat mektupları limit bakımından limit içi ve limit dışı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.¹¹⁵

—Limit İçi Teminat Mektubu: 2886 sayılı Devlet ihale Kanunu'nun 1. maddesinde belirtilen kamu kurum ve kuruluşlarına, aynı madde kapsamındaki işler için verilen teminat mektupları, limit içi teminat mektuplarıdır. Her banka için tespit edilen limitler bankalara ve özel finans

¹¹⁴ Mustafa Mürsel EKİCİ, a.g.e, Süleyman Demirel Üniversitesi,2007,s,7

¹¹⁵ Vahit, DOĞAN, *Banka Teminat Mektupları Ülke içi Ticari ilişkiler – Milletlerarası Ticari ilişkiler*, Genişletilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s.75

kurumlarına bildirilir. Banka ve özel finans kurumları toplam limitin, genel müdürlük ihtiyat fonu ve şubeler itibariyle dağılımını gösteren bir cetveli Hazine Müsteşarlığı'na gönderirler. Genel Müdürlük ihtiyat fonu, şubelere tahsis edilen limitlerin yeterli olmaması veya yeni şube açılması hallerinde kullanılmak üzere teminat mektubu limitinin Genel Müdürlük emrinde bulundurulması kısmını ifade eder. Bankalar bu limiti serbestçe tasarruf edebilirler.

— Limit Dışı Teminat Mektupları: Resmi dairelere 2886 sayılı Kanuna tabi olmayan işler için verilen teminat mektupları, gerçek ve tüzel kişilere hitaben verilen teminat mektupları ve yabancı bankalar ve benzeri kredi kuruluşlarının kontrgarantileri karşılığında verilen teminat mektupları olarak tanımlanabilmektedir.

Sekil Bakımından Teminat Mektupları: Devlet ihalelerinde kullanılan teminat mektupları geçici, kesin ve avans teminat mektupları olmak üzere sekil bakımından standartlaştırılmış olup, metinleri Maliye Bakanlığı'nca 95/1 sıra no'lu Devlet ihaleleri Genelgesi ile yayınlanmıştır. Bu metinler diğer işler için de kullanılabileceği gibi, bankalarca oluşturulan Hukuk Müşavirliği birimlerinin onayı alınarak mektup metni tamamen serbest olarak da oluşturulabilir.¹¹⁶

— Geçici Teminat Mektupları: Bir ihaleye katılmak için ihale makamına hitaben verilir. Devlet ihalelerinde kullanılan geçici teminat mektubu formu özel işler için gerçek ve tüzel kişilere hitaben de verilebilmektedir. Geçici teminat mektubu ile ihalenin, lehtarın üzerinde kalması halinde, lehtarın kesin teminat vereceği ve sözleşmeyi imzalayacağı garanti edilmektedir. Geçici teminat mektupları tahmini ihale bedelinin yüzde 3'ü oranında verilmekte olup, ihalelerin yapılıp kesinleşme süresi dikkate alınarak, bir ay sonra bankalarca verilen geçici teminat mektuplarının durumları araştırılmaktadır.

— Kesin Teminat Mektupları: Devlet ihale Kanunu'na göre, "taahhüdün, sözleşme ve şartname hükümlerine uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak amacıyla, sözleşme yapılmasından önce müteahhit veya müşteriden ihale bedeli üzerinden hesaplanmak suretiyle yüzde 6 oranında kesin teminat alınmaktadır". Kesin teminat alınmasının amacı, mektup

¹¹⁶ Vahit, DOĞAN, *a.g.e.* Genişletilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s.76

konusu isin sözleşme hükümlerine uygun olarak yerine getirilmesi, iş kısmen veya tamamen ve gereği gibi yerine getirilmezse, işin yapılmamasından ve dolayısıyla işin bir başkasına yaptırılmasından doğabilecek zararın karşılanmasıdır.

— *Avans Teminat Mektupları*: Yüklenicilere verilecek avansların geri ödenmesinin banka tarafından garanti edilmesi ile ilgilidir. Özellikle büyük yapım ihalelerinde, ihale konusu isin hazırlık aşamasında yüklenicinin olanaklarının üzerinde olabilecek finansman yükü göz önüne alınarak ihale tutarının belli bir oranında avans verilmesi söz konusu olabilmektedir. Muhatap daireye hitaben verilecek avans teminat mektubunun miktarı sözleşmede belirtilen ve lehtar firmaya verilecek olan avans tutarı kadar olacaktır.

Harici Garanti Mektubu

Yurtdışı ticari işlemlerde, yurtdışındaki muhataba olan taahhütlerin yerine getirileceği hususunda düzenlenen teminat mektubudur. Taahhüdün, süresi içinde ve iki taraf arasındaki sözleşmeye uygun olarak yerine getirilmemesi durumunda talep edilen bedel muhataba ödenmektedir.¹¹⁷

Eximbank Teminat Mektupları

İhracata yönelik mal üreten imalatçı ve ihracatçı şirketlerin, Eximbank'tan doğrudan temin edecekleri krediler ile Türk Eximbank tarafından, geçmiş takvim yılında ihracat performansı belirli bir meblağın üzerinde olan firmalara, ihracatın finansmanı amacıyla kullandırılan kredilerin güvencesini oluşturmak üzere eximbank'a hitaben düzenlenen teminat mektubudur.¹¹⁸

Referans Mektupları

Referans Mektupları, genellikle taahhüt işleriyle uğraşan kredili müşterilere yönelik olarak, banka nezdindeki kredibilitesinin ortaya konması amacıyla YTL veya yabancı para

¹¹⁷ Mustafa Mürsel EKİCİ, a.g.e, Süleyman Demirel Üniversitesi,2007,s,78

¹¹⁸ http://www.bankasya.com.tr/ticari_kurumsal/eximbank_teminat_mektuplari.jsp (Erişim Tarihi:15.07.2008)

olarak düzenlenen teminat mektuplarıdır. Referans Mektupları, resmi veya özel bir kuruma karşı yükümlülük altına girmiş olan işletmenin kredibilitesinin, muhatap kurum tarafından değerlendirilebilmesini sağlamak amacıyla katılım bankası tarafından tanzim edilerek müşterilere teslim edilir.¹¹⁹ Katılım bankası açısından herhangi bir yükümlülük içermez. Katılım bankasının referans mektuplarında itibari değeri söz konusudur.

2.3.2.2 Akreditif

Akreditif, malların yüklendiğini veya hizmetin yerine getirildiğini gösteren şart koşulmuş vesaikin belirlenen süre içerisinde ibraz edilmesi kaydıyla, belirli bir meblağın, malların veya hizmetlerin satıcısına ödeneceğine dair bir banka yükümlülüğüdür. Akreditif, şartlı bir banka garantisidir. Uluslararası ticarete taraflar, birbirlerini çok iyi tanıyamadıkları ve farklı ülkelerde farklı kambiyo rejimleri uygulandığı için karşılıklı bir güvensizlik ve risk içindedirler. Satıcı, sattığı malın bedelini tahsil etmek, alıcı ise sözleşmede saptanan malları zamanında almak amacındadır. Satıcı akreditif şartlarına uygun hareket etmezse, banka hiçbir şekilde ödeme yapmaz. Bu ise alıcı açısından bir güven unsurudur. Akreditif, her iki tarafa da en yüksek düzeyde güvence sağlayan bir ödeme türü olma özelliğini taşımaktadır.¹²⁰

Akreditifli işlemler Milletlerarası Ticaret Odası'nın 500 sayılı "Vesikalı Krediler İçin Yeknesak Teamüller ve Uygulamalar" isimli broşürüne tabidir.¹²¹ Söz konusu broşür, akreditifte aksi belirtilmemiş ise, tüm taraflar için bağlayıcıdır. Akreditifte bankalarca mallar değil, belgeler göz önünde bulundurularak işlem yapılır.¹²² Akreditifler, vesaik (belgeler) ibrazında ödeme, vadeli (ertelenmiş) ödeme, kabul yollarından biri ile kullanılacak (ödenecek) şekilde açılabilir.

¹¹⁹ http://www.bankasya.com.tr/ticari_kurumsal/referans_mektuplari.jsp (Erişim Tarihi:15.07.2008)

¹²⁰ http://www.albarakaturk.com.tr/KRMSL/?P=GNK_AK (Erişim Tarihi:15.07.2008)

¹²¹ Seza, REİSOĞLU, a.g.e, Gözden geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara, 2003,s,31

¹²² MTO'nun yayınladığı 500 sayılı Vesikalı Akreditifler Hakkında Yeknesak Kural ve Uygulamalar

Akreditifin açılması satış sözleşmesi ile kararlaştırılır. Bu satış sözleşmesinin hükümlerini yerine getirmek üzere ithalatçı, kendi bankasına (amir banka) akreditif açma teklifinde bulunur. İthalatçı akreditifin açılacağı banka konusunda bankası ile anlaşır. Akreditif bu banka tarafından açılarak ihracatçının ülkesindeki belirlenen bankaya gönderilir. İhracatçının bankası akreditifin açıldığını ihracatçıya ihbar eder. Bunun üzerine ihracatçı malı yükler ve akreditif uyarınca ibraz etmesi gereken belgeleri de (vesaik) akreditife aracılık eden bankası aracılığıyla, ithalatçının bankasına gönderir. İbraz ettiği belgelerin akreditif şartlarına uygun olması durumunda ihracatçıya ödeme bankaca yapılır. İthalatçının bankası mal bedelini ithalatçıdan tahsil ederek, malları gümrükten çekmesi için belgeleri teslim eder.¹²³

Akreditifin ihracatçı açısından sağladığı fayda; Ödemenin güvence altına alınmasıdır.

- Akreditif, akreditifi açan banka ile ihracatçı arasında yapılan bir sözleşmedir.
- İhracatçı ödeme için ithalatçıya bağlı değildir.
- Ödeme, ithalatçıdan değil bankadan sağlanacaktır.

Akreditifin İthalatçı açısından sağladığı fayda; Yüklemenin yapıldığını gösteren uygun belgelerin ibrazıdır.

- Malların sözleşme şartlarına uygun ve vadesinde yüklenmesini sağlar.
- Akreditifi açan banka ödemeyi, ihracatçının yüklemeyi zamanında ve akreditif koşullarına uygun şekilde yaptığını kanıtlayan belgelerin ibrazı halinde yapar.

2.3.2.3 Kabul- Aval Kredileri

İthalatçı firmaların, ihracatçı tarafından keşide edilen poliçeyi kabul ederek mallara ödeme yapmadan sahip olmasına olanak veren bir kredi türüdür. Ödeme poliçe vadesinde gerçekleştirilir.

İhracatçı firmalar, söz konusu poliçelere ithalatçının bankası tarafından aval verilmesi durumunda, poliçeleri herhangi bir bankada iskonto ettirerek erken tahsil yoluna gidebilir.

¹²³ http://www.bankasya.com.tr/ticari_kurumsal/akreditif.jsp (Erişim Tarihi:15.07.2008)

Kabul edilmiş ve katılım bankası aracılığı ile aval verilmiş poliçelerin ihracatçıya geri gönderilmesi durumunda, ödeme vadesinde poliçe aslının ibrazı şarttır. Ödemelerin banka garantisi altına alınmış olması firmalara dış ticaret işlemlerinde esneklik ve güven sağlar.¹²⁴

2.3.3 Diğer Bankacılık Hizmetleri

Katılım bankaları fon toplama ve fon kullandırma hizmetleri yanında müşterileri adına çek ve senet tahsili, banka kartları, kiralık kasa, havale ve çek verme, ithalat ve ihracat işlemlerinde aracılık etme gibi her nevi bankacılık hizmetlerini ifa ederler. Bunlara ilâveten döviz alım-satımı ve her türlü döviz işlemleri yapmak, akreditif açmak, teyit etmek, gelen akreditiflerin uygulanmasını sağlamak, seyahat çeki düzenlemek, döviz pozisyonu tutmak vb. diğer bankacılık işlemlerini de yerine getirirler

2.3.3.1 Banka Kartları

Son yıllarda bankacılıkta geliştirilen en önemli ödeme araçlarından birisi banka kartlarıdır. Plastik para olarak da adlandırılan banka kartları aracılığıyla sunulan hizmetler, bireysel bankacılık hizmeti olarak adlandırılır. Banka kartı sayesinde, kart hamili ödeme noktalarında dilediği parasal işlemi hızlı ve çağdaş bir şekilde yapabilmekte, banka ise müşteri memnuniyetini kazandığından daha fazla gelir elde etmektedir. Ulaşım ve iletişim alanında geliştirilen ürünler gibi, ödeme araçları alanında geliştirilen banka kartları da hayatı kolaylaştıran ve artık vazgeçilemez ürün ve hizmetler arasına girmiştir. Banka kartları aracılığıyla gerçekleştirilen bireysel bankacılık hizmetleri Katılım bankalar için de önemli bir ödeme aracı niteliğindedir. Kartlar değişik açılardan sınıflandırılmaktadır: Teknik özellik ve ödeme aracı niteliği sınıflandırmada odak noktayı belirler. Buna göre; ATM ve Kredi Kartları olarak sınıflandırılabilir.

ATM Kartı Uygulaması;

¹²⁴ http://www.albarakaturk.com.tr/KRMSL/?P=GNK_AK (Erişim Tarihi:15.07.2008)

ATM kartı ile mal ve hizmet alımı durumunda satın alınan şeyin bedeli, hamilin hesabından hemen alınıp işyerinin hesabına nakledildiğinden bu bir nakit çekimi kabul edilir. Bahsedilen hizmetler ve karşılığında alınan bedelin meşru olduğu konusunda genel kanaat olduğundan, ATM kartını Katılım bankalar da aynen uygularlar. Bankalar bu özelliğe ek olarak, hesabında parası olmamasına rağmen, ATM kartıyla hamile nakdi kredi çekme imkânı da verirler. Bu hizmet karşılığında nakit avans komisyonu veya nakdin miktar ve süresiyle orantılı faiz alırlar. Nakdi kredi karşılığında alınan komisyon ve faiz İslam hukukunda meşru kabul edilmediğinden, Katılım bankalar ATM kartıyla bu tür hizmetleri sunamazlar.

Kredi Kartı Uygulaması;

Kredi kartını ATM kartından ayıran en önemli özellik alışverişlerde nakdi kredi imkânı sağlamasıdır. ATM kartında satın alınan mal veya hizmetin bedeli hamilin hesabındaki mevcut paradan hemen kesilirken kredi kartında -bankaya göre değişmekle birlikte- yaklaşık 30 gün sonra kesilmektedir. Borcun tamamı ödendiğinde her hangi bir faiz talep edilmediğinden kart hamili bir aylık faizsiz kredi kullanmış olmaktadır. Kredi kartı hizmeti karşılığında bankalar üye işyerinden komisyon, yada kart çekimi yapılan işyerinin hesabında kredi kartıyla yapılan işlem tutarının belli bir süre tutulur. Böylece kredi kartı, hem kart hamilleri hem de bankalar açısından ATM kartına göre daha kullanışlıdır. Katılım bankaları hem müşterilerinin kredi kartı taleplerini karşılamak hem de üye işyeri komisyonu gelirinden yararlanmak için kredi kartı çıkarmaya başlamıştır. Ancak borcun taksitlendirilmesi karşılığı alınan fazlalık faiz olduğundan başlangıçta Katılım bankalar bu yöntemi uygulamayıp, kredi kartı borcunun hesap kesim tarihinde tümüyle, ödenmesi yöntemini tercih etmiştir.

Katılım Bankaları Taksitlendirmeyi faiz karşılığı yapmaları kuruluş ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Bedelsiz yaptıkları takdirde ise -paranın değer kaybetmesi ve kullanımından mahrum kalınması gibi iktisadi nedenlerle zarar ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple vaktinde ödenmeyen borçlar gecikme gününde katılım bankasının katılım hesaplarına dağıttığı kar payı esas alınarak gecikme karı alınmaktadır. Bu kar hesaplaması normal bankalardaki gibi alışverişin yapıldığı tarihten değil hesap kesim tarihinden itibaren alınmakta ve geçen süre içinde o gündeki bankanın dağıttığı kar oranları üzerinden hesaplanmaktadır.

3. BÖLÜM

KATILIM BANKALARINDAKİ FİNANSAL RİSKLER

3.1 Risk Tanımı

Risk belirli bir zaman aralığında belirli bir hedefe ulaşamama ve dolayısıyla zarara uğrama olasılığıdır. Riskin en belirgin özelliği tam ve net olarak bilinmemesi, zamanla değişkenlik göstermesi olumsuz sonuçlar doğurabilir olması ve yönetilebilir nitelikte bulunmasıdır.¹²⁵

Risk, gelecekteki sonuçların kesinlikle bilinmeyeceği varsayıldığında, bir sonucun (getiri veya nakit akımlarının) belirsizlik derecesi olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla risk bir olayın veya olaylar setinin ortaya çıkma olasılığıdır. Risk gerçekleşmesi en muhtemel sonuç ile gerçekleşen fiili sonuç arasındaki sapma iken, belirsizlik elde edilecek olası sonuçların dağılımıdır. Dağılım ne kadar geniş ise belirsizlik o kadar fazla demektir¹²⁶.

Bu tanımları daraltarak sadece bankacılık sektörü için bakarsak risk, bir bankanın nakit akımlarındaki inişler -çıkışlar ya da standart sapma olarak tanımlanabilir Kavramın tanımı çoğaltılsa da genelde tanımlar bu tanım çevresinde yoğunlaşmaktadır.¹²⁷

BDDK ‘nın düzenlendiği ‘Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik’ ise riski, bir işleme ilişkin parasal kaybın ortaya çıkması veya giderin ya da

¹²⁵ Şenol, BABUŞÇU, *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, Akademi Yayıncılık, Ankara, 2005,s,12

¹²⁶ Ziya Tunç ALOĞLU; *Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler Ve Bankacılık Krizler Üzerindeki Etkileri*, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi Mart 2005,S,21

¹²⁷ Osman, ÖZÇELİK, *Bankacılıkta Risk Analizi Yönetimi Ve Riskten Korunma*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi,2006 S,8

zararın vuku bulması nedeniyle ekonomik faydanın azalması ihtimali’’¹²⁸ olarak tanımlanmaktadır.

Bankacılık sektöründe riskleri ortaya çıkaran nedenler; 1) Rekabet 2) Kredi portföy gereksinimleri 3) Daralan kar marjları 4) Kanuni düzenleme gereksinimleri 5) Döviz kuru, faiz oranı ve hisse senedi değişkenliği 6) likidite pozisyonlarındaki uyumsuzluklar 5) Şeffaflık 8) Teknolojik ilerlemeler 9) Finansal piyasaların Küreselleşmesi olarak belirtilebilir.

3.2 Bankacılıkta Risk Çeşitleri

Bankalar faaliyetleri sonucunda üstlendiği riskler;

- ✓ Kredi Riski
- ✓ Ülke Riski
- ✓ Piyasa Riski
 - Döviz Kuru Riski
 - Faiz Oranı riski
 - Likidite Riski
- ✓ Operasyonel Risk
- ✓ Sermaye Yetersizliği

Katılım bankaları kredi riski, ülke riski, operasyonel risk, sermaye yetersizliği ve likidite riskini faaliyetleri gereği ticari bankalar gibi üstlenirler. Katılım bankaları faizsiz bankacılık esasına göre çalıştıklarından faiz oranı riskini üstlenmezler. Katılım bankaları Döviz kuru riskini ise kısmen üstlenmektedir.

3.2.1 Kredi Riski

Kredi riski kredi verenin borcun ödenmemesi veya geç ödenmesi sonucu zararlar karşılama olasılığıdır. Kredi riski için borç ödemesindeki belirsizlik de diyebiliriz. Finansal kurumun kullandığı kredinin satın aldığı menkul kıymetin veya herhangi bir şekilde verdiği paranın

¹²⁸ BDDK, Yönetmelik 2001 Bankaların iç Denetimi ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, 8.2.2001 Tarih, 24312 Sayılı Resmi Gazete

geri dönüşünün kısmen yada tamamen olmaması durumudur.¹²⁹ Anapara kayıplarının yanısıra kredi riski oluşturan diğer unsurlar da bulunmaktadır. Bu unsurlar;

- Tahakkuk etmiş ancak tahsil edilememiş kar payı,
- Borçla ilgili dokümantasyon, analiz yeniden yapılandırma, mülkiyet değişikliği ve satış gibi işlemlerle ilgili yönetim giderleri ve diğer giderler,
- Yasal prosedürün takip maliyetleri,

Bankalar kredi riskini değerlendirirken aşağıdaki aşamalara dikkat eder. **Karakter:** Kredi talep eden kişinin borcunu geri ödemesi konusunda istekli olması anlamında kullanılmaktadır. **Kapasite:** Kredi talep eden kişi ya da kuruluşun talep ettiği krediyi geri ödeyebilme gücünü gösterir. Şirketler için finansal tablo analizi yapılarak hesaplanabilir. Ayrıca yönetim kalitesi ve deneyimine bakılır. **Kapital:** Kredi talep eden kişi ya da kuruluşun sermaye yapısını belirler. **Teminat:** Talep edilen kredinin güvencesini oluşturur. Teminata nakde dönüştürebilme yeteneği önemlidir. **Koşullar:** Krediyi talep eden firmanın faaliyette bulunduğu dönemdeki ülkenin sahip olduğu ekonomik koşullar ile firmanın faaliyette bulunduğu sektörün sahip durumunu belirlemek.¹³⁰

Katılım bankaları faaliyetleri gereği fon toplamının yanısıra kıymet karşılığı borçlar verirler. Borç verme işleminde verilen borcun anaparasının veya kar payının ödenmemesi banka için risk olarak karşımıza çıkmaktadır. Kredi riski katılım bankaları açısından hayati önem taşımaktadır. Çünkü katılım bankaları topladıkları fonların ortalama %90'nını kredi olarak değerlendirmektedir. Katılım bankaları fon kullanırken gerçek ekonomik faaliyetlerin finansmanı amaçlarlar. Bu amaçla krediyi, kredi kullanan firma yerine mal

¹²⁹ Şenol. BABUŞCU, *Basel II Bankalar ve Şirketler Üzerine Etkileri*, Asya Katılım Bankası A.Ş. İnsan Kaynakları Müdürlüğü Eğitimi, 2007

¹³⁰ Zeki BEKTAŞ, *Bankacılık Sisteminde Risk Yönetim Ve Basel II Kriterleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Master Tezi, Ankara, 2006 S, 21

tedarik edilen satıcılara ödenmesi nedeniyle verilış amacı dışında, riskli, spekülâtif ve verimsiz işlerde kullanımının önüne geçilmektedir.¹³¹

Katılım bankaları için kredi riskinin önemi;

- Ekonomide zaman zaman resesyon olmakla birlikte son yıllardaki ekonomik resesyonlarda iflasların artması,
- Dünyanın Globalleşme ve ekonomik durgunluk sonucu firmalar rekabet edemeyecek duruma düşerek firmaların iflas etmesi,¹³²
- Bankacılık sektöründe rekabetin artması ile kar oranlarının azalması, düşük kredi derecesine sahip firmaların kredi alması,
- Kredi işlemlerinde bir başka unsur da teminattır. Son yıllarda kredi işlemlerinde teminat değerlerinin düşmesi,

Mali Tahlil İstihbarat Müdürlüğü, Risk İzleme Müdürlüğü, Risk Yönetim Başkanlığı Ve Sorunlu Krediler Müdürlüğü¹³³ birimleri kredi riskini minimum düzeye indirmek için katılım bankaları bünyelerinde kurulmuştur. Katım bankaları bünyelerinde kurulan bu birimler verilen kredilerin gerçek işlem (reel işlem) olup olmadığının kontrolü ve kredili müşterilerin takibini yaparlar. Olumsuz durumlarda kredi verilmemektedir. Eğer kredi ilişkisine girilmişse kredinin tasfiyesine başlanmaktadır.

¹³¹ Tamer Selçuk DURMAN, *Katılım Bankaları Ve Basel II*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Uluslararası Finans Arenası, İstanbul, 08 Kasım 2006

¹³² Ayşe KALKAN, *Bankacılıkta Risk Yönetimi Ve Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2007, s.6

¹³³ www.bankasya.com.tr/hakkimizda/genel_mudurluk_birimleri.jsp (Erişim Tarihi: 10.08.2008)

3.2.2 Ülke Riski

Ülke riski genel olarak uluslar arası kredi işlemlerinde, kredi alan kişi ya da kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik sosyal politik yapısı nedeniyle yükümlüğünü tamamen ya da kısmen yerine getirememesi riskidir. Ülke riski bir ülkedeki ekonomik risk, politik risk ve düzenleme riskinin bileşiminden oluşmaktadır.¹³⁴ Ücret düzeyi, enflasyon, ekonomik büyüme ve resesyon gibi ekonomik değişkenler ekonomik riske neden olmaktadır. Savaşlar, politik krizler, moratoryum, kamulaştırma, seçimler, gümrük kısıtları gibi etkenler de politik riske etki etmektedir. Bunların yanısıra para ve sermaye piyasalarındaki düzenlemeler sonucu oluşabilecek düzenleme riski ile ülke riski oluşmaktadır.

Ülke riski çeşitli şekillerde meydana çıkabilir:

- Merkez Bankası veya kamu bankaları gibi kamu kuruluşlarının ülkenin borçlarının yapılandırılmasında ortaya çıkabilecek ve kamusal risk olarak da adlandırabileceğimiz riskler,
- Ekonomik koşullarda bozulmalar,
- Ülkenin yerel para biriminin diğer ülke paraları karşısında değer yitirmesi veya diğer ülke paraları karşısında istikrarlı olmaması,
- Yasal kısıtlamalar veya yerel paranın konvertibl olmaması nedeniyle ülkeden fon transferinin mümkün olmaması (Konvertibilite ve fon transfer riskleri ülke riskinin en yaygın çeşididir),
- Elinde kıymet bulunduranlar için büyük kayıplara neden olan bir piyasa krizi olarak sıralanabilir.

3.2.3 Piyasa Riski

Bankacılıkta piyasa riski finansal kıymetlerin piyasa fiyatlarındaki hareketlerden dolayı zararlarla karşılaşma riski olarak da tanımlanabilir. Buna göre piyasa riski iki çeşit risk ile bağlantılıdır. Finansal kıymetlerin piyasa fiyatlarındaki değişiklikler faiz oranı değişiklikleri

¹³⁴ Ziya Tunç ALOĞLU; a.g.e. TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi Mart 2005,s,40

veya döviz kuru değışikliklerinden meydana gelmektedir. Yani piyasa riskini tetikleyen etken olarak faiz oranı riski ve döviz kuru riskini gösterebiliriz.¹³⁵

Bankacılık sektöründe kıymetlerin vadeleri uzadıkça volatilité artmaktadır. Bu nedenle uzun vadeli kıymetlerin kısa vadeli kıymetlere göre piyasa riskine maruz kalma ihtimalleri daha yüksektir. Kıymetlerin işlem hacimlerinin de piyasa riskine etki ettiğini de göz önünde bulundurursak piyasa riski ile likidite riskinin birbiriyle ilişkili olduğunu görebiliriz.

Sonuç olarak piyasa riski genel olarak döviz kuru riski, faiz oranı ve likidite riskinden oluşur.

3.2.3.1 Döviz Kuru Riski

Bankaların döviz işlemleri sonucu zarar etme ihtimali ile karşı karşıya kaldığı riske döviz kuru riski denilmektedir. Döviz kuru riski kurlarda meydana gelen değışiklikler sonucu oluşabilecek zararlar olarak nitelendirilebilir.¹³⁶

Döviz kuru riski ülke parasının diğer yabancı paralar karşısında değeri yitirmesi veya kurumun döviz pozisyonunda mevcut yabancı paraların birbirleri arasındaki değeri (parite) meydana gelen değışimler sonucunda uğrılacak zarar olarak tanımlanabilir.

Döviz kuru riskini etkileyen faktörler; ülke parasının niteliğı, ülkede uygulanan döviz kuru sisteminin niteliğı, döviz piyasasındaki karar verici organların döviz kurunu etkileyebilme güçleri, ülkenin ödemeler dengesi, ülkenin ihracat ve ithalat gerçekleştirdiğı ülkelerin durumu ve uluslararası döviz piyasalarında döviz kuru hareketleri olarak

¹³⁵ Ayşe KALKAN, a.g.e. Bursa ,2007,s,7,

¹³⁶ Ramazan KÜÇÜKBIÇAKÇI; *Banka Yeniden Yapılandırma Programları Ve Ekonomik Sonuçları*, Uzmanlık Yeterlilik Tezi TCMB Ağustos 2004,s,7

belirtilebilir.¹³⁷ Kurlardaki değişiklikler ve kur riski bankayı sıkıntıya sokabilecek řu gelişmelere neden olabilir.¹³⁸

- Nakit akışının azalması,
- Nakit harcamaların artışı,
- Kârın azalması,
- Yabancı aktiflerin deęerlerinde azalma,
- Yabancı pasiflerin değerlerinde artış,
- Yerel ve yabancı piyasalardaki rekabetçi durumun zarar görmesi

Katılım bankaları bankacılık sektörü içerisinde bazı faaliyetleri gereği kur riski ile karşılaşmaktadırlar. Katılım bankalarının kur riski ile karşılaştıkları durumlar;

—**Döviz piyasasında döviz alım-satımı;** mevduat ve katılım bankalarının bankalar arası ve serbest piyasada döviz alım satımı sonucu karşılaşacakları risklerdir. Katılım bankaları döviz alım satımları faaliyetleri sonucunda döviz riskiyle karşılaşır.

— **İthalat ihracat işlemleri sonucu yabancı para cinsleri üzerinden yapılan işlemler;** Katılım bankaları bu tür işlemler sonucunda da döviz riskine maruz kalırlar. Yabancı para cinsleri üzerinden açılan akreditifler ve kabul aval kredileri örnek verilebilir.

Bankacılık faaliyetleri gereği mevduat bankalarının üstlenip Katılım bankalarının üstlenmedikleri durumlar;

Yabancı dövizler üzerinden mevduat kabulü veya kredi kullandırılması; bankalar mevduat toplama ve kredi verme işlemlerini farklı para cinsleri üzerinden yapmaları halinde kur riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Türkiye'deki bankalar için döviz mevduat toplayıp YTL üzerinden kredi vermek; ya da YTL üzerinden mevduat toplayıp döviz üzerinden kredi vermek bankaları kur riski ile karşılaştıracaktır. 2001'deki bankacılık krizinde

¹³⁷ Aykut Tahsin NAZLI, Döviz Kuru Riski Yönetim Tekniklerinin Türkiye’de Uygulanabilirliği Ve Uygulayıcıların Eğitiminin Önemi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s,40

¹³⁸ Osman, ÖZÇELİK, a.g.e Edirne, 2006 s,19

hükümetin sabit kur politikası izlemesi sonucu bankalar döviz mevduat toplayıp TL üzerinden kredi vererek açık pozisyonlarını artırmıştır. Ancak kredi kullanımının artması ithalat ile cari açığı artırarak döviz rezervlerinin azalmasına yol açmıştır. Sabit kur politikasının sürdürülemez hale gelmesi sonrasında hükümetin dalgalı kur politikasına geçmesi döviz kurlarında büyük bir artışa neden olmuştur.¹³⁹ Bankalar da dövizdeki açık pozisyonları nedeniyle büyük zararlarla karşılaşmış ve bu durum birçok bankanın iflası ile sonuçlanmıştır

Katılım bankaları topladıkları fonlar ile vadelerine ve döviz cinsine göre havuzlar oluştururlar. Katılım bankaları topladıkları fonlarla oluşturulan havuzlardan YTL mevduattan YTL kredi, döviz mevduatından döviz kredisi kullandırırılar.¹⁴⁰ Bu nedenle katılım bankaları bu açıdan döviz riskine maruz kalmazlar. Ayrıca katılım bankaları topladıkları mevduata herhangi bir getiri garantisi vermediği için maliyetleri kriz anlarında kendi durumlarına göre belirleyebilir.

3.2.3.2 Faiz Oranı Riski

Bankacılıkta piyasa faiz oranlarının değişmesi banka için risk oluşturmaktadır. Faiz oranı riski, bankacılıkta faize duyarlı varlıklarının borçların ve bilanço dışı kalemlerin vade ve hacimlerindeki faiz oranı uyumsuzluğundan meydana gelmektedir. Faiz oranı riskine faiz geliri kazandıran aktiflerin gelirlerinin düşmesi veya faiz gideri oluşturan pasiflerin giderlerinin artması ile net faiz gelirinin azalması da denebilir. Bir başka deyişle borç alan veya veren her kişi veya kuruluş faiz oranı riskine maruz kalma ihtimaline sahip olur. Faiz oranlarındaki volatilité bankanın değerini ve kârlılığını fazlasıyla etkileyebilmektedir. Örneğin faiz oranlarının artması bankanın sahip olduğu aktiflerin (bono/tahvil...) ve böylece bankanın piyasa değerinin düşmesine neden olmaktadır.¹⁴¹

¹³⁹ Murat, BEŞİNCİ, *Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II' ye Uyum Süreci*, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, sayı 20, 2004

¹⁴⁰ http://www.tkbb.org.tr/turkce/duyurular/iktisat_kongresi/Ek_4_özel_finans_kurumlar.pdf
(Erişim Tarihi: 23.08.2008)

¹⁴¹ Mehmet, BOLAK, *Risk ve Yönetimi*, Birsan Yayınevi, İstanbul, 2004, s.32

Katılım bankaları faizsiz bankacılık esasına göre çalıştıklarından faiz oranı riskini üstlenmezler. Katılım bankaları faize dayalı finansal enstrümanlara yatırım yapmadıkları, mevduata garanti bir getiri vaad etmedikleri için faiz riskine maruz kalmazlar

3.2.3.3 Likidite Riski

Likiditeyi tanımlamak gerekirse bu kavramı paraya yakınlık şeklinde ifade edebiliriz. Likidite riski, bankanın normal operasyonları likit varlıklarının yetersiz oluşu yani bankanın yükümlülüklerini vadesinde karşılamasında yeterli likiditeye sahip olmama riskidir¹⁴². Likidite riskinde katılım bankası, mevduat çıkışları ve kredi taleplerini karşılayabilecek parayı bulmakta zorluk çekmektedir. Burada problem likit varlıkların yetersizliği veya bankanın piyasadan nakit toplayamamasıdır. Bankanın beklenen tahsilâtlarında gecikmeler, olağanüstü çekilişler, kredi vadesinin pasiflerin vadesinden daha uzun olması nedeniyle yeni kredi tahsislerini karşılayacak kadar yeni mevduat gelmemesinden doğan riskler bu gruba girer.¹⁴³ Likidite riski piyasa riskinden dolayı oluşabilecek likidite sıkıntısının yanısıra aktiflerin özelliklerinden de kaynaklanabilir. Piyasadan dolayı kaynaklanan riskte her aktif likidite riskinden etkilenip likiditelerini yitirirken piyasadaki riskin dışında her aktif için ayrı likiditeleri bulunmaktadır. Bankalar kısa vadeli nakit taleplerini karşılamak amacıyla ellerinde kısa vadeli aktifler bulundururlar. Bu aktiflerin likiditeleri yüksek olduğundan kolayca ve az zarar ile nakde dönebilir ve nakit ihtiyaçları karşılanabilir çünkü uzun vadeli aktifler kolayca nakde dönemezler ve likiditeye dönmelerinde piyasada fazla oynaklığa sahip olmaları nedeniyle bu işlem esnasında fazla kayba uğrarlar.

Likidite bir banka için en önemli olgudur. Banka mudileri mevduatlarını bankadan istedikleri zaman çekme güvencesi ile bankaya yatırır. Mudilerin paralarını spekülasyonla aynı anda çekmek istemeleri durumunda banka likiditesini kaybederek iflasa bile gidebilir. Bu nedenle banka, sahip oldukları pasiflerin vadesinden önce çekilebilmeleri ihtimallerini göz

¹⁴² İrem TURŞUCU, *Bankacılıkta Risk Yönetimi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s,72

¹⁴³ Zeki BEKTAŞ, a.g.e, Ankara,2006 S,25

önünde tutmalıdır ve elde ettiği pasiflerin likiditeye dönme kolaylığı ve piyasadaki işlem hacmine önem vermelidir. Likiditeye dönmeye dikkat edilecek bir nokta da karşılaşılabilecek kayıptır. Bir kıymet likiditeye çevrilebilir ancak bu işlem esnasında çok fazla iskontoya tabi ise bu istenilen bir durum değildir ve banka gerektiğinde likiditeye çevirmede tereddüt edecektir. Bir kıymetin piyasada hacmi fazla, likiditeye dönmesi kolay ve iskonto oranı az ise rağbet gören bir kıymet olacaktır. Aksi halde ise kıymet pek rağbet görmeyecektir. Ancak burada kârlılık veya getiri ile likidite arasında zıt bir ilişki bulunmaktadır. Likit kıymetlerin getirilen az iken likit olmayan kıymetlerin getirilen fazladır. Burada banka bir karar vermeli, likidite talebi ile beklenen veya tahmin edilen kârlılık veya getirisini dengeleyerek bir portföy oluşturmalı yani risk, getiri ve likidite kararlarına göre getirisini ve likiditesini belirlemelidir.¹⁴⁴

Katılım bankalarında likidite riski toplanan fonlardan kullandırılan kredilerin vadeleri ile uyumlu olmasına bağlıdır. Katılım bankaları likidite riskini düşürmek için mevduat vadeleriyle uyumlu kredi verirler.

Katılım Bankaları, kısa vadeli fonları kısa vadeli ekonomik faaliyetlerin finansmanında kullanmakta ve bilançonun aktif ve pasifi arasında vade uyumu sağlamakta, böylece likidite riskini minimize etmektedir. Uzun vadeli yatırım kredileri için taleplerini kendi bünyelerinde bulunan finansal kiralama enstrümanı ile karşılamakta ve böylece bütün toplanan fonlarla kullandırılan krediler arasında vade uyumu sağlanmaktadır. Bu durum likidite riskini önlediği gibi firmaların, kullandıkları kredilerin taksitlerini faaliyetlerinden elde ettikleri fonlarla ve nakit akısına uygun olarak ödemelerine imkân vermektedir. Finansal piyasaları derinleştiren ve finansal risklere karşı daha sağlam hale getiren bu tür çalışma yöntemleri sayesinde Katılım Bankalarının ekonomiye katkılarını arttırmaktadır.¹⁴⁵

¹⁴⁴ İrem TURŞUCU, a.g.e, Ankara, 2006, s.72

¹⁴⁵ Tamer Selçuk DURMAN, a.g.e. Uluslararası Finans Arenası, İstanbul, 08 Kasım 2006

3.2.4 Operasyonel Risk

Operasyonel risk yönetimin kararları doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Yönetimin yanlış kararları sonucu bankanın zarar etmesi, sermayesinin azalması ihtimaline operasyonel risk denilmektedir.

Operasyonel risk tanımının kapsamı biraz genişletildiğinde ise bu risk yetersiz veya başarısız iç süreçler, çalışanlar, sistemler veya dış olaylardan kaynaklanan doğrudan veya dolaylı zarar olarak nitelendirilebilir¹⁴⁶. Operasyonel risk diğer bir görüşe göre bir katılım bankasının maliyetlerinin gelirlerini aşan bir biçimde faaliyette bulunması ve bu nedenle özkaynaklarını yitirmesi veya bunda ciddi miktarda azalma yaşanması anlamına gelmektedir. Bankaların ödeme sisteminde yeterli kontrolün olmaması ya da bilgisayar teknolojisinin yarattığı olanaklar nedeniyle mudileri tarafından dolandırılması bir tür operasyonel risktir. Günümüz ATM, EFT, on-line sistemlerinin teknoloji yoğun yapısı ile bankaların çok sayıda ülkede faaliyette bulunması bu riski son derece önemli bir risk haline getirmiştir.

Bu riski ortadan kaldırmak için kurum içi eğitimler vererek çalışanların banka içindeki sistem ve işleyişi hakkında bilgilendirmek. Bankacılık hakkında çeşitli eğitimler düzenleyerek bilgi düzeylerini artırarak operasyonel riski en düşük düzeye indirilmesi amaçlanır. Ayrıca bankanın sahip olduğu sistem donanımı ve bilgi teknolojileri sürekli olarak çağın gereklerine uygun olarak iyileştirerek ve geliştirerek operasyonel riski minimize etmek amaçlanır.

Operasyonel risk genel olarak 3 ana nedenden kaynaklanabilir:¹⁴⁷

- Çalışanlar
- Süreçler
- Teknik Nedenler ve Bilgi Teknolojileri

¹⁴⁶ Murat, MAZİBAS, *Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Risk Verilerine ilişkin Bir Değerlendirme*, BDDK Araştırma Raporları, 2005

¹⁴⁷ Basel Bankacılık Denetleme Komitesi; *Operasyonel Risklerin Yönetim ve Denetimi için Sağlam Uygulamalar*, Çeviri. Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi, 2003,sayı 46.

3.2.4.1 Çalışanlar

Bir firma veya bankada çalışanlardan kaynaklanan riskler, banka yönetimi veya personel yetersizliğinden, ihmal ve görevi kötüye kullanmadan kaynaklanan zararları kapsamaktadır.¹⁴⁸ Bir banka için yönetimin limit aşımı ile veya yetersiz teminatla kredilendirme işlemi yapması, ürün ve hizmet tanıtımındaki yetersizlik operasyonel riske neden olabilir. Personelin bilgi ve tecrübe eksikliği, motivasyonun düşük olması, fazla iş yükü gibi nedenler de bu riskin oluşumuna yol açabilir Tüm bunların yanı sıra personelin iyi niyet sınırları dışına çıkarak yolsuzluk, hırsızlık, sahtekârlık, emre riayet etmeme, kurallara uygun davranmama gibi hareketlerde bulunması da operasyonel riski teşkil edebilir.¹⁴⁹ Operasyonel riskin ilk kaynağı olan insan için tecrübe eksikliği, zimmet, devam eden sisteme ayak uyduramama gibi hatalar örnek olarak gösterilebilir.

3.2.4.2 Süreçler

Burada katılım bankasının işleyişinde meydana gelebilecek yanlışlıklar, aksamalar ve gecikmeler nedeniyle ortaya çıkabilecek riskler olmaktadır. Operasyonel riski oluşturan süreçler;¹⁵⁰

- Bilginin işlenmesinde yetersiz prosedürler,
- Organizasyonel hatalar,
- Raporlama, görüntüleme ve karar verme için yetersiz prosedür ve kontroller,
- Risk teftişi ve limit aşımı: risk görüntülemeye yönetim hataları,
- İşlemlerin süreçlerinin kaydedilmesindeki hatalar,
- Risk ölçümlerinde veya bilgi sistemlerindeki teknik hatalar ve denetim hataları

¹⁴⁸ Ayşe KALKAN, a.g.e, Bursa,2007,s,11

¹⁴⁹ Ziya Tunç ALOĞLU; a.g.e. Mart 2005,s,32

¹⁵⁰ Kürşat, TUNCEL, *Risk Sermayesi Finansman Modeli, Dünya Uygulamalarının Analizi ve Türkiye için Özgün Bir Model Önerisi*, Ankara, 2000,s,45

3.2.4.3 Teknik Nedenler ve Bilgi Teknolojileri

Teknik nedenler olarak da bilgisayar ve iletişim sistemlerindeki teknik sorunlar ve aksamalar gösterilebilir Teknik riskler, model hatalarıyla ilgili olarak risk ölçümünde yeterli araçların yokluğudur.¹⁵¹

Bilgi teknolojileri için ise virüs problemleri ile eski ve yetersiz sistemlerden doğan riskler örnek olarak verilebilir. Bilgi teknolojileri için ise sistem çökmesi ve bilgi sistemlerindeki hatalar örnek olarak gösterilebilir.

3.2.5 Sermaye Yetersizliği

Bankacılıkta karşılaşılan başka bir risk çeşidi de sermaye riskidir. Bir başka deyimle sermaye yetersizliğidir. Bu alanda sermaye ve risk birbiri ile çok ilişkili olan iki kavramdır. Kavram olarak sermayeyi tanımlayacak olursak sermaye, bankacılıkta bir banka için sahipleri tarafından "faaliyetlerine devamı için bulunulan katkıdır" diyebiliriz. Bu riski, "bankanın mevcut faaliyetlerine devam edebilmek için sahip olması gereken sermayeyi bulundurup bulundurmama seçimi sonrasında oluşabilecek risk" olarak tanımlayabiliriz.¹⁵²

Bankacılıkta sermaye, bankanın operasyonel ve öngörülemeyen zararlarına karşılık iflas riskini azaltan bir unsurdur. Buna göre sermaye, iflas durumunda mevduatın bir sigortası olarak görülmektedir.¹⁵³ Bankacılıkta sermayenin önemli olmasının iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi banka aktiflerinin faiz oranlarına duyarlı ve değişken bir yapıya sahip olmasıdır. İkincisi ise bankaların kaynak olarak kısa vadeli değişken borçları kullanmasıdır. Piyasalardaki değişimler sonucu bankalar finansal sorunlar yaşayabilmektedir. Bir banka için nakit girişi, nakit çıkışından fazla olduğu sürece sorun

¹⁵¹ Osman, ÖZÇELİK, a.g.e. Edirne, 2006 s,25

¹⁵² Pelin, ÇELİK, Bankaların Risk Derecelendirilmesi, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Kasım 2004

¹⁵³ Evrim, MANDACI, *Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Asmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, 2003

yoktur. Ancak bu, her zaman bu şekilde gerçekleşmez. Bu nedenle sermaye bir tampon görevi görür ve giriş, çıkışları dengeler. Bu aşamada sermayenin önemi öne çıkmaktadır. Sermayenin bu kritik önemi ile birlikte bir nokta daha öne çıkmaktadır. Bir banka sermayesi için önemli olan nokta muhasebe kayıtlarının yerine piyasa değerlerinin alınmasının gerekliliğidir. Bankadan nakit çıkışları, bankaya nakit girişlerinden fazla olduğunda veya banka operasyonel zararlar karşılaştığında bankanın faaliyetlerine devam edebilmesi için likiditeye sahip olması gerekir. Bunun gibi olağandışı durumlarda, banka kısa vadeli borçlara dayalı varlıklarla faaliyetlerini sürdürdüğünden sermayesinin defter değeri değil piyasa değeri göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü bu aktifler likidite sağlamada kullanıldığında bir miktar iskonto uğrarlar.¹⁵⁴

Bir banka sermaye açısından güçlendikçe ve finansal piyasalara ulaşımı kolaylaştıkça operasyonel veya olağandışı zararlar nedeniyle likidite sorunu yaşama ihtimali azalmaktadır. Bu nedenle yetkili merciler tarafından diğer bankalara göre yasal sınırlamalar azaltılmakta ve hem yasal hem finansal açıdan yeni faaliyetlere girmeleri kolaylaşmaktadır.

Türkiye'deki katılım bankaları topladıkları mevduatların %90'lara varan kısmını kredi olarak kullandırdıklarından sermaye yapılarının çok güçlü olması gerekmektedir. Bu nedenle, gerekli sermaye miktarına ulaşabilmek için aşağıdaki yollara başvurmaktadırlar.

- a. Sermaye artırımı
- b. Birleşme
- c. Bankanın satılması
- d. Hakla açılmak

a) Sermaye artırımı: Katılım bankasının esas sermayesine karşılık olan hisse senetlerinin bedelleri ödendikten sonra genel kurul kararı ile yeni hisse senedi çıkarılarak şirket sermayesinin artırılmasıdır. Sermaye artırımı bedelli sermaye artırımı ve bedelsiz sermaye artırımı olarak iki şekilde yapılabilir. Bankanın kendi iç kaynakları karşılığı çıkardıkları hisse senetlerini bir bedel almaksızın dağıtarak gerçekleştirdiği sermaye artırımı bedelsiz sermaye

¹⁵⁴ Ramazan, KÜÇÜKBIÇAKÇI, a.g.e, 2004,s,34

artırımı olarak tanımlanır. Bedelli sermaye artırımı ise artırım karşılığında çıkardıkları hisse senetlerini ortaklara nominal değerinden veya daha yüksek bir fiyattan satmak suretiyle gerçekleşen artırımdır.¹⁵⁵ Örnek olarak Asya Katılım Banaksı A.Ş. 18.01.2008 tarihli genel kurul kararı ile 300 Milyon YTL olan sermayesini 900 Milyon YTL çıkarılmasına, artırılan 600 Milyon YTL sermayenin 300 Milyon YTL' sini bedelli kalan 300 Milyon YTL' sini ise bedelsiz karşılanmasına karar verilmiştir.

b) Birleşme: Katılım Bankaların sermaye yapılarını güçlendirmek için bir başka yoldur. Sermaye yapısı güçlendirmek için katılım bankacılığı sektöründe faaliyet gösteren iki veya daha fazla katılım bankasının aynı çatı altında birleşmesidir. Örnek olarak Faisal Finans Kurumu A.Ş. önce yerli bir grup(Ülker grubu) tarafından satın alınarak Family Finans Kurumu A.Ş. olarak isim değiştirmiş sonra Anadolu Finans Kurumu A.Ş. tarafından 19.08.2005 tarihinde birleşme amacıyla Anadolu Family Finans Kurumu A.Ş. olmuştur. 30.12.2005 tarihinde Türkiye Finans Kurumu A.Ş. olarak isim değiştirmiştir.

c) Bankanın satılması: Faaliyetleri için yeterli sermayesi bulunmayan katılım bankasının kısmen veya tamamen satılmasındır. Örnek olarak 2008 yılında Türkiye Finans Kurumu A.Ş.'nin %60'lık kısmı yabancı sermaye tarafından satın alınmıştır.¹⁵⁶

d) Hakla açılmak: Hisse senedi çıkarmak diğer bir dış kaynaklı sermayedir. Katılım bankasının ihtiyacı olan sermayeyi halka arz yoluyla temin edilemeye çalışılmasıdır. Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının tamamı bu yola başvurarak sermaye ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır.¹⁵⁷

Ayrıca katılım bankaları gelecekte de sermaye sorunu çekmemek için sermaye planlaması yapmaktadır. Sermaye planlaması aktif ve pasif yönetimi adı verilen metodun bir parçasıdır.¹⁵⁸ Banka yönetimi, tahmini olarak operasyonel riskler ve diğer risklerin

¹⁵⁵ SÜMER, Ayşe, *Türk Sermaye Piyasası Hukuku ve Seçilmiş Mevzuat*, İstanbul, Alfa yayınları, 2002,s,44

¹⁵⁶ <http://www.turkiyefinans.com.tr/tr/turkiyefinans/tarihce.asp> (Erişim Tarihi: 16.05.2008)

¹⁵⁷ Osman, ÖZÇELİK, a.g.e. Edirne, 2006 s,32

¹⁵⁸ Hasan, ŞAHİN, *Riske Maruz Değer Hesaplama Yöntemleri*, Turhan Kitabevi, Ankara,2004,s,97

hesaplamasını yaparak beklenen aktif ve pasif bileşimini, gelir gider dengesini ve buna göre tahmini sermayeyi hesaplar. Bu işlem sonucunda beklenen risk düzeyine göre beklenen gerekli sermaye miktarının tutturulması amaçlanmaktadır. Bu şekilde gelecek planlamasının yapılması ile mevcut sapmalar da bulunarak sermaye yetersizlikleri saptanabilir ve gerekli önlemlerle sermaye riskinden korununabilir.

3.3 Katılım Bankacılığında Kriz Örneği; İhlâs Finans Krizi

İhlas Finans Kurumu;

13 Şubat 1995 tarihinde 1 Trilyon Türk Lirası ödenmiş sermaye ile kurulan İhlas Finans Kurumu A.Ş. bankacılık faaliyetini 10 Şubat 2001 tarihine kadar sürdürebilmiştir. Hisselerin %90 'ı İhlâs Holding A.Ş.'ye ait olan ve 100 ortağın iştirakiyle kurulan İhlas Finans Kurumu A.Ş. bankacılık faaliyetine 28 Nisan 1995 yılında başlamıştır. Kurum, 1995 yılı içinde Ege Mosan Motorlu Araçlar A.Ş. Bisiklet Jant Sanayi ve Ticaret A.Ş. Bisanlar Bisiklet San. Bisiklet Sanayi A.Ş. İhlâs Motor A.Ş. ve Özel Finans kurumları Vakfı olmak üzere 6 adet kuruluşa da iştirak etmiştir¹⁵⁹. 26 Ekim 1995 tarihinde ise İhlas Holding'in yüzde 8 oranında hissesini Türkiye Diyanet Vakfı'na devretmesi ile de yeni bir ortak daha kazanmıştır. Bununla birlikte, İhlas Holding 'in hisselerinden yüzde 10 payını 12 Mart 1996 tarihinde İslam Kalkınma Bankası'na devretmesiyle, bu banka ile de ortak oldu. Aynı yılın 1-5 Temmuz tarihleri arasında yine İhlas Holding, kurumdaki yüzde 15 hissesini halka arz etti. İhlas Finans, böylece hisseleri İMKB'de işlem gören ilk özel finans kurumu oldu Kurum, 1997 yılında Almanya'nın Frankfurt kentinde temsilcilik açarken, yurt içindeki şube sayısını da 35'e çıkardı. 31 Aralık 1995 tarihinde 257 personele ve 11 şubeye sahipken, 31 Aralık 1999 tarihinde 799 personel ve 35 şube¹⁶⁰ ile sektöründe lider bir konuma ulaşmıştır.

İhlâs Finans Kurumu A.Ş bu büyümesini Kasım 2000 krizine kadar sürdürebilmiştir. Krizden sonra İhlâs Finans Kurumu'nun, 10 Şubat 2001'den itibaren fon toplaması ile gerçek-

¹⁵⁹ <http://www.ihlasfinans.com.tr/tr/ihlasfinans/ssss.asp> (Erişim Tarihi: 12.04.2008)

¹⁶⁰ http://www.bddk.org.tr/turkce/diger_bilgiler/Faaliyet%20Gosteren%20Bankalar.xls
(Erişim Tarihi: 12.04.2008)

tüzel kişilere yeni fon kullandırması yasaklanmıştır. Bu tarihte bankacılık düzenleme ve denetleme kurulu, likidite sorununu çözemeyerek yükümlülüklerini yerine getiremediği, alacaklılarının hukuki takibatları ve hakkında haciz yoluyla takibe ilişkin yargı kararları bulunduğu, faaliyetine devamı cari ve katılma hesabı sahiplerinin hakları bakımından tehlike arz edeceği ve şirket kaynaklarını, yönetim ile denetimini elinde bulunduran ortaklarına “şirketin emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek biçimde” kullandığı gerekçeleriyle İhlas Finans kurumu A.Ş. ‘yi, 4389 sayılı bankalar kanununun 14 üncü maddesinin 3 ve 4 numaralı fıkralarındaki şartların oluştuğunu öne sürerek tasfiye etmiştir. Yasa gereği, kanunda belirtilen koşulların oluşması dolayısıyla özel finans kurumları’nın faaliyet izinleri kaldırıldığında, bu kurumlar tasarruf mevduatı sigorta fonuna devredilmemekte ve genel hükümlere göre tasfiyeye tabi tutulmaktadır. Bu nedenle, “İhlas Finans Kurumu A.Ş. ile kar ve zarara katılma hesabı yâda özel cari hesap şeklinde ilişkiye girmiş olanlar ile diğer alacaklıların alacaklarını genel hükümler çerçevesinde takip etmeleri gerekmektedir. İhlas finans kurumu A.Ş. bu tarihten itibaren her ne adla olursa olsun tasarruf sahiplerinden fon toplayamayacak, gerçek ve tüzel kişilere yeni fon kullandırmayacak, borç ve alacaklarını da genel hükümlere göre tasfiye edecektir.”¹⁶¹ Denilerek İhlâs Finans Kurumu A.Ş.’nin tasfiyesini başlatmıştır.

İhlâs Finansın Tasfiyesine Neden Olan Kriz Döneminde Bankacılık Sektörü Ve Türkiye Ekonomisi; Kasım 2000 de piyasalarda “döviz alımı yönünde” büyük bir hareket başlamıştır. Bunun sonucunda faizler ve kurlar yükselmeye başlamıştır. Bu dönemde Uluslararası Para Fonu’ndan 7,5 milyar USD kredi ile krizin etkisi azaltılmıştır. 19 Şubat 2001’de siyasetteki belirsizlikler ikinci krizin sebebi olmuştur. İki gün sonra İnterbank para piyasasında gecelik faizin %6.200’e kadar çıkması ve ortalama % 4.018 seviyelerinde seyretmesi krizin derinliğini artırmıştır. Bu ikinci dalgada, Merkez bankasının döviz rezervi bir hafta içinde 5,5 milyar USD eridi. Kasım 2000 krizinde döviz karşılığında yaşanan hareket yabancılarla sınırlı iken Şubat 2001 krizinde Türk bankalarının bir önceki krizde, el konulan bankalardan alınan kur riski dersi ile bu harekete katıldığı görüldü. İkinci dalga etkili olmuş, Merkez Bankası bu

¹⁶¹ 4389 sayılı Bankalar Kanunu madde 20 6. fıkrası 10.02.2001 gün 171 sayılı Kararı

yükü kaldıramayarak 21 Şubat tarihinde sabit kur sisteminden dalgalı kur sistemine geçilmiş ve bir hafta içinde kur % 40 yukarıya fırlamıştır. ¹⁶²

Yaşanan bu iki kriz dalgasının ortasında kalan İhlas Finans Kurumu, ilk dalgayı atlatmış gibi gözüke de ikinci dalgayı görecektedir kadar varlığını sürdürememiştir. İki krizde de piyasada çok büyük olumsuzluklar yaşanmış ve birçok bankaya el konulmuştur. İki krizin sonucunda el konulan bankalara bakıldığında temelde iki nokta göze çarpmaktadır. Vade uyumsuzluğu ve yüksek kur riski.

İhlas Finans Kurumu ile el konulan bankaların “bilanço riskleri bağlamında” bir takım farklılıklar vardır. Özellikle Kasım 2000 krizine kadar Devlet İç Borçlanma Senetleri, bankaların portföy sepetlerinde büyük yer teşkil etmekteydi. Bankalar için bu “garanti” devlet kâğıtlarının riski düşük, getirisi ise yüksekti. Bu nedenle bankaların hazine birimleri gözde birimlerdi. Çoğu banka, kredi pazarlamasından ziyade menkul kıymetler cüzdanını zenginleştirmektedir. Oysaki İhlas Finans katılım bankacılığı prensipleri gereği bu tür yatırımlar yapamamaktadır. İhlâs finans kurumunun varlıklarının zorunlu karşılıklar dışında kalan kısmının ne kadarının kredi olarak kullanıldığını görmek için İMKB ‘de yayınlanan son bilançosuna bakmak yeterlidir;

¹⁶² <http://www.hazine.gov.tr/makaleler/yenerayhan> (Erişim Tarihi:12.04.2008)

Tablo 9: İhlâs Finans Kurumu A.Ş. Kapanış Bilânçosu

İHLÂS FİNANS KURUMU A.Ş. 10 ŞUBAT 2001 (Milyon YTL)			
TOPLAM AKTİFLER	809	TOPLAM PASİFLER	809
Kullandırılan Fonlar	759	Mevduat (Cari ve Katılma Hes.)	678
Kısa Vadeli	742	Tasarruf Mevduatı	678
Orta ve Uzun Vadeli	17	Diğer	91,5
Takipteki Alacaklar	0	Özkaynaklar	39,5
Tahsil İmkânı Sınırlı Ve Diğer			
Alacaklar	0	Ödenmiş Sermaye	10
— Brüt Bakiyesi	1,5	Kanuni Yedek Akçeler	1,2
— Ayrılan Özel Karşılıklar	1,5	İhtiyari Yedek Akçeler	13,3
Tahsil İmkânı Şüpheli Ve Diğer Alacaklar	0	Yeniden Değerleme Fonları	20
— Brüt Bakiyesi	4	Zarar	5
— Ayrılan Özel Karşılıklar	4	— Dönem Zararı	5
Zarar Niteliğinde Ve Diğer Alacaklar	0		
— Brüt Bakiyesi	1,5		
— Ayrılan Özel Karşılıklar	1,5		
Diğer	50		

Kaynak: <http://www.imkb.gov.tr/sirketler.htm>

Yukarıdaki tablo, kurumun topladığı fonların büyük bir kısmı ile fon kullandırımı yaptığını ortaya koymaktadır. Döviz havuzlarından döviz, TL havuzlarından ise TL kullandıran bu sebeple kur riskine girmeyen Katılım bankaları, daha önce adı geçtiği üzere devlet kâğıtlarının alımını yapamamaktadır. Katılım bankaları, aktiflerinde büyük yer teşkil eden kullandırdıkları kredilerden dolayı iki önemli riski üzerlerinde taşımaktadırlar. Bunlar kredi riski ve sermaye yeterlilik riski olarak sınıflandırılabilir.

Altı yıla yakın bir süre bankacılık sektöründe yer alan İhlas Finans Kurumunu tasfiye sürecine iten nedenler;

- **Birinci neden likidite sıkıntısı;** Piyasalarda “kriz dönemlerindeki gibi “faiz / kur riskinden kaynaklanan bir kriz yaşandığı zaman piyasalar karışmış ve piyasada ciddi anlamda bir likidite krizi baş göstermiştir.¹⁶³ İhlas Finans Krizinde de bu yaşanmış ve Türk lirası’nın değeri düştükçe, insanlar ellerindeki tasarrufları “spekülasyon saiki ile hareket eden piyasaların yönlendirmesi ile” döviz alım yönünde bir saldırı

¹⁶³ <http://www.hazine.gov.tr/makaleler/yenerayhan> (Erişim Tarihi:12.04.2008)

başlatmışlardır. Hiçbir banka, mevduat müşterileri paralarını talep ettiği zaman bunun hepsini karşılayabilecek durumda değildir. Faiz riskine bulaşmayan Katılım bankaları, faiz ve kur riskinin piyasayı karıştırması neticesinde likidite riskine maruz kalmıştır. Bunun sebebi ise risklerin bulaşıcı özelliğidir.¹⁶⁴ Kredilerinin büyük kısmını kısa vadeli fonlarla karşılayan bankalar ve o tarihteki finans kurumları büyük bir likidite riski içine girmiştir. El konulmayan bankalar bunu “mevduatlar üzerindeki devlet güvencesi ile” kısa sürede atlatmış. Ancak o sırada topladıkları fonlar üzerinde devlet güvencesine sahip olmayan finans kurumları büyük zararlara uğramıştır. Mevduat üzerinde devlet garantisinin olmaması İhlas Finans’ın tasfiye edilmesine neden olmuştur.

- **İkinci neden ortaklara kullandırılan krediler;** İhlas finansın tasfiyesinin başka bir nedeni ise banka yönetimi tarafından firma ortaklarına kullandırılan krediler. 31.12.2000 İhlas Bayilerine, Holding ve grup şirketlerinin 146.8 trilyon TL borçlu, 17.7 trilyon TL’de alacaklı, söz konusu borç tutarının 114.1 trilyon TL’lik kısmının İhlas Matbaacılık’a ait olduğu belirtilmiştir.¹⁶⁵ Firmaların bünyelerinde meydana gelen sorunlar nedeni ile firmaların iflaslarına neden olmuştur. Bu durumda kullandırılan kredilerin bu kriz döneminde geri dönüşlerinde sıkıntı yaşanması sonucu banka tasfiye ile karşı karşıya kalmıştır.
- **Üçüncü neden bankanın yönetiminde risk yönetim kültürünün oluşmamış olması;** Faizsiz bankacılık modelini topluma her yönüyle anlatmaya çalışan diğer finans kurumları, bu süre içerisinde belirli bir risk yönetimi kültürü “özellikle fon toplama ve fon kullandırma ayaklarında” edinmişlerdi. Oysa oldukça kısa sayılabilecek bir süre sektörde kalan katılım bankacılığı sektöründe lider bir konuma yükselen İhlas Finans Kurumu’nun herhangi bir risk yönetimi kültürüne sahip olmaması tasfiyesine neden olmuştur.

¹⁶⁴ <http://www.hazine.gov.tr/makaleler/yenerayhan> (Erişim Tarihi:12.04.2008)

¹⁶⁵ Sermaye Piyasası Kurulu’nun 31.08.2001 tarih ve DEDA-İ-10/1085-9580 sayılı yazısı

SONUÇ

Finansal piyasalarda bankalarla birlikte faaliyet gösteren Katılım bankalarının temel özelliği olan faizsiz bankacılık ilkesine yönelik uygulamaların fikri ve fiili altyapısı 1960’lardan itibaren oluşturulmaya başlanmış ve akabinde bu uygulamalar tüm dünyada hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır. Türkiye’de de 1984 yılından itibaren “Özel finans kurumu” adı altında faaliyet göstermeye başlayan Katılım Bankaları’nın bankacılık sektöründen aldıkları paylar da her geçen gün artmaktadır. Tezimizin konusunu oluşturan katılım bankaları ile ilgili olarak aşağıdaki değerlendirmeleri yapabiliriz:

1) Nitelik itibarıyla bakıldığında, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu yürürlüğe girene kadar “özel finans kurumu” adı altında faaliyet gösteren katılım bankalarının, banka olup olmadığı ile ilgili tartışmalar, tanınma ve tanımlanma ile nitelik ve faaliyet alanlarının sınırları konusundaki tereddütlerin 1999 ve 2005 yıllarında yapılan mevzuat değişiklikleriyle ortadan kalktığı söylenebilir.

2) Katılım bankaları mali sistemin tamamlayıcıları olup, çeşitli sebeplerle sistem dışı kalmış atıl fonları, mali tasarruflara dönüştürebilmektedirler. Katılım bankaları temel olarak “Özel cari hesaplar” ve “Katılma hesapları” yoluyla fon toplamaktadırlar. Katılım bankalarının kaynak yapısı bankalara göre çok daha farklıdır. Kar- zarar ortaklığı esasına göre fon toplamakta olan Katılım bankalarının en büyük avantajı kaynaklarına önceden belirlenmiş bir maliyetle sahip olmamasıdır. Özellikle dalgalanmaların çok olduğu Türkiye ekonomisinde bankalar kaynaklarını çok güçlüklerle yönetebilmektedir. Hatta bir gecede kaynak plasman dengesi bozulan bankalar bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, mevduata vereceği faizi önceden belirleyen ve buna göre plasman yapan bankalar, ekonomik dalgalanma dönemlerinde plasman getirileri aynı kalmakta, yüksek maliyetlerle borçlanmakta, ileriye dönük pozisyon almaya çalışmaktadır. Ancak Katılım bankalarının kar zarar ortaklığı esasına göre fon topluyor olması onların bankalar gibi kırılgan olmasını engellemekte, bilanço yapısının bozulmasını önlemektedir.

3) Katılım bankaları topladıkları fonları temel olarak; üretim desteği, bireysel finansman desteği, kar – zarar ortaklığı yatırımı, finansal kiralama ve mal karşılığı vesaikin finansmanı

yöntemleriyle kullandırmaktadırlar. Ayrıca mevduat bankalarında, kullandırılan kredilerin mevduata oranı ortalama % 50 iken, katılım bankalarında bu oranın ortalama % 90 civarında olduğu belirtilebilir. Katılım bankaları, teminat mektubu verilmesi kabul aval işlemleri ve akreditif işlemlerini ise mevduat bankaları gibi yerine getirmektedirler. Ayrıca Katılım bankaları, mevduat bankalarınca gerçekleştirilen klasik bankacılık hizmetlerinin hemen hemen tamamını gerçekleştirmektedirler. Bu çerçevede kiralık kasa işlemleri, senet tahsili işlemleri, fizibilite etütleri hazırlama, kredi kartı ihracı, kambiyo faaliyetleri, havale ve EFT katılım bankalarınca gerçekleştirilen işlemler olarak belirlenebilir.

4) Katılım bankaları bankacılık faaliyetleri gereği çeşitli riskleri üstlenirler. Bu riskler; operasyonel risk, sermaye yetersizliği, ülke riski, kredi riski, ve likidite riskidir.

Bilançonun pasifinde yer alan ve halktan toplanan tasarrufların oluşturduğu yükümlülüklerde, kar ve zarar katılma yöntemi sabit oranlı yükümlülüğe nazaran katılım bankalarına rahatlık sağlayarak krizlerin aşılmasına yardımcı olur. Çalışma yöntemleri gereği fon kullandırırken gerçek ekonomik faaliyetleri finanse edilmektedir. Kredinin, kredi kullanan firma yerine mal tedarik edilen satıcılara ödenmesi nedeniyle verilmiş amacı dışında, riskli, spekülasyon ve verimsiz işlerde kullanımı önlenmektedir. Katılım Bankaları topladıkları fonlarla vadelerine göre havuzlar oluşturup kredileri bu havuzlardan vadelerine göre karşılamaktadırlar. Bu durum, bilançonun aktif ve pasifi arasında vade uyumu sağlamaktadır

5) Katılım Bankaları faizsiz enstrümanlarla faaliyet gösterdikleri faiz riski üstlenmezler. Katılım Bankaları, topladıkları fonları çalışma prensipleri gereği, faizli işlem yapılan bankalar arası piyasada ve bono-tahvil piyasasında değerlendirmemektedir. Dolayısıyla faizlerin kriz zamanlarındaki anormal yükselişleri bu kurumları etkilememektedir.

6) Topladıkları fonları döviz ya da döviz endeksli olarak kullandıkları, yani topladıkları USD ya da EURO cinsinden fonları yine USD ve EURO olarak, YTL fonları da YTL olarak kullandıkları için açık pozisyon tutmamakta ve böylece kur riski de taşımamaktadırlar. Bu durum, esas aldıkları faizsiz finansman prensipleri itibarıyla Katılım Bankalarındaki tasarruflar için fiili bir güvence oluşturmaktadır. Ancak katılım bankaları kur riskini döviz alım satımları ve uluslararası işlemler neticesinde üstlenmektedirler.

7) Ekonomik yaşam dışındaki tasarrufların ekonomik hayata katılımı yani mali sisteme girişinin sağlanmasında önemli rol oynayan katılım bankaları, günümüzde bankacılık sistemi tarafından kullanılan kredilerin yaklaşık % 6'sını karşılar duruma gelmiş ve katılım bankalarının topladığı fonların bankalarca toplanan mevduata oranı ise yaklaşık % 5'e ulaşmıştır. Bu oranlarla mali sistem içerisinde önemli bir payı bulunmayan ve yirmi yıllık süreçte oluşum ve tanınma sürecini tamamlayan katılım bankalarının son yasal değişikliklerle daha hızlı bir büyüme trendine girerek sektör içindeki paylarını artırmaları beklenmektedir. Bu çerçevede, hisseleri halka arz edilen Bank Asya'nın hisselerine hem yurtiçi hem de yurtdışı yatırımcılardan gelen yoğun talep, bu trendin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

8) Bu tür kuruluşlar gerek ülkemizde gerekse diğer bölge ve ülkelerde ortaya çıkan krizlerden daha az etkilenmiş ve faaliyeti sona eren birçok mali kuruluşa nazaran hayatta kalmayı başarmışlardır. Bunun en somut örneği Türkiye'de 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizinden sonra 20'nin üzerindeki bankanın faaliyetine, uğradıkları büyük zararlar nedeniyle son verilmiş ve bu bankalar mevduata verilen sınırsız devlet güvencesi nedeniyle kamunun üzerine önemli miktarda mali yük yüklemişlerdir. Bu kriz sırasında tamamen kötü yönetim, risk bilincinin oluşmaması, devlet tarafından mevduat güvencesinin olmaması ve grup kredileri nedeniyle sadece bir finans kurumu faaliyetini durdurmuştur. Ancak diğer katılım bankaları güçlü ve dürüst yönetimleri, sağlam çalışma prensipleri sayesinde % 50 yi bulan fon çekilişine rağmen arkalarında devlet garantisi ve desteği olmadığı halde varlıklarını sürdürebilmişlerdir.

9) Finans sektörünün en hızlı gelişen alt dallarından biri olan faizsiz bankacılığın gelişmesini sürdürebilmesi için, faizsiz bankacılık sektörüne karşı önyargı ve uygulamalardaki zorlukların aşılabilmesi noktasında gerekli çalışma ve tanıtma faaliyetlerin yapılması, denetim standartlarının geliştirilmesi ve faizsiz bankacılığı dünya finans sistemine entegre etme amacıyla kurulan yeni kuruluşların etkisinin artırılması, gelecek piyasa potansiyellerinin faizsiz bankacılık alanında etkin kullanılması, dünya bankacılık topluluğunun alternatif bankacılık sistemine entegrasyonu için iş birliğinin yapılması ve müşterilerin farklı finansal ürünler konusunda bilinçlendirilmesi gerekir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ahmet. BATTAL, *Bankalar Kanunu Şerhi Sorularla Banka Hukuku*, Ankara: Gazi Kitapevi,2004
- Ahmet, BATTAL, *Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, 1999
- Aydın, KARAPINAR, *Özel Finans Kurumları ve Muhasebe Uygulamaları*, Gazi Yayınevi, Ankara, 2003
- Aydın, KARAPINAR, *SPK Lisanslama Sınavlarına Hazırlık*, Gazi Yayınları, İstanbul 2005
- Ayşe, SÜMER, *Türk Sermaye Piyasası Hukuku ve Seçilmiş Mevzuat*, İstanbul, Alfa yayınları, 2002
- Cengiz, KOSTAKOĞLU, *Banka Kredi Sözleşmeleri ve Kredi Kartlarından Doğan Uyuşmazlıklar - Akreditif*, Beta Yayınları, 1. Bası, İstanbul, 2006
- Ekrem, PAKDEMIRLI, *Türkiye’de Faizsiz Finans Kurumlarının Kuruluş Serüveni, Türkiye’de Özel Finans Kurumları*, Teori ve Uygulama, İstanbul, 2005
- Güven, SAYILGAN, *Finansal Piyasalar ve Finansman Yöntemleri*, Ankara, 2004
- Hasan, ŞAHİN, *Riske Maruz Değer Hesaplama Yöntemleri*, Turhan Kitabevi, Ankara,2004
- İlker, PARASIZ, *Para, Banka ve Finansal Piyasalar*, İstanbul, 2005

- İsmail ÖZSOY, *Özel Finans Kurumları*, Asya Finans Kültür Yayınları, İstanbul, 1997
- İsmail ÖZSOY, *İslam İktisadı*, İstanbul, 2004
- Kürşat, TUNCEL, Risk Sermayesi Finansman Modeli, Dünya Uygulamalarının Analizi ve Türkiye için Özgün Bir Model Önerisi, Ankara, 2000
- M. Ayhan, ALTINTAŞ, *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*, Turhan Kitabevi, 2006
- Mehmet, BOLAK, *Risk ve Yönetimi*, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2004
- Murat TOSUN, *Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK'ların Türk Banka Sistemi içindeki Yerleri Üzerine, Türkiye'de Özel Finans Kurumları – Teori ve Uygulama*, İstanbul, 2000
- Murat, TÜRKER, *Faizsiz Bankacılık Fonlarının Ülkemiz Ekonomisine Kazandırılması: Tavaruk ya da Uluslararası Murabaha*, Ankara, 2006
- ÖZCAN, M. Emin/ HAZIROĞLU, *Temel, Bankacılıkta Yeni bir Boyut: Katılım Bankacılığı*, Türkiye'de Özel Finans Kurumları – Teori ve Uygulama, İstanbul, 2006
- Sabri, ORMAN, *Para, Faiz, Banka*, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992
- Sami, USLU, *İslam'da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans*, İstanbul, 2005
- Seza, REİSOĞLU, *Banka Teminat Mektupları ve Kontrgarantiler*, Gözden geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara, 2003

- Servet Bayındır, *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2005
- Servet, TAŞDELEN, *Bankalar Kanunu Şerhi, Bankalar – Özel Finans Kurumları*, Özbay Ofset Matbaası, Ankara, 2002
- Vahit, DOĞAN, *Banka Teminat Mektupları Ülke içi Ticari ilişkiler – Milletlerarası Ticari ilişkiler*, Genişletilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002

Sürelî Yayınlar

- Adnan BÜYÜKDENİZ *Faizsiz bankacılığın Global Sistemdeki Payı Giderek Artıyor, Dünya’da ve Türkiye’de Faizsiz bankacılık*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, 2005
- Adnan, BÜYÜKDENİZ, *Faizsiz Finans Kurumlarının Mali Sistem İçerisindeki Yeri Ve Çalışma Prensipleri, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama*, İstanbul, Albaraka Türk Yayınları, 2000
- Ahmed El-ASKER: *Egypt: An Evaluation of Major Islamic Banks*, (*Islamic Financial Markets*, 1990, s.59-60)’dan aktaran Mikail ALTAN, *Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık*, Ankara, 2003
- Ahmet TABAKOĞLU, *İslam Dünyasında Para ve Bankacılık Tecrübesi*, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama Sempozyumu, İstanbul, 2006
- Basel Bankacılık Denetleme Komitesi; Operasyonel Risklerin Yönetim ve Denetimi için Sağlam Uygulamalar, Çeviri. Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi, sayı 46, 2003
- Bilal, ÖZKAYA, *Özel Finans Kurumunda Ticari Faaliyetler*, Kuveyt Türk Bülteni, Yıl:5 Sayı:17 Temmuz, 2002

- Evrim, MANDACI, *Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Asmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, 2003
- Kerem ALKIN, *Katılım Bankacılığı*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Konferansı, Nisan, 2007
- Muhammad SHABBİR, *Adequacy of Disclosure in Islamic Financial Institutions Bank Analyst*, Capital Intelligence, 2007
- Murat, BEŞİNCİ, *Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye Uyum Süreci*, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, sayı 20, 2004
- Murat, MAZIBAS, *Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Risk Verilerine ilişkin Bir Değerlendirme*, BDDK Araştırma Raporları, 2005
- Mustafa, BOYDAK, *Özel finans Sektöründe Birleşme*, Anadolu Finans 3 aylık İletişim Dergisi, sayı 3, 2005
- Nazım, EKREN, *Türkiye'de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama, Değişen Çevre Koşulları ve Özel Finans Kurumları-Yeni Tercihler ve Stratejik Öncelikler*, Albaraka Türk Yayınları, Yayın no:17, İstanbul 2000
- Osman AKYÜZ, *Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları*, Sunum, Genel Sekreter Türkiye Katılım Bankaları Birliği İstanbul, 25 Ocak 2008
- Osman Nihat YILMAZ, *Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları (Katılım Bankalarına Geçiş)*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Nisan,2007
- Shahid HASAN SİDDİQUİ, *Islamic Banking: True Modes of Financing Eminent Pakistani Banker & Economist*.2007

- Şenol. BABUŞCU, *Basel II Bankalar ve Şirketler Üzerine Etkileri*, Asya Katılım Bankası A.Ş. İnsan Kaynakları Müdürlüğü Eğitimi, 2007
- Şenol, BABUŞCU, *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, Akademi Yayıncılık, Ankara, 2005
- Tamer Selçuk DURMAN, *Katılım Bankaları Ve Basel II*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Uluslararası Finans Arenası, İstanbul, 08 Kasım 2006
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği, *Türkiye’de Özel Finans Kurumları*, TKBB yayınları, İstanbul 2005
- Ufuk UYAN, *Türk Finans Sisteminin Ve Reel Sektörün Hizmetinde 21 Yıl; Katılım Bankaları*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 5. Geleneksel Kurul Sunumu Mayıs 2006
- Ünal, KABACA, “*Katılım Bankaları, Rekabette Yeni Bir Döneme Girerken*”, Türkiye Katılım Bankaları Yayınları, İstanbul, 2006
- Wilson, Rodney: “*Kuwait: Islamic Banking For a Consumer Society*”, *Islamic Financial Markets*, Routledge Pres, London 1990
- Yunus NACAR, *Katılım Bankaları Ve Finansal Çözümleri*, İstanbul Ticaret Odası, Kasım, 2007
- Yunus NACAR, *Katılım Bankacılığı Vizyonu*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Haziran, 2008

Tezler

- Abbas, GÜNEŞ, *Özel Finans Kurumlarının Performans Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2006
- Aykut Tahsin, NAZLI, *Döviz Kuru Riski Yönetim Tekniklerinin Türkiye’de Uygulanabilirliği Ve Uygulayıcıların Eğitiminin Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006
- Ayşe KALKAN, *Bankacılıkta Risk Yönetimi Ve Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2007
- Bülent ŞİMŞEK, *Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi Ve Örnek Bir Uygulama*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006
- Pelin, ÇELİK, *Bankaların Risk Derecelendirilmesi*, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Kasım, 2004
- Ekrem ŞAHİN, *Türkiye’de Düünden Bugüne Katılım Bankaları*, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007
- Fahri ÖZTOP, *Özel Kurumlarının Vergilendirilmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans, 2006
- Hakan, BEROĞLU, *Nakit Yönetimi “Özel Finans Kurumları Açısından Teorik ve uygulamalı Bir Yaklaşım”*, Doktora Tezi, İstanbul, 2002
- İrem TURŞUCU, *Bankacılıkta Risk Yönetimi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006

- Mustafa KARA, *Katılım Bankalarında Personel Eğitimi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006
- Mustafa Mürsel EKİCİ, *Katılım Bankaları*, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2007
- Münire KONDAY, *Özel Finans Kurumlarının Türkiye’deki Gelişimi Ve Bir Uygulama*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Projesi, 2006
- Nihat ARABACI, *Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri İşleyişi ve Performans Analizi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, Şubat, 2007
- Orhan GUDİL, *Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Katılım Bankalarının Getirisi İle Alternatif Yatırım Araçları Getirilerinin Analizi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007
- Osman, ÖZÇELİK, *Bankacılıkta Risk Analizi Yönetimi Ve Riskten Korunma*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2006
- Ramazan KÜÇÜKBİÇAKÇI; *Banka Yeniden Yapılandırma Programları Ve Ekonomik Sonuçları*, Uzmanlık Yeterlilik Tezi TCMB Ağustos, 2004
- Selami, TUĞRUL, *Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve Klasik Bankacılığın Denetim Açısından Karşılaştırılması ve Eğitimi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004
- Serdar, KUŞÇU, *Vergi Mevzuatı Açısından Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Özel Finans Kurumları ve Mevzuattaki Değişikliklerin Eğitim Sürecinde Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2005

- Zeki BEKTAŞ, *Bankacılık Sisteminde Risk Yönetim Ve Basel II Kriterleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Master Tezi, Ankara, 2006
- Ziya Tunç ALOĞLU; *Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler Ve Bankacılık Krizler Üzerindeki Etkileri*, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi Mart, 2005

Kanun ve Kararnameler

- 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, 01.11.2005 tarih, 25983 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 4389 Sayılı Bankalar Kanunu (Mülga)
- 16.12.1983 gün ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi Bankalar Kanunu, 12 Mayıs 2001 Tarih, 4672 Sayı
- BDDK, Özel Finans Kurumlarının kurulması hakkındaki yönetmelik, 20.09.2001 tarih 24529 sayılı Resmi Gazete
- BDDK, Yönetmelik 2001 Bankaların iç Denetimi ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, 8.2.2001 Tarih, 24312 Sayılı Resmi Gazete
- 3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu, 28.06.1985 tarih, 18795 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- MTO'nun yayınladığı 500 sayılı Vesikalı Akreditifler Hakkında Yeknesak Kural ve Uygulamalar
- 01 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete Mevduat Ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine Ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet Ve Alacaklara İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliği

- Borçlar Kanunu Ve Türk Ticaret Kanunu
- Sermaye Piyasası Kurulu’nun 31.08.2001 tarih ve DEDA-İ-10/1085-9580 sayılı yazı

Internet Kaynakları

- <http://www.albarakaturk.com.tr>
- <http://www.bankasya.com.tr>
- <http://www.turkiyefinans.com.tr>
- <http://www.tkbb.org.tr>
- <http://www.hazine.gov.tr>
- <http://www.bddk.org.tr>
- <http://www.imkb.gov.tr>
- <http://www.islamic-banking.com>
- <http://www.activline.com>
- <http://www.dpt.gov.tr>